

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, AUGUSTUS 3.

31. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az erdélyi ref. papság.

II.

Miután multkori cikkünkben azon meggyőződésünknek adtunk kifejezést, hogy az egyházi élet virágzó állapotának, még nálunk protestánsoknál is, leghatékonyabb tényezője a papság, s éppen azért ezt még annál is, mi nem csak eszköze, hanem célja és nyilatkozata az egyházi életnek: a hivek vallásos jámborságánál is főbb factornak mondottuk, a mennyiben t. i. emennek épsége, egészséges volta, fennmaradása és helyes irányu fejlesztése papság nélkül — ez idő szerint legalább — nem eszközölhető; és miután felemlítettük azt is, hogy a papság dacára említett fontos jelentőségének, erdélyi ref. egyházunk által, vallásos életünk roppant kárára, nem részesítetik érdemlett figyelemben, és ezen állításunk, igazolása végett rámutattunk papságunk képeztetésének egy nevezetes hiányára: jelen cikkünkben folytatni akarván említett állításunk igazolását, néhány tényt hozunk fel, melyek még inkább, mint a multkori cikkünkben előhozottak, teljesen meggyőzhetnek bárkit is arról, hogy erdélyi ref. egyházunk károsan mellőzött és elhanyagolt ügyei közt a legmellőzöttebb és elhanyagoltabb csakugyan a papság ügye.

Egy ily állításunkat bizonyító tény az a szegényes, sok esetben mondhatni éppen nyomoruságos anyagi helyzet, melyben igehirdetőink sinleni kénytelenek. Nem akarunk az illetéktelen követelések és gyáva feljajdulások organuma lenni; ellenkezőleg, az ilyenekre azzal válaszolunk, hogy a papi pálya nem kenyérpálya. A prot. vallástanítónak, az ígéret földjére vezető sziklás és tövises pusztán, nem szabad a lelki szolgaság egyiptomi földjének „husos fazakai” után áhitozni. A prot. pap sorsa az apostoli korszak restaurációjával, sok részben az apostoli szegénység kellett hogy legyen. Ki meggazdagodni akar, válasszon magának más pályatért, ne a protestans papit. Ez a pálya a lemondás pályája. Ide csak az közéletben kit bővön jutalmaz az a tudat, hogy ő a Krisztus szerinti életnek munkása; csak az, ki el tudja

mondani a zsoltárok magas lelkü írójával: „a te házadhoz való buzgó szeretet megemészt engemet.”

De másfelől, azt sem tagadhatni, hogy erdélyi ref. papságunk javadalmaztatása, általánosságban véve, elanyyira csekély, hogy e miatt magának egyházi életünknek életérdekei vannak veszélyeztetve. Mert ama sokoldalú képzettséget, sikeres munkálódhatóságuk nélkülözhetetlen feltételét miként szerezhetik meg azok, kiknek jövedelméből egy valamire való könyvtárra — pedig mai napság innen nyerhetni az inspiratiót — teljességgel nem telik; azok, kik hogy bár a mindennapi életszükségletet fedezhessék, kénytelenek nap-hosszat az eke szarvát tartani. Az anyagi élet sújtó gondja megfosztja papjainkat a tudományos foglalkozáshoz megkivántató visszavonultságtól és kedélynyugodtságtól, pedig megirták már régen: „carmina secessum scribentis et otia quaerunt.” És miként várhatni, hogy tehetségesebb ifjaink közül bár csak azok, kik éppen a papi pályára birnának határozott hivatottsággal, életüket a nem is éppen könnyű theologiai studiumra szenteljék, nagy költséggel külföldi egyetemeket látogassanak, hogy elvégre is 28 — 30 éves korukban anyagi jutalmuk egy 500 frt. fizetéses, nálunk első rangnak nevezett eklézsia legyen; midőn hazai közéletünk, egy idő óta, csillogóbb és gazdagabban jutalmazó hivatalos állással kínálja őket és pedig kevesebb fáradság után. Hogyan várhatni, hogy az ifju ember, már abban a gyöngye korban, midőn pályaválasztásra az első, de elhatározó lépést teszi, el tudja fordítani lelkét a csillogás és kényelem csábító képeitől és magát tőrésre és lemondásra határozza, kivévén, ha tán olyan életviszonyok között növekedett, hogy elmondhatja Schleiermacherrel: „kegyesség volt az anyaméh, melynek szent homályában zsenge korom első táplálékát nyerte.”

De a papi kenyér nem csupán szűkös volta, — hanem még sokkal inkább a szokásos mód miatt, melylyel azt kezéhez juttatják, válik oly igen keserűvé. Értjük, egy néhány eklézsziánk kivételével, erdélyi ref. egyházunkban divatozó, a papot hivatala sikeres folytatására szükséges függetlenségétől megfosztó,

öt a földporáig megalázó képézési rendszert. Tudjuk ugyan, hogy „kik az oltár körül forgolódnak, az oltárral együtt vesznek el részüket.“ „Sed est modus in rebus.“ A testvér superintendentiában is a hivek fizetésének élőtökéből kerül ki az egyházi hivatalnokok bére, de közvetett uton, t. i. befizeti mindenki egyházi adóját a közpénztárba, illetőleg a terménytárba, honnan a megyebíró kiszolgáltatja a papok, iskolatanítók sat. conventio szerinti illetékét. De a nálunk uralkodó „modus“ a lehető legszerencsétlenebb. Ugyanis, a hivek a képét közvetlenül az egyházi hivatalnoknak adják át, kinek ezért most Péterrel kell vesződnie, ki kalangyás képéjét félig kicsépelve szolgáltatatta be; majd Pállal kell pörlekednie, mert ez néha gabonáját tömérdek mennyiségű szemét ingredienciával tette le a vallásügy oltárára; majd ismét egy harmadikkal, ki évről évre marad restantiában. Pátronusainknak pedig egy jó nagy része — tisztelet a valóban tiszteletet érdemlő kivételeknek — ott kezdi, hogy megvonja azt, mit őseinek nagylelkű alapítványa szerint fizetnie kellene; azzal mentegetőzvé, hogy az idők járása megrendítette vagyoni állását. Ez némelyeknél csakugyan igaz, és kárhuztató szó az ilyeneket nem is érheti; de vannak sokan, kiknél az idők járása a szív buzgóságát és az ész belátó képességét tette tönkre; miért is nem tudják méltatni a prot. egyház intézményének, nem mondom vallás-erkölcsi, de bár socialis jelentőségét sem. Nem tudják belátni, hogy az áldozat, a nevezett institutio érdekében, a közszellem javulását eszközölvén, mily végetlen hasznot fogna hozni éppen nekik, kik a társadalomban kiválóbb helyet foglalnak el. Nem képesek belátni, hogy a kérdéses körülményre vonatkozólag is mily igazak az emberiség mesterének szavai: „a ki megtartja az ő életét, elveszti azt, és a ki elveszti életét énérettem, megtalálja azt.“

És ezek mellett, ha a pap említett Péter és Pál köztatyafiakkal szemben is kevésbé őrizheti meg függetlenségét, még kevésbé szemben pátronusával. Merjen csak a pap patronusaitól eltérő, vagy azzal éppen ellenkező véleményt nyilvánítani; merje csak magát előtte porig meg nem alázni, ne hizelegjen csak gyengeségeinek: legott megszűnik a kegyelem manna-hullása. És az igazság érdekében be kell vallanunk, hogy nem is főbb és bőkezűbb patronusainkról van itten szó, ezek nagyobb részének miveltisége, a fontos hordérral bíró intézményeket méltatni tudó értelmi emelkedettsége nem engedi meg, hogy legalább a „decorumot, szemök elöl téveszszék. Hanem főleg azokra az apró-cseprő egyház-oszlopocskákra célzunk, kiket a gyakran oly inventiosus nép, igen jellemzőleg „pap-

molynak“ nevezett el. Ezek azok, kik urak lévén alattvalók nélkül, éreztették és éreztetik legalább azzal, a kivel lehetséges, a szegény pappal, „hallja maga páterrel“ országlásuk rettentő hatalmát, lealázván őt egészen a nép szemei előtt, és lealázván benne, mint a vallásos élet közvetlen képviselőjében, magát a vallás ügyét.

Az elősorolt viszonyok folytán, a legtermészetesebben fejlett ki és áll fenn egy körülmény, melyről még röviden szólni akarunk és a mely, mint épp a fennemlített tények, papságunk helyzetére és így egyházunk életére nem kis mértékben gyakorol káros befolyást. E körülmény: papságunk csekély fokú tekintélye, éppen nem irigyelhető társadalmi helyzete. E jelenség, mely a testvér-unitárius felekezetenél is észlelhető (általán, mindazt, mit a ref. papságról elmondottunk, sok részben unitárius pályatársainkról is mondjuk) csaknem érthetetlen volna az előtt, ki csak azt tudná, hogy egykor Erdélyben a ref. vallás, ha törvény szerint nem is, de a gyakorlati élet által előhozott tények hatalma következtében, jó darabig uralkodó volt; mint szintén az unitárius vallás is, habár az utóbbi kevés időig. Hogy azonban ma, mindkét említett hitfelekezet papsága igen-igen szerény társadalmi állásnak örvend, ezt a fennebbiek elősorolása után, még az is, kinek szemé előtt a tapasztalás tanúságtétele nem állana, biztos tény gyanánt elfogadhatja. És valóban, míg evangelicus szász atyánkfainál a papság gazdag jövedelmet húz és befolyásos társadalmi állásnak örvend; míg román atyánkfainál a papság, ha szegényes jövedelemben részesül is, legalább bir hiveivel szemben a tekintély szükségcs mértékével: ref. papjainktól még az érdemlett elismerés is megvonatik. Szóval se mondjuk, hogy e helyzetüknek részben nem ők maguk az okai, — miről bővebben szólni jövő cikkünkben szándékozunk —; nem állítjuk, hogy papságunk mindnyája igyekezett volna és igyekeznék ama szellemi kincs megszerzésére, mely igazi tekintélyt kölcsönözhet; de ha nem is áll papságunk helyzete kivánalmainak színvonalán, de egy része legalább még is áll anynyira, mint miveltiségi közéletünk másnemű munkásai... Hierarchiai vágyakozás sem szól észrevételeinkből; mi átkosnak tartunk, minden hierarchiát, és a mai kor keresztyéni tudalmával és miveltiségi fejlettségével összeférhetlennek; de épp oly veszedelmesnek tartjuk a caesarpapákat is, kiknek majorum és minorum gentiumát igen szépen ápolták és tartották fenn eddigi egyházi intézményeink, s a melyekre nézve új és még életbe se lépett szervezetünk is nagy mértékben kedvező lend. Mi a keresztyéni demokratiát akarjuk tiszta,

nemes, salaktalan életnyilatkozatában, hogy ne legyen köztünk, „sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabados; mert mindnyájan egyek vagyunk a Jézus Krisztusban;“ ezt a democratiát, mely megtestesülve volt az első ker. községeknél, s melynek alapköveit a protestantizmus kezdetén, a hibái mellett is óriás nagy Calvin rakta le. Mi azért papjaink számára csillogó címet, hierarchiai rangot éppen nem ohajtottunk; hanem igen benső tartalmasságot, a külső tekintélyből pedig annyit, és csupán annyit, mennyi szükséges arra, hogy a primitív gondolkozású, külsőségekre sokat adó népre hatni lehessen.

Baló Sándor.

„A legszebb cikk“.

(Utolsó közlemény.)

XII.

Erdővidéki egyházmegye.

1) A sz.-ajtai egyház: templomának romlásait kijavította, fedélzetét veres cseréppel egészen újra fedette, mely 500 forintba került.

2) A m.-hermáni egyház: iskoláját egészen újra alakította, taneszközökkel nagy részben felszerelte, órával is ellátta, még pedig a közbirtokosság buzgó ajándékából.

3) A bardoci egyházban: az iskola-tanítói telken egészen új csűr, és istálló építettett cserép-fedéllel.

4) N.-Baconban: a leány-iskola bérrendeztetett, az ugy nevezett kapitányi lakba.

5) A bibarcfalvi és szárdobosi iskolák célszerűbben rendeztettek.

6) Baróthi postamester tks. Gergely Ferencné, Boda Polixéna asszony, ajándékozott a szárdobosi egyháznak egy értékes fekete selyem függönyt, mely a szónok széket díszesíti.

7) A vargyasi leány-egyház folyó évi január 29-én tartott gyűlése alkalmával, harang-szerzés végett adakozást indítván meg, oly kegyes pártolásra talált minden hitfelekezetteknel, hogy rövid idő alatt 60 o. é. frt. kész pénz gyűlt bé, mely összegbe egyedül ottani rom. kath. birtokos tks. Gyertyánfi János ur, Rózália nővére menyegzője tekintetéből, 10 új frtot ajándékozott.

N.-Bacon, ápril 23-án, 1871. Lukácsfi Lajos, erdővidéki ev. ref. esperes.

XIII.

A sepsii egyházmegyében.

1) Szotyori egyház: 306 lélekből álló hivei egészen önjerejükön 100, 50, 24, 12 sat. frt egyéni adományozás, és minden kézi- s marha munka ingyen végzése mellett építettek egy diszes, alapjából új tornyot, és kijavították a templomot 3000 frt. kiadással, melyből adósság 700 frt. Ugyanezen egyház tagjai jelen 1871 év folytán, agg iskola-tanítójuk nyugalomba léptével, azt saját zsebükből élet hosszsziglan évenkénti 100 frt nyugdíjról biztosították, hogy az egész tanítói fizetésre annál képzetebb egyént kaphassanak.

2) Egerpataki egyház: alapjából újra épített papi lakjának mult évben asztalos munkáját végeztette, és a nagy hegy elhordására a hivek egyenkint 15 ingyen napszámmal folytak bé.

3) Nagy-Borosnyói egyház: alapjából új tornyát felrakatta a tetőzetig, 5000 frt kiadással.

4) Angyalosi egyház: templom, torony, és vár javítást vitt végbe, 857 frt kiadással, és a hivek ingyen kézimunka segítségével.

5) Aldobolyi egyház: csinos, célszerű fiu- és leánytanulók számára elkülönített iskola-házat épített, 456 forint kiadással.

6) Árkosi egyház: iskola-házat, és mesteri lakot egy fedél alá újból építvén, azt a mult évben nyert állam-segélyből lakályossá tette. Ugyan Árkoson egy új harang öntése levén szükséges, azt a hivek önkénytes adományozás útján eszközölték, és pedig adakoztak a 340 lélekből álló egyház tagjai 243 frtot, az ott helyben lévő unitárius testvérek pedig 150 frtot, melyből a harang már rendelkezésének átadva is van.

Kegyadományozások:

1) Szentiványi egyház: iskola-tanítója fizetése emelésére adományoztak: illyefalvi Lőthe Antal, és nője Farkas Anna egy darab 6 véka férőjű, 200 frt értékű, igen jó minőségű szántóföldet; ugyan ők adományoztak 100 frt kész pénzt a szt.-királyi iskolának ösztöndíjra.

2) Komolló-i egyház tagjai önkénytes adományozás útján alapítottak 406 frtot, melynek 10% kamatja évenként az iskola-tanítói fizetés pótlására fordítatik.

3) Szemerján: Ferenci Károlyné, Kranik Teréz asszony egy csinos három kupás cin kannát adott urasztali célra.

4) Aldobolyban: Vida György, és nője Fülöp Déborá egy arany vágású bibliát; István József, és nője László Rákhelel egy urasztali terítőt adtak.

5) Solyomban: István József egy bibliát.

6) Árkoson: Jaucsó Rózália, papi árva hajadon, egy szép szószék-takarót.

7) Zalánban: Szabó Dávidné, Bernád Anna urnó egy szép kenyértakaró abraszt.

8) Oltszemen: tks. Beke Sámuelné, Kelemen Róza urnó egy szép, kék selyem urasztali takarót adományozott.

9) Gidófalván: a nők saját költségükön, s id. Vitályos Gáborné asszony kezdeményezése mellett, egy ezüst, belül aranyozott urasztali kelyhet készítették; ugyanott honvéd őrnagy Túson Jánosné urnó egy fehér moll csipke asztal-takarót adományozott. Jaucsó Ferenc, és nője Kovács Terézia pedig az általuk 1854-ben adott szószék-takarót most szépen újra díszítették.

10) Angyaloson: Dán Barabás, és nője, egy szép veres szőr szószék takarót

11) Besenyőn: Nagy Mózes egy 4 frtos értékű fehér asztal-takarót.

12) Bikfalván: Vajda Rózália egy kék selyem keszkenőt.

13) Nyénben: id. Márton György, és nője Nagy Judith egy 6¹/₂ kupás réz kannát urasztali célra adományoztak. Végül:

14) Rétyen: mlt. Antos Ferenc ur 10 frtot ajándékozott jutalom könyvekre az iskolának.

Hivatalos tisztelettel bejelentette, N.-Enyeden, 1871 junius 18-án, Csizsér Gábor, sepsii ref. esperes.

XIV.

Orbai egyházmegye:

Papolcon: T. Zathurecky Gyula ajándékozott a fiu-iskolának egy órát.

T. Zathurecky Ferenc hagyományozott 100 forintot, (a zágoni iskolának színtén.)

Csákány Mária 50 forintnyi alapítványt tett iskolai célra.

Teleken: T. Deák Györgyné, Verebei Mária egy szép urasztali takarót, s két darab szép kékselyem keszkenőt ajándékozott az egyháznak.

(Pár évvel korábban Pávai, t. Miskolcay Ferenc is tett egy 200 forintos alapítványt, melynek kamatjából 100 év múlva szegény tanuló gyermekek ruháztatnak.)

Páké, május 11-kén 1871. Görög György, s. k. orbai ref. esperes.

XV.

A kézdi ref. e.-megyében:

1. Dálnokban: n. Illyés Anna, ns. Miklós Ferencné az iskolák (helybeliek) számára, végrendelítéggel 100, azaz, száz frtot o. ért.

2. Al-Csernátonban: Cseh Zsuzsánna, egy veres föld, fehér virágu urasztali kendőt, betegek számára; ns. Kozma Jánosné Magyar Juliánna, egy diszes bibliát a szószekekre.

3. Felső-Csernátonban: Mihacs Lajos 60 frtot o. é. kamatja évenként az iskolába ösztöndíjakra használandó.

4. Feltorján: T. Kőncei József ur, gyümölcs oltó iskolának, az iskola számára egy telket.

Továbbá bevezetett építkezések:

a) Bitán: egy 8 öl hosszú, jól rendezett, tanítói lakkal kapcsolatos iskola-épület.

b) Al-Csernátonban, egy 7 öl hosszú célszerűleg rendezett leány-iskola épült.

K.-Albis. 1871. máj. 6-án. Szini János, esperes.

Mentsük meg a megmenthetőket!

(Feleletül t. Medgyes Lajos urnak.)

T. M. ur, viszapillantásaimra az „Erd. Protestáns Közlöny“ 26. 27. 28. 29. számaiban, egész cikksorozatban teszen feleletet. De megfelelt-e? ez kérdésnek marad

Mert mind azon kérdéseimre, melyekre nézve történeti alapokon nyugvó feleletet óhajtottam kapni, hogy azokat e. megyém történelmi adat-gyűjteményére nézve felhasználhassam: semmi világos feleletet nem kaptam. Így most sem tudom, p. o. hogy Dézstől N.-Bányáig, s a Szilágyságig micsoda virágzó egyházaink voltak? A század elején, vagy (ha a mult szocská kimaradt t. M. ur cikkéből) a mult század elején micsoda virágzó egyházaink voltak? s azok hogy pusztultak el? elpusztult egyházaink közül melyek váltak virágzókká? s mi által? kik voltak az egyházaink pusztulását eszközölő földes urak? sat. pedig a monográphiái munkálatoknál a specialisálások nagyon világosítják a kérdést. Az egyszerű feleletek pedig, hogy: „hátha ezek voltak az egybekötő láncszemek; erre mosolylyal felelhetek; ez cornutus, syllogismus“ nem sokat világosítanak a kérdésen, s az olvasó nem sokat tanul belőle.

Uj felvilágosításokat tehát nem nyertünk, részletezve; hanem még némely nevek közöltetnek, melyek sejtetik, hogy a 17 században még a most ismert desolátákon kívül, mások is pusztultak el, a mi a több megyékben is ugy lehet. Szomorú!

De t. M. ur egyik cikke végén azt mondá: mentsük meg a megmenthetőket. Ez okos szó; azonban kérdelem: a t. előtt program-e ez? vagy, phrasis?

Ha tapasztaltam volna a megmentendők megmentése körül gyakorlati munkásságát, nem tettem volna fel e kérdést. Hanem, én ugy tapasztaltam, hogy a t. ur a romokon ül, kesereg mint Jeremiás proféta, de egy követ sem emelt a másikra, hogy a romokból valami kis hajlékocská épüljen. Pedig, higgye el, e téren nekünk kell munkálódnunk. kik a romok közt lakunk, s az építés erkölcsi missionkhoz tartozik.

Mi, e téren, a mi a t. urnál még csak óhajtnak nyilvánul, rég óta tervelünk, munkálunk; meglehet azonban, hogy nem azon sikerrel, miutha a t. urat is megnyerték volna. De a t. ur sem vezér, sem működő tag nem kívánt lenni; hirlapi cikkek pedig, ha magasztosak is, a romokból hajlékot nem emelnek.

Mi — a forradalom elviharzása után — azon elvből indulva ki: mentsük meg a megmenthetőket, rögtön kiszállottunk az egyházmegyébe, számba vettük az anyagi károkat, a megsemmisítettett kötvények helyett újakat készítettünk; az adósokkal computust csináltunk; tisztáztuk az adósságokat, s a fizetni nem akarókra nézve törvényesen léptünk fel, s némely célba vett családokat meggátoltunk. Az egyházak jövedelmeit folyóvá tettük. Az egyházakat lelkesítettük a romok kiigazítására. Azon ügyekben pedig, melyeket el nem igazíthattunk, az egyház megyei tanács és zsinat közremunkálását hívtuk fel. Segített-e a t. ur ezen nehéz missioban tanácscsal, tettel, befolyással?

Mi (ez alatt sehol sem magamat, hanem az egyházmegyei előjáróságot, tanácsot, és r. zsinatot értem), mind azon egyházakban, melyek megüresedtek, melyek nélkülözték az isteni tisztelet kiszolgáltatását: gondoskodtunk, hogy az kiszolgáltatásé; a megüresedett egyházak lelkesi jövedelmeikkel együtt kapcsoltságának a szomszéd egyházakhoz, mint ezt egyházmegyei s közzsinnati jegyzőkönyveink tanúsítják. Hol volt a t. ur; segített-e ezen munkálkodásunkban? Bölcsességének, gyakorlati tanácsadásainak gyümölcseit közölte-e velünk, hogy mind ezeket a legjobban végzhessük?

Mi, midőn desolált egyházaink zsellerei, taxásai, majd mindenütt megtagadták a tartózást: velők 1870-ig folytonosan perben állottunk. Segített-e a t. ur tanácsaival, vagy közreműködésével?

Mi, tapasztalván, hogy szegény egyházaink szegény papjai, s iskola tanítói elhalálozásuk alkalmával mily gyámoltalan állapotban hagyják özvegyeiket, gyermekeiket, gondoskodásunk különös tárgyává tettük kisszerű gyámoldai alapunk szaporítását, s minden felhasználható jövedelmeket annak gyarapítására fordítottunk, mely ha a szükségleteknek nem is felel meg, de a tőke néhány év alatt még is kitünő emelkedést nyert szegény viszonyaink közt is. Befolyt-e t. M. ur ezen kegyeletes intézet támogatására szóval, tettel? Mily imponant jelenet lehetett az, midőn a t. ur a dézsi ipar-tanoda ügyében feláll, szól, s az eredmény néhány ezer forint!! Miért nem érvényesítette ezen nagy hatását ez ügyben is? Az özvegyek, árvák haláljára tette volna magát érdemessé. De működő kezeit megvonta tőlünk. Sőt azon nagyon kisszerű évi bétételt (42 kr.) vagy ennek tőkét (7 frt.) is vonakodott betenni, s ez által az intézet tagja lenni, s eddig, ha az életbiztosítási intézetnek tagja is lenne, a közérdekért is megtehetné volna ez áldozatot!

Mi, tapasztalván, hogy szegénységgel küzdő papjaink, iskola tanítóink nem képesek könyveket szerezni, elszigetelve vannak olvasó egyletektől, kölcsön könyvtáraktól, s így olvasásra, maguk képzésére alkalmuk nincsen, alakítottunk egy kis olvasó egyletet,

melybe alapul, tehetségünk szerint, néhányan tettünk be könyveket, néhányan fizettünk részvénydíjt, melyből szereztünk néhány könyvet, s jártattuk a „Sárospataki füzeteket“, és a „Prot. egyházi lapot“ vett-e részt ezen igénytelen intézetben 1871-ig? vagy tette-e oda be egyetlen egyházi munkáját is, bár ismertetés

vége, midőn arra sem méltatta egyházmegyénket, hogy munkáinak kiadási hirdetményét közölje?

Almási Sámuel.

(Vége következik).

TÁRCA.

Az Ördögürül.

(W. Kambli után.)

I. Az ördög fénykora.

Az ördög fénykora kezdődik a 13-dik században. Ez időben érte el tetőpontját az ördögbe vetett hit és az ő hatalmától való félelem; és ettől fogva századokon keresztül rémitette a kedélyeket és azokon uralkodott. Minden testi nyomort, és minden vétkeket az ördögtől származtattak; s kifejlődik egy tökéletes ördögkultusz. A legkisebb testi bajoknál, a legparányibb szerencsétlenségekben az ördög közreműködő hatását keresték; és a tőle való félelem miatt megkeserítették az egész életet a legkisebb aprolékoságokig. Ettől fogva hitték, hogy az ördöggel való szövetséget vérrel írják alá, ez által mintegy érzékeltetvén a teljes odaadást, önfeláldozást. Hogy mily ijesztő hatalommá nőtt az ördögbe vetett hit: elég bizonyosága a templariusok hajmeresztő ügye, 1312-ben. E rend keleten tanusított kétértelmű magatartása, dolyfe, hataimi állásából származó merészsége, és gazdagsága által, okot adott üldöztetésére; és hogy ezt odáig fokozhassák, hogy őket megsemmisítsék, hogy a királyok kincs-szomja, és a papok féltékenysége kielégíttessék: azzal vádolták őket, hogy istent és Krisztust megtagadják; a keresztet és a sacramentumokat meggyalázzák; hogy szövetséget kötöttek az ördöggel, kinék a tisztelet-csókjával áldoznak fajtalanosságukban; e vádcímek alapján a rend tagjai máglya-balálra ítéltek.

Ha a tényezőket vizsgáljuk, melyek befolytak, hogy az ördög felől való babona ily óriási nagyságra emelkedett, s évszázadokon át fentartotta hatalmát: különféle okokra találunk. Első sorban ott leljük a keresztény ördögösségekben: a pogány mythológiát, mely mint a gyom, tovább harapózott; és a melyet a kereszténység csak elnyomott, de szellemileg végkép ki nem irtott. A mythologia isteneinek érzéki vonásai arra szolgáltak, hogy az ördögöt egyenítsék, individualisálják; a pogány istenek égének szingazdag ragyogása sötétséggé lőn átváltoztatva, hogy ezzel az ördög, a pokol birodalmát színozzák. A pogány istenek létét nem vonták kétségbe, csak elleplezték; az egyiket átvették szentnek, és a mi e ruhába nem talált, azt ördögnek bélyegezték.

Minden elemi csapás: drágaság, éhseg, vízáradások, sáskajárás, ragály, földingás sat. mind az ördög hatalmának lönek tulajdonitva; és mert ilyenek eddig soha nem hallott nagyságban és gyors egymásutánban következtek be és dühöngtek: mind arra szolgáltak, hogy az ördögtől való félelmet és pokoli hatalmát fokozzák.

Ezekhez járultak a háborus idők borzalmai: a rettentő mongol-dulás; az interregnum *) iszonyai; s mindenek felett, az

*) Németországon, IV-dik Konrád halálától I-ső Rudolf megválasztásáig, 1254—1273, a mely idő alatt bár hollandi Vilmos, kaszíliai K. Alfonz, és kornwallisi Richard megválasztattak, de soha el nem ismertettek, s ezért teljes anarchia uralkodott.

Szerk.

akkori idők, politikai és társadalmi viszonyok: holott föltétlenül uralkodott az ököljog, a legdurvább és legbrutálisabb erőszak. Mind e körülmények nagyon alkalmasok voltak, lábot adni ama balhitnek, hogy a jóltevő isten gondviselő kezét levette az emberiségről s átadta a kormányzást az ördögnek.

Mint további tényezőt, mely az ördögbe vetett hitet erősítette, a keresztes-hadjáratokat kell jelezni. Mert bár ezek, bizonyos tekintetben, szélesbitették a látkört; ám, azok a szörny-dolgok, borzadalmasságok, melyeket a keresztesek összegyűjtöttek, s maguk által so. szorosán kiszínezve, haza hoztak: a nép korlátozott gondolkodás-módja által véghetetlenül hatottak az érzelmekre, és a képzelődésre, mely határokat nem ismert. Innen, oly erő-kitörésekben nyilatkozott a vallásos enthusiasmus, mely epidemia volt, és mint a vihar támadott s mindent magával sodort. A csodás iránti kórság nem ismert határokat; a képzelődés fellángolása az izzásig fokozódott; örültségbe, dühöngésbe ment át. Természetesen, nem elégedtek meg a jó hatású csodákkal, gyógyításokkal sat a másik oldalon sokasodtak azok is, melyek gonoszak: a szemfényvesztések, kuruzslások. Azonban, ez a hit, melylyel viseltettek az áldott isten kegyelme, és a világ felett uralkodó ördög hatalma iránt, természetesen, nem adhatott az emberiségnek sem biztos erkölcsi támpontot, sem békességet nyugodalmas; hanem forrásává lett a legborzasztóbb erkölcsi romlottságnak, a mi rendszeren önkint következik a csodák iránti hitből és a babonából.

Az ördögbe vetett hitet — úgy szólván — kierőszakolta és mint mellözhetetlen árnyoldalt vonta maga után: az ekkor folytonosan növekedő szentek imádása és a Mária-kultusz. Az ördög és szövetségesei itt tulajdonképpen a sötét háttért alkotják, mely mellett e fényes alakok ragyogása annál inkább tündöklök, mentől sötétebb színekkel rajzolják amazt. Mentől nagyobb az ördög hatalma, és borzasztóbb dühe; mentől nagyobb a veszély, hatalma alá esni: annál nagyobb szükség van a szentek segítségére; annál méltóbbak a hálára, ha mellettünk állanak; annál nagyobb győzedelmünk. És különösen Mária, mint a gyöngédség, szelidség és kegyelmesség megtestesítője, itt emelkedik egész jelentőségre, szembe állítva az ördöggel, a ki a durvaság, vadság és iszony jelképe. Ismeretes, hogy Mária hogy emeltetett nem csak a Krisztus, hanem éppen az atya-isten felibe: s innen magyarázható meg korlátlan hatalma az ördög felett. Ő mindenbe bele elegyedik; akaratát mindig érvényesíti; védenecinek mindig igazuk van, ha a leghívtányabbak is és ha a legteljesebb formában adták is el magukat az ördögnek.

Mintán az ördögbe vetett hit a legmagasabb fokra hágott, s oly kiterjedést nyert, hogy egész Európát előzönlötte: betetőzését nyerte a 15. században a boszorkány-perekben, mint törvényes boszorkány-üldözés. A kuruzslásban és mágiában minden nép hitt, a görögök és zsidók is; de a boszorkány-pereknél arról volt szó, hogy itt az ördöggel van szövetség kötve, sőt fajtalan társalkodás. S éppen ezért itt az egyház, mint hatalom, oda áll az

ördög hatalmával szembe; elfoglalja a zsidó theocrazia helyét, vé-
 vén, hogy feladata: küzdeni az istenért; háborut izenni az ördög
 birodalmának; és éppen ezért mond halálos ítéletet az eretnek-
 ségre és boszorkányságra; még pedig tűz által való halált. VIII-ik
 Innocentius pápa, dec. 5. 1484-ben kelt „Summis deride-
 rantes“ bullája által véglegesen szentesítette a boszorkány-
 ságról szóló tanítást. Ez okmány korszakot alkotó az ördög törté-
 netében, a menyinyiben ez elősegítette a boszorkány-pereket. E
 bullán alapszik egy 1487-ben megjelent ily című könyv: „Mal-
 leus maleficarum“; a „boszorkány-pöröly.“ E könyv-
 nek három része van; jogi bevezetéssel és teljes rendszabályva-
 arról, hogy kell egy boszorkány-peret keresztül vinni. Nem hatá-
 rozhatjuk el magunkat, hogy leírjuk mind ama hitvány gyalázatos-
 ságokat, melyek az eljárással egybe voltak kötve, a kinpadra-vo-
 nástól, melylyel a per kezdődött, a megégetésig, melylyel végző-
 dött; de jeleznünk kell, hogy a legtöbb boszorkány-per feladá-
 s on alapított, s hogy a bírónak meg volt tiltva, hogy a bevá-
 dolt előtt fölfedezze a feladó nevét; míg ellenkezőleg, kötele-
 ségkévé volt téve, nem csak suggestiv-kérdések, hanem öntudatos ha-
 zugságok és hamis ígéretek által a szerencsétlen áldozatot ráven-
 ni, hogy az óhajtott vallomásokat megtegye. A 16-dik század vé-
 gén és a 17-dik elején volt tetőpontján a boszorkány-perek nyo-
 mora; s csak 1783-ban történt meg Glarus-catonban az utolsó
 hivatalos boszorkány-égetés; s a boszorkányok felől való hit --
 fájdalom — még ma is oly méjj nyomokkal bír a népnél, hogy
 még a miveltebb vidékeken is nem egy oly civódásra ad okot, mely
 törvényszék elébe kerül. Hogy az ördögbe vetett ezen formája a
 hitnek, mily mérhetetlen nyomort hozott az emberiségre, sejteni
 lehet, ha meggondoljuk, hogy kilencmillio ember volt elki-
 nozva, és megégetve, mint boszorkány.

Meg volt-e veszve az emberiség végképpen; vagy mi vezet-
 hette ez iszonyu dühöngésre? Hogy a boszorkány-perek e nagy
 kiterjedését megmagyarázhasák, rámutattak az emberi természet-
 ben szunynadó vadállati ösztönökre: a gyönyör-, pénz-, boszu-vágy-
 ra, kegyetlenségre, irigységre, gyűlöletre; s valóban, ezek mind
 hatalmas indokok voltak a boszorkány-perekben. Semmi sem volt
 kényelmesebb, ha valaki ellenségén iszonyu boszút akart állani:
 mint titkosan boszorkánysággal vádolni. Meg aztán, e perek
 gazdag pénz-források voltak és különösen a bíróság maga: egy
 nagyon jövedelmes foglalkozás, üzlet. Éppen ezért, a boszorkány-
 pereket jogosan nevezték „ujonnan felfedezett alchymianak, a
 mely által ember-verből aranyat és ezüstöt csinálnak.“ A megé-
 getettnek vagyona elfoglaltatott; nem csak, igen sokan évenkint
 adót fizettek, hogy boszorkánysággal ne vádoltassanak; a megbo-
 szorkányozottaknak pedig tömérdek költségbe került, hogy magu-
 kat meggyógyíttassák; míg a papok érdemeket szereztek mise-
 olvasás, exorcismus, és az ugy nevezett boszorkány-füst által;
 mely valami füstölő szerből állott a gonosz lelkek kiűzésére, me-
 lyet a kapucinusok zsák számra adtak el; s mely még most is jó
 kereset forrásul szolgál ott, hól a babona hívókra talál. Azonban,
 ha csupán ez indokok lettek volna e perek forrásai, még ma sem
 volna itt az idő, hogy megszűntek legyen. Gyűlölet és boszu, irigy-
 ség és féltékenység, kegyetlenség és kincsvágy, ma is van elég: és
 mégis elérkezett az idő, midőn a gyűlölség nem gyujthat máglyát
 ellensége feje fölött. Tehát, még más indokok, más források után
 is kell még kutatnunk.

A legfőbb volt az akkori idők babonája; az a körü-
 mény, hogy dacára a reformatori ideáknak, melyek a mivelteb-
 bekre már gyakorolták befolyásukat, a nép tömege a legalsóbb

fokán állott a mivelődésnek. A lelki önmunkásság, melyet évszázadok eluyomva tartottak, méjj álomban szunynadott; a népnek
 érkeke, ösztöne mind kifelé volt irányozve. Ehez járult az, hogy
 az ember roszaságáról, sőt teljes megromlott-voltáról való tan, az
 eredendő bűn átka, mely hatalmát még az élettelen természet
 is gyakorolja: méjjen be volt vésva a nép szivébe. Vallásos, vágyó
 ohajtásában a nép kereste istenét; holott hitében, pokoli kötelék-
 kel volt oda láncolva az isten ellenfeléhez; egyfelől a forró áhitat
 isten után, másfelől állandó félelem az ördögtől és hatalmától. Az
 együgyü megdermedtség és vadság állapotában, a legélesebb ellen-
 tétek állanak egymás mellett. Az erőnek bármi nyilatkozása; vagy
 holmi szokatlan jelenség, a középkor végén, mint csoda, vagy az
 istennel; vagy a mi sokkal gyakoribb volt, mint boszorkányság, az
 ördöggel lón kapcsolatba hozva. A kietlen boszorkány-nimbus, a
 mindennapiság felibe emelkedő bárminő tüneményt, a titokzatos-
 ság fényével vett körül. A boszorkány-perekben elítéltek okmá-
 nyai, bizonságot tesznek arról, hogy nagy szépség, szokatlan éke-
 sen szólás, vagy zene-tehetség, sőt a nép előtt gyanusnak tetsző
 fűvészkedés is a boszorkányság vádját vonta maga után s máglyára
 vezetett. Tehát, nem csupán vak szenvedély; hanem, éppen
 annyira a babonából származó félelem is volt, mely boszorkány-
 üldözésre ösztönzött; és a félelem munkái éppen iszonyuak!

(Folytatjuk.)

— 5.

VIDÉKI ÉLET.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

Az erdélyi reform. püspökség legnagyobb, s legnépesebb
 egyházmegyéjének 20—22 egyházáról kívánok, mint egyházláto-
 gató-biztos, ismertetést közölni lapunk hasábjain.

Először is kijelenteni kívánom, hogy mindenek felett az
 igazság lesz tólam mozgatója: sem szeretet, sem barátság, sem a
 tények meztelensége nem fog gátolni a tapasztaltak hű leírásában

Mivel azonban nem kronikás, hanem tájékozó akarok lenni,
 nem kötöm magamat az egyházak vizsgálati sorrendjéhez; sőt tán
 némelyiket meg sem említem; kivált azokat, a melyek az áldott
 közepszerűség állapotában vannak, és sem fény, sem árnyoldat
 nem mutatnak fel.

Kezdjük tehát:

1) **Magy.-Csaholyon.** Ez egyházunk népessége 804 lé-
 lek. Van ez egyháznak 109 véka gabonából álló magtára; továbbá
 379 frt 89 kr. alap, és 232 frt, ideiglenes, vagy is csak addig el-
 helyezett tőkéje, míg ennek felhasználását a szükséges ujtások
 igénybe veendik. Ehez járul 29 dézma- és taxa-köteles egyénnél
 jogbiztosi közvetítés mellett megállapított és a magas kormány
 által fizetendő 910 frt 70 kr. tőkéje. Az alaptőkére vonatkozólag,
 sajnálattal tapasztalta a bizottság, hogy annak kamatai pontos-
 san be nem folynak, s a megelőzőtt vizsgáló bizottságok rende-
 letei dacára, meg a világon, mint lehet, s él az ember, a hogy lehet;
 annyival inkább pedig, mert a 3—4 éves kamattal tartozók di-
 szes névsorában a tanító neve is ott tündöklök. A vizsgáló bizott-
 ság megrendelte, hogy az adósok névsora beküldessék az egyház-
 megye directorához beperesítés végett.

Az iskola állása, commentár nélkül, a következő: a tanterem
 hossza 2 öl 5' 2"; széle 2° 3' 6"; magassága 1° 3'.

E szegényesen felszerelt tanteremben fel kellene hogy jár-
 jon 68 fiu és 47 leány — 115; feljár pedig 37 fiu, 20 leány, tehát
 a feljárni kötelesek fele.

A bizottság fentalált 27 fiut és 17 leányt. Ha a népokt.
 törv. szigoruan és lelkiismeretesen végrehajtatnák, s mindenik

tanköteles gyermek iskolába jární kényszerítették, egy gyermek-
re nem jutna 2 és $\frac{1}{2}$ olv. két és fél láb terület.

Miként mozogna itt, s miként volna a tanszoba levegője a
dögleletes légtől megóvható, annak megítélését az olvasóra bízom.
Itt csak annyit kívánok egyszer mindenkorra megjegyezni, hogy
a pestistől nincs miért félniök a vizsgálatom körében, s értesíté-
sem keretében foglalt ér-melléki egyházak szülői, mert nemes Kö-
zép-Szolnok vármegye közigazgatási közegei, a legmagasabbtól a
legalsóig, nem tartják szükségesnek, vagy nem érzik kötelességök-
nek az egyházi és iskolai előljáróságok átiratait teljesíteni, s tel-
jesíttetni.

A vizsgáló bizottság megtette az egyházi ügy, mint orszá-
gos törvények alapján intézkedéseit. Lesz-e eredménye? Vede-
remo.

2) Szó-Demeter. Ez egyházunkat „lassu méreg, lassu
halál“ emészti, s a hanyatló koru lelkészszel együtt hanyatlik az
egyház szellemi és anyagi élete is.

Iskolája nincs. Temploma összedőléssel fenyeget, s vajmi
kevés a remény, hogy az egyházat alkotó 75 lélek valaha felvirá-
goztathassa.

3) Pelekeszi. Lelkek száma 735. Az egyháznak alaptö-
kéje nincs; van azonban 1871 január 1-én 237 köből gabonából
álló egyházi magtára és egy 40 köből álló tápintézeti magtára.
Ez utobbi azonban oly szánandó állapotban találtatott, hogy a
vizsgáló bizottság erélyes intézkedéseket volt kénytelen tenni an-
nak tisztázására, illetőleg biztosítására. Figyelemmel kísérendem
az intézkedés eredményét, s ha lesznek, kik ez üdvös alap meg-
semmisítését kötelezettségeik megtagadásával elég kislelkűek len-
nének célba venni, azok becses névsorát közölni fogom az arany-
könyv közvetlen szomszédságában.

Az iskola hossza $3^{\circ} 2' 2''$; széle $3^{\circ} 2'$ magassága $1^{\circ} 1'$.

Tanköteles gyermek: fiu 40, leány 45 = 85, feljár: fiu 25,
leány 12, = 37. Tehát a kötelesek egyharmadánál alig valamivel
több; pedig örömmel jegyezhetem meg, hogy a gyermekeknek
volna kitől tanulni, mert a tanítót a vizsgáló bizottság buzgó és
képes embernek találta.

Ez egyházunk temploma ugylátszik 3 korszakban épült, mely
az egyház népességével együtt nevedett.

Nevezetes az egyházban, hogy harangja 1535-ben öntetett.

Ez egyház lelkészének könyvtárában találtam Geleji Katona
István praedikációit, melyet irt 1647-ben életének 58-ik évében.
Ajánlva van Lorántfi Susánnához 56 lapon. A barátságos ol-
vasóhoz 8 lapon. Van benne 77 predikáció, — szentírásbeli hely-
ek mutató táblája és — egy mutató tábla: „melyben ez könyv-
beli nevezetes, és megjegyzetetésre méltóbb dolgok, szók és mon-
dások az olvasóknak, mint egy rövid extractusban, és compendi-
umban az a. b. c. szerint renddel szemek eleibe terjesztetnek.“

Ugyancsak itt találtam Flavius Josephusnak Ruffinus pres-
byter által magyarázott munkáját. Basileae apud Jo. Froberium.
Anno MDXXIV mense Septembri.

4) N. és K. Pacal. Ez egyház 718 lelket számlál. Alap-
tökéje nincs; de van 80 véka gabnából magtára és 265 vederből
álló bortára.

Az iskola hossza 4° ; széle 3° ; magas. $1^{\circ} 2'$.

Tanköteles gyermek volna 141, ebből feljár 66, s kerülí az
iskolát 75, pedig a tanító itt is kezességül szolgálna a sikerről,
kinek a ftó. püspök ur a mult évről is elismerését küldötte, s a
vizsgáló bizottság ez évben is megelégedését találta benne, főképp

a főbeli számvetéssel volt megelégedve. Az iskola felszeretlen,
vagy is egyetlen fekete táblán kívül nincs benne egyéb, asztal- és
pad, more patrio, egy-egy száll deszka, s illetőleg 3—4" széles
gerenda, földbe vert cövekekre felszegezve. Az ablakok nem kellő
nagyságuk, s annak is egy tábláját a can. visitatio a kalapjával
dugta be, hogy a szelet kizárja ott léte alatt. Nó de, ígéretet vet-
tünk, hogy a felszerelés meglesz ez év folytán. S nekem teljes a
reményem, hogy az ígéret nem marad csak kegyes ohajtás.

Az egyháznak 1764-ben kezdett matriculájának első lapján
ez olvasható:

„Cehevigi Mátyás, pacali primarius compossessor építette
a templomot. Cehevigi Anna, Kántor Barabás házastársa ajándé-
kozott egy arannyal varrott urasztali készületet 1560.“

E szerint a n.-pacali egyház a hit ujtás kezdetével az első
egyike volt, Pelével együtt.

Curiosum gyanánt ide írom ugyanez egyház anyakönyvé-
nek egy lapját:

In anno 1766 computati.

30 Januarii Monor-Petriben lakó Derecskei János vötte
Heljségünkben lakó n. Bányai István hajdon leányát Borbárát,
Boldogtalan keserves házasság vala ez, mert csak hamar Derecs-
kei János megrontatván, megölé feleségét Bányai Borbárát szülei-
nek elfelejtethlen bánatjukra. Isten oltalmazzon az ilyen szomorú
esetektől, férjét is utánna csak hamar megölik, keréketörék.
Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.“

Ez egyház-községhez csatlakozott, és a mult évi közzsinat
által leányosítottat Pacalusa (nem mint a zsinati j.-könyv írja
Pacaluca). E körülményt csak azért említem meg, mivel az affi-
lialt 12 család nem a hajdu-kerületből, (mint a zsinati j.-könyvben
olvasható), hanem a Szamos-hátról telepedett ide.

5) Péér. Örömmel kezdem ez egyháznak anyagi és szelle-
mi állásának leírását, mert az erdélyi ev. ref. superintendentia ez
egyik szélső községe nem tagadja meg magát, s mint a multban,
ugy a jelenben is biztos kezességet nyújt az „élő egyház“ szép
nevezeték kiérdemléséhez. A közelebről eltávozott lelkész mű-
ködését, minden tekintetben gyászos működését, igyekszik kitö-
rülni emlékezetéből, mint egy nyomasztó álmot; s a megválasztott
ifju lelkész ügybuzgó vezetése alatt, igyekszik kipótolni a tétlen-
ség és rombolás okozta hátramaradást.

Lelkek száma 1072.

Egyházi tőkéje van 90 frt 16 kr.

Az iskolai magtár jelenlegi állása 224 köből, 3 véka és 2
kupa. E magtárnak célja egy új diszes iskolának építése. E célra
vettek már a papi lakkkal szemben egy szép diszes telket, melyre
egy földel alá, de két külön bejárattal akarnak emelni iskolát. Kű-
lön a fiuk, és külön a leányok számára. Ez építés létesíthetése
végett, el akarják adni a mostani leányiskolát, harangozó lakot és
ugy nevezett, temető-őr lakot; a fiu iskolát pedig alkalmazandják
harangozó- és temető-őr együttes lakásaivá. A bizottság megnézte
mind e házakat, s melegen ajánlja e. m. közgyűlés útján, a
mltgs e.-főtanácsnak megengedés végett. És ez annyival inkább
reménylhető, mivel a mostani iskolák csak csufoltatnak e névvel,
de azt teljességgel meg nem érdemlik. Ugyan is a) a fiu-iskola
hossza $3^{\circ} 3'$; szélessége 3° ; magassága $1^{\circ} 2' 3''$ gerendázatját
mester gerenda tartja, s ablakai csak lyukak, de nem ablakok.
b) a leány iskola hossza $2^{\circ} 4' 6''$; szélessége $2^{\circ} 2' 2''$; magas-
sága $1^{\circ} 2'$.

Természetes, hogy mind két iskola nincs a szükséges és jó
felszereléssel ellátva, mert meg sem érdemelné a jó bebutorzást
és kellő felszerelést.

Tanköteles gyermek fiu 52; leány 52; összesen 104. Iskolába jár fiu 52; leány 33; összesen 75. Nem köteles ref. fiu 7. gör. cath. fiu 5; összesen 12.

És így látható, hogy ennyi tanköteles gyermeknek a fennmégirt terjedelmű tanszobák nem elégségesek.

Megemlítésre méltó az egyház jegyzőkönyvének következő feljegyzése:

„A peéri ref. szent eklézsia anno 1762. 3 maii közönséges megegyezésből elvégezte; hogy az isten dicsőségének ezen eklézsiaiban lehető nagyobb előmenetelére, az erkölcstelen embereknek megzabolázására, u. m. a melyekre a külső magistratus nem is terjeszkedik, nem is érkezik mindenkor, a maga tagjai közül eklézsia gyűlését állítson fel; e végre ugyanazon napon ime e következő tktes, nemes és közrenden lévő személyek választattanak arra.“ És itt következik 28 képviselő neve. Lám, a peéri ref. eklézsia már száz év előtt felfogta a képviselői rendszer üdvös voltát! S Hetzei Dániel, az egyház akkori predikátora, most örvendene, ha feltámadván, látná, hogy száz év múlva a magasabb régiókban sem mutatkozik már ellenszenv a protestantismus alapját képező képviselői rendszer ellen és kezét fogva, igyekeznek a jobbak és nemesebbek annak fokozatos kifejlődését, s életbelépését biztosítani.

Van ez egyháznak gróf Károlyi György és gróf Degenfeld Imre ó nagyságaik által a szülő dézma tárgyában indított pere is, összesen 416 frt. 74 kr. értékben, mely már a végrehajtás stadiumában áll. Azonban, az egyház a nemes grófok buzgó egyházi-as szellemében bizva, felfolyamodott annak kegyes elengedéséért, s azon reménnyel kecsegteti magát, hogy kérése meghallgatva lesz. Az eredményről annak idejében értesítendem e lapok olvasó közönségét.

Nagy László.

(Folytatjuk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

* Borzási Borbély József 1871 ápril 11-ikén kelt ajándék levelében 5953 frt. 25 krról o. é. és 860 db. ezüst huszsról szóló biztos kötlevelet s 120 db. ezüst huszast természetben adományozott a zilahi ref. közléptanodának; fennirt összegek kamatait az előljáróság szabad rendelkezése alá adván, nevelési célokra. Imé, egy az öspatronusok méltó utódai közül!

== Folyó hó 30-án tárgyalatott mocsolyai ecclánk felterjesztése, melyben kéri egyházi főtanácsunkat, hogy a papi bér megváltása és megjavítása iránt kiállított bérlevelet, a melynek alapján ezen egyház első osztályúvá tételik, erősítse meg és a már megtörtént pályázási köröztetést ez értelemben javíttassa ki. Egyházi főtanácsunk, mint miadig, úgy most is, örömmel vette tudomásul a fölterjesztést, mint a buzgóság és az egyházi élet föllevenedésének kétségbe vonhatatlan jelét. Azonban az illető hatóságok kikerülésével és helybe-hagyása, illetőleg biztosítása nélkül jöven fel: visszaküldi szil. szolnoki esperes an.-hoz, hogy az egyházmegyei tanács útján — hogy annál gyorsabban eredményre vezetessék — lássa el ez ügyet, melyhez egyh. főtanácsunk azonnal meg fogja adni a beleegyezést. Mi melegen üdvözljük e nemes törekvést; s óhajtjuk, hogy bár minden egyházunk töreködjék arra, hogy biztos alapot teremtsen a papi fizetés megváltása érdekében; mint a melyért a legtöbb kellemtelenség származik a pap és hallgatói közt.

== A mint említettük volt, mult hó 27, 28, 29-én folytak le a vizsgák a helybeli tanítónő képezdében, az úgy nevezett, Lázár-kertben, melynek ez uttal legszebb virágai voltak a növendékek, kiknek arcán az ifjuság üdeségén kívül jól esett látnunk a nemes törekvés tiszta kinyomatát; és hallanunk a szorgalomnak eredményét ama feleletekben, melyek az értelemnek kétségbe vonhatatlan bizonyítványai valának. Örömtünk nagyobb, mert ez évben a kezdet nehézségeivel kellett küzdeni; s annál nagyobb elismerés illeti a tanárokat és tanárnőket, miután a munka dicséri a mestert!

== Egy Romából jött táviratról beszélnek a lapok, mely szerint 13. magyar kath. püspök nyilatkozott, hogy elfogadja a csalhatatlansági dogmát. És most már tessék megemlékezni arról a „divina comoediáról“, melyet ez urak eljátszódtak a római szent gyűlésen, holott oly baloldali szélsők voltak, hogy hozzájuk képest Madarász valóságos galamb. Hanem azért Pauler ó excellentiája oly szépen imitalja azt a madarat, mely fejét a homokba rejti, hogy majd azt hiszi az ember, hogy nem alkotmányos magyar cultusz-miniszter, hanem holmi püspökségre aspiráló plébános. Vagy nincsenek törvényeink; vagy — ha vannak — nincs, a ki végre hajtsa; tertium non datur! Az országgyűlesen pedig a honatyák, úgy látszik, azzal vannak elfoglalva: ki legyen főispán, meg törvényszéki elnök.

— A miről Krisztus és az apostolok semmit se tudtak. A szentelt vizet Krisztus után 120-ik évben használták először; a töredelmi gyakorlatok 157-ben; a szerzetes rendek 348-ban; a latin mise 394-ben; az utolsó kenet 550-ben hozatott be. Mária s a szentek tisztelétét 715-ben kezdték; a pápai lábcsók 809-ben; a szentek canonisatioja 993-ban; a harangszentelés 1000-ben; a coelibatus 1015-ben; a bucsú-engedés 1119-ben; a dispensatiók 1200-ban; az inquisitio 1204-beu; a fülbe-gyónás 1212-ben hozatott be. S végre — hogy többet ne említsünk — a csalhatatlanságot 1370-ben mondották ki. Így, egy csomóba látva ennyi abszurdumot; s ha hozzá képzeled még azt a tömérdeket, melylyel vakították az emberiséget: a csodálkozás fogja el a felvilágosodottabbakat, hogyan lehet még beszélni valami nemesebbről, mely igazán képviselje isten dicsőségét és az ember méltóságát. És mégis, a protestantismus az, mely elhíntett minden rossz magot; s feldulta a társadalmi világrendet! *Resum teneatis.*

== Berec Antal kegyesrendi tanár és a „Természet“ szerkesztője Pesten, kilépett a szerzetből és Török Pál superintendens már meg is eskeite ugyanott az ev. ref. templomban. Továbbá, Névi László, premontrei tanár Szombathelyről, hasonlóképpen kilépett a szerzetből és már meg is választatott a pesti ref. gymnasiumhoz tanárnak. Az első a természettudományokban szerzett magának tiszteletre méltó nevet; az utolsó pedig legújában tűnt fel, midőn a Kisfaludy-társaság egyik díjját, mint aesthetikus, elnyerte. Nem mint felekezeti, hanem mint emberek, nem nyomhatjuk el örömeinket e tények felett; midőn két jeles férfiú vissza van adva a társadalomnak, a családi életnek; szóval: azoknak a feltételeknek, melyekkel teljesíthetjük kötelességeinket, mint polgárok, hazafiak, és emberek. Ez az „idők tanúja!“

== A helybeli kegyesrendiek szerzetéből ismét két fogadalmat tett tanár lépett ki: Pály a Mihály és Oldal János; a napokban már mint világiak hagyták el a szerzet házát.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, AUGUSTUS 10.

32. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az erdélyi ref. papság.

III.

Két első cikkünkben egyházi életünk egy életveszélyes sebére mutattunk rá; nem csak, hanem az azt eredményező és fentartó okokat is előadni törekedtünk. Az ezen eljárásunkban követett módornál fogva, nagy része az orvosszereknek is jelezve lett; közülök egyet-kettőt világosan meg is nevezünk, melyeknek alkalmazásától az említett baj megszünése remélhető volna. A jelzett és megnevezett gyógyszereket illetőleg még egy pár után-pótló megjegyzésünk volna: ezek iránt kérünk még olvasóinktól egy kevés figyelmet.

Egyházunk kérdéses kór állapotának: papságunk elhanyagolt ügyének helyrehozására egyfelől az egyházközség egyeteme; másfelől az éppen közvetlenül érdekeltek, az-az: a papság van hivatva. A mi magát erdélyi ref. egyházunk öszszeségét illeti, ez, s kivált ennek állásuk és befolyásuknál fogva intéző tagjai, a nevezett cél elérhetése végett, mindenek felett arra kell, hogy irányozzák javító törekvésüket, amire az ezen törekvések által regenerált papság éppen hivatva és képesítve lesz a legjótékonyabban visszahatni, arra, t. i. hogy az egyház egy tekintetben ismét az legyen, a mi volt, a mi ez idő szerint nem, de a minek lennie kellene: vallás-erkölcsi célok valósítása végett fennálló társulat. Ugyanis, erdélyi ref. egyházunkban talán azért, mert szabad vallásgyakorlata már a 16-ik században biztosítva lévén, a nyomás és üldözések sokszor élesztő szelét csak ritkán érezé; talán mert a századunk első felében Europa-szerte virágzott, s elvégre hozzánk is átszivárgott sekély rationalismus az erdélyi ember hidegebb vérmérsékével öszszhangzóbb volt, mint a magyarországi heves természetével s ezért amazt könnyebben megvesztegethette, mint emezt; talán a nevezett, talán más okok folytán, ez úttal tüzetesen nem kutatjuk; elég az, hogy erdélyi ref. egyházunkban az egyházi és vallásos élet még alantibb fokra süllyedt, mint a magyarországi testvér-su-

perintendenciákban. Emitt sincsen, távolról sincsen valami virágzó egyházi és vallásos élet; de annak a jég-hideg vallásközönynek, mely nálunk tapasztalható, aligha Magyarország méltó párját felmutatni képes. A vallásos élet minősége és fokozata legszembeötlőben az illető község isteniszteletein szokott nyilatkozni; és erdélyi ref. egyházaink nagy részében a köz isteni-tiszteleten megjelenők száma, ez idő szerint, botrányosan kevés; és a megjelenők közül is csak kevésnek orcáján láthatni az örökkévaló iránti hálával és szeretettel eltelt lélek meghatottságának kifejezését. Kivált a közénekben való résztvevés, az igaz uri characterrel és a felvilágosodottsággal öszszeférhetlennek tartatik. És miután nálunk mindenki, ki kaputot hord, magát úri embernek és igen-igen felvilágosodottnak hiszi, ebből következik, hogy templomainkban a kántoron kívül alig egy pár condrás atyafi szokott énekelni. Képzeltetni, hogy minő lélekemelő jelenség! Ilyent az obscurus Németországban és Hollandiában sehol sem tapasztaltunk; sőt Magyarországnak azon egyházközségeiben sem, hol szerencsések voltunk megfordulhatni. Nem felejthetjük, hogy néhány évvel ezelőtt, a debreceni nagy templomban menynyire elcsodálkoztunk az előttünk szokatlan látványon, hogy az uri emberek és aszszonyságok kivétel nélkül nem röstelték a zsoltárt énekelni. Egyéb-iránt meglehet, hogy mai napság ott is felvaunak már az emberek anynyira világosodva, mint itt nálunk. És hol az egyházi élet elhanyagolt, könnyen érthető, ha ott az egyházi szolgálk állapotát irigylésre méltónak nem tapasztalhatni. Innen következik, hogy papságunk nyomorult sorsán, egyházi életünk ezen kór állapotán mindaddig segítve nem leend, míg egyházunk, illetőleg intéző férfiai egyházi életünk általános javulása iránt a legélénkebb érdekeltséget érezni és tanusítani nem fogják. Ezen érdekeltség fölédredését, a mint talán fejtegetéseinkből már is kitünt, nem maga a papság végett, mint a melyet csupán eszköznek tekintünk, hanem vallás-erkölcsi életünk ép és egészséges voltának eszközölhetése tekintetéből óhajtjuk mi. Hogy pedig a vallás-erkölcsi élet és így az eze-

ket fentartó és fejlesztő intézmények minő fontos factorok, már csupán politikai tekintetben is (azért kívánjuk a kérdés éppen ezen oldalát kiemelni, mert ez idő szerint leginkább politikai érdekek képesek hazánk fiainak figyelmét lekötöni), azt egyházunk intéző férfiai, kiknek egy része politikai téren is fontos szerepet visz, igen jól tudhatják. Elég legyen azért, csupán ama megcáfollhatatlan tényeket főlemlitenünk, hogy a kicsiny Europa népeit a keresztyén vallás emelte a föld minden népei fölébe; a pápai hatalom oly magosra azért növekedhetett, mert egykoron hű kifejezője és ápolója volt a kor vallásos szükségének; a dicső és boldog észak-amerikai republica apró egyházközségek szövetkezése folytán keletkezett; Németország nagysága Luther reformatori munkásságán alapszik; és nemzetünk azon aléltságból, melyet rá a mohácsi vész és azután a Básták és Karaffák gyilkos keze hozott—magának a katolikus történész Szalaynak beismerése szerint—a protestantizmus electrizáló mozgalmi nélkül új életre soha sem ébredett volna.

Ha egyszer az éppen most említett tények kellő figyelem tárgyai lesznek; ha ennek következtében egyházunknak, legalább mint fontos társadalmi institutionnak, jótékonyasága el lesz ismerve: élénk törekvések lesznek ismét tapasztalhatók egyházi életünk sinlő állapotának javítására; miközben papságunk szellemi jelentőségének, és nyagi jóllétének eszközése sem maradhat figyelmen kívül.

De ne feledjük, hogy addig is, míg a divatos előítéletek megszünése, a helyesebb nézetek és meggyőződések az egyházi és vallásos dolgokra vonatkozólag, az ugy nevezett, világiaknál bekövetkeznék: nekünk papoknak kell nyomoru állapotunk javítására megtenni a lehető; annyival inkább, mert mint a multkor említők, a létező baj részben saját büneink miatt sújtol minket, és bennünk és velünk magát az egyházi életet. Mert tagadhatatlan, hogy papságunk egy tetemes része a nélkül lépik fontos pályájára, hogy hajlamaival, tehetségével számot vetett, és hivatásának komoly feladatával tisztába jöni igyekezett volna. A forradalom előtti időkben a sok úrbéres és a székelység gyermekei közül azok, kik tanulókká lettek, rendszeren papságra határozták el magukat, mert az ügyvédek roppant száma közt tisztességes megélhetésre csak különös jószerencse mellett számíthattak; a hivatalokra csak a nemes családok fiai juthattak; technikai, orvosi sat. pályákra pedig szegénységük miatt nem képezheték magukat. A forradalom után meg szomorú közéleti viszonyaink miatt, még nagyobb lett a papságra készülők száma. Most meg

vannak sokan, kiket a papi foglalkozás könnyűsége csalogat; mert a mily véghetetlenül nehéz a paposkodás lelkesmeretes emberre nézve, épp oly könnyű a lelkesmeretlenre nézve. A sok kedv, hivatás nélküli, s némely esetben éppen lelkesmeretlen ember compromittálta magát az általa elfoglalt papi hivatalt. Csoda-e azért, ha a rövidlátó nép, sőt a pátronusok közül is az önzők és szűkeszűek az embert, és nem az institutiot tekintve, zúgolódva adják, vagy meg is vonják a képét; csoda-e, ha papjaink közül a jók és érdemesek sem részesülnek — némely kartársaik hibái miatt — az érdemlett elismerésben és tiszteletben?

De a baj okának felismerésénél maradnunk nem szabad; hanem tennünk kell gyorsan, minél gyorsabban. Azért tanuljunk, hogy tanithassunk; legyünk apostolai a világosságnak, barátai, tanácsadói, vigasztalói a népnek. Törekedjünk arra szóval, tettel, mire mesterünk törekedett vala: a szellemi sötétség eloszlátására, az erkölcsi ros uralmának megtörésére; a köny és nyomor ezen átkos forrásainak lehető kikapasztására. És a társadalom, mely ha téved is, de az igazság utára ismét visszatér, nem fogja megvonni az érdemlett tiszteletet és elismerést; és a nép, természetes ösztönénél fogva, felismerendi igaz barátait és jóltevőit, s ezek anyagi existentiájára szivesen meghozza az áldozatot abból, mit Isten nekie adott.

De tán azt mondja valamelyik kollégánk, hogy az ő hiveinél a hitetlenség, és erkölcstelenség, hosszu idők folytán, egész a jegecültségig erősödött, melyet feloldani talán a legnagyobb csapások izzó tüze sem volna képes. Tegyük fel, hogy panaszos kollégánknak igaza van; de vajjon ekkor is nem jut-e eszébe, hogy mit tett Mózes, a bölcs törvényhozó, és nemzet alkotó? Midőn látta, hogy népe a szolgaság járma alatt anynyira haszontalanná vált, hogy azzal a Kanaán elfoglalását még csak meg se kísérheti: az ifjuságra fordítá figyelmét, és ebből nevelt magának istenfélő, jámbor erkölcslő, rendszerető, és így erkölcslő erős népet. Fiat applicatio. A mi kicsiny erdélyi ref. egyh. községekben, hol a lelkek száma rendszeren csak néhány százra megy fel, s ezért a pap minden családot ismerhet; hol a gyülekezet kicsinyiségénél fogva a papi functiók nem foglalnak el minden időt: a pap kezére veheti az ifjuság nevelésének vezetését. Ily helyeken, kivált a vallás-tanítást soha sem volna szabad az iskola-tanítóra bizni, ki az oly igen kényes természetű vallás-tanításhoz szükséges tudományos szakképzettséggel nem is igen bír, hanem maga kellene hogy végezze azt. Ez lenne egyszer-smind az igazi inspectio az iskola felett, és ekkint

nevelhetne magának a pap, a régi rosz és csökönös helyébe, 10—15 év alatt, új és isten szerint való népet.

Baló Sándor.

A ref. templom bezárása M.-Valkón.

(Megyei omnipotentia. Interpellatio a belügyminiszterhez.)

Az elmúlt 1870-dik év végén Kolozsmegye t. tisztsége, a b.-hunyadi járási szolgabíró ur feljelentése következtében a m.-valkói ref. templomot—azon szin alatt, hogy meg van repedezve, élet biztonsági szempontból, rövid úton a nélkül, hogy az illető egyházi főhatósággal tudatta volna — bezáratta.

Eltételezve attól, hogy ily eljárást nem örökített meg a történet még I. Leopold idejéből sem; s nem tapasztaltunk a Bach-regime katoná-uralkodása alatt sem: hogy az omnipotentia annál inkább kitűnjék, elmondjuk az esetet.

Az ott helytt született, minden nap szem-tanu, és így a dolgok felől tehát teljes tudomással bíró szolgabíró ur feljeleníti, hogy a templomon repedések vannak. A nms. tisztség kiküldi a megyei mérnököt, t. Velics Lajos urat. A mérnök ur meg szemléli a templomot, s azt véleményezi, hogy rögtön be kell zárni, mert nem tudhatni, melyik percben dül össze. A nms. vármegye tisztsége bezáratja a templomot és megrendeli, hogy a m.-valkói-község fizesse meg útiköltségeit a t. mérnök urnak.

A kolozs-kalotai esperes tudomásul vevén ez eljárást, jelentést tesz egyházi főhatóságunkhoz ez esetről, mint a mely egy népes egyházközséget elzár az isteni tisztelet gyakorlásától éppen akkor, midőn a munka szünetelvé, tömegesen szokták járni a templomot, s közeledvén a karácsonyi ünnepek, mindenki jelét adja vallásos érzelmének.

Egyházi főhatóságunk azonnal intézkedik, hogy egy teljes hiteli építőmester szálljon ki a hely színére, s tgye meg véleményét; mely megtörténvén, e vélemény homlok-egyenest ellenkezőleg, a templomot használhatónak állította. Áttétvén ez a nms. tisztséghez, sürgetve a templom megnyitását, onnan azon válasz adatik, hogy egy harmadik szakértő által vizsgáltassék felül; a költségekre nézve marad előbbi határozata mellett.

E felül vizsgáló harmadik szakértő is kiszállott, akkori városi mérnök t. Tompa János ur személyében, s adott véleményéből szó szerint idézzük a következőket: „a szóban forgó templom lényeges és a biztonságra nézve főalkotó részei, jelesen: a főfalak, a boltozatok, és a boltövek fészkei, a menyezet, a fedélkötések, és burkolata tökéletes ép és jó állapotban vannak; a torony alatti boltozat, ugy a templom közepén levő boltövek, valamint annak hátulsó részébeni ablakboltozatok meg vannak ugyan repedezve, de ezek jelentőséggel és a közbiztonságra veszélyességgel nem bírnak, s leomlásuktól tartani nem lehet.”

Áttétvén e vélemény a nms. tisztséghez — megyei mérnökének és saját magának compromissiójával — szégyen szemre, a templom megnyitására bele kellett egyeznie; de a háromszori vizsgálat költségeit — a nms. megye határozata szerint — az egyház-község hordozza. Az indokokat, a megye iránti tiszteletből, elhall-

gatjuk; csupán azt jelezzük, hogy egyházi főhatóságunk főlebbezte ez ügyet a belügyminiszteriumhoz.

Ennyi a tényállás. A consequentiát mindenki levonhatja belőle.

A katonai hatalom absolut kormánya alatt is fordultak elő analog esetek, azzal a különbséggel: hogy felhívta az illető egyházi hatóságot a lehető baj elhárítására, ellenkező esetben, kényszerülve leendő közbiztonsági tekintetből elrendelni, hogy az isteni tisztelet megszüntessék. Mig Kolozsmegye a l k o t m á n y o s tisztsége, egy szolgabírónak egyszerű jelentése után; egy magát szakértőnek decretált mérnök véleménye következtében; a nélkül, hogy valakinek egy szót szólana: bezáratja a templomot és költség-fizetésre itéli a községet; — és ez ítélete mellett még akkor is megmarad, midőn más két szakértő meghazudtolja mérnökének véleményét; és megmarad akkor is, midőn tényleg bele kell egyeznie a templom kinyitására.

Nagy önmegtágadásunkba kerül, hogy glossákkal ne kísérjük e megyei omnipotentiát, mely odáig mehet, hogy bárkit, a kinek házában repedés mutatkozik, a jelenlegi mérnöki lelkiismeretes szemléhez hasonló vélemény nyomán, kiűzhet házából, tudatván vele, hogy ellenkező esetben tiszti karhatalommal fog onnan kivettetni. S mit mondjunk ama t u l s á g o s a t y á s k o d á s h o z; s midőn tulbuzgósága megszegyenül, amaz ítélethez, mely az ártatlan egyházközséget költség-fizetésre itéli; s mindezt az illető egyházi hatóságok kikerülésével?

Mindezek helyett, egész tisztelettel fordulunk belügyminiszter ő excellentiájához a következő kérdéseinkkel: miután már — a főlebbezés következtében — egy fél éve, hogy tudomása van ez ügyről: van-e szándokában azt elláttatva, igazságot szolgáltatni üldözött egyházközségünknek; s miután az interconfessionalis törvény dacára, a kultusz-miniszterium folytonosan szemet huny sérelmeink előtt, melyeket az ultramontán kath. lelkesység részéről kell szenvednünk: a magas belügyminiszterium kötelességének tartja-e intézkedni, hogy legalább a politikai hatóságok részéről ne üldöztesünk; isteni tiszteletünk megtarthatóságában ne háborítottassunk; szóval: tiszteletben kívánja-e tartatni autonomiánkat, vagy nem?

Kolozsvártt, aug. 8. 1871.

— ő. —

Mentsük meg a megmenthetőket!

(Feleletül t. Medgyes Lajos urnak.)

(Folytatása és vége.)

Mi, iskoláink lehető emelésére, s ellenőrzésére nagyon korán állítottunk körlelkészeket, s t. ur ezen téren, gyakorlati tanácsaival segédkezett-e?

Mi, hogy papjaink, s iskola tanítóink között legyen egy kis szellemi solidaritás, s egymást kölcsönösön oktassuk, vezéreljük, s irány-eszméket jelöljünk ki a vallásosság terjesztése, a lelkipásztorság kezelése, a népoktatás sikeres vezetése, s ezzel kapcsolatos kérdések körül: állítottunk fel papi és isk. tanítói értekezleteket, melyek darabig nagy érdekeltséggel folytattattak is. Mily dús tere lett volna itt a t. urnak lelke öhajtsái nyilvánítására, sőt érvényesítésére; s irány-eszmék jelölésére a vallás, és nemzetiség megóvása érdekében! Közreműködött-e ön; tett-e valamit ez ügyben?

Mi, minden tavaszi gyűlésen az egyházmegyében történt szellemi és anyagi mozzanatokról előterjesztést tettünk, vizsgálati tapasztalásaink, s az egyházmegyei előljáróság előtt megfordult ügyek szerint, részint tudomás, részint igazításba-vétel végett: vett-e részt ezekben a t. ur a legújabb időig?

Ha számba vesszük: hogy ez a kis elpusztult, megnépteledett, s vagyontalanodott egyházmegye, 1850-en kezdve, hány templomot épített; javított; menyinyi papi, iskola tanítói lakot épített; egyház-tagjaink menyinyit kívántak segíteni az egyházi jövedelmek szaporításán adakozások, korcsmai, államköltsön, magtár, szorgalmi munkásság által: elcsodálkozhatnék rajta. E mellett, több rendbeli segedelmezéseket tett: vette-e figyelembe ezeket a t. ur? 1871-ig méltatta-e ezen mozzanatokot bár egyetlen cikkekéjére is? Ha én is hajlandó lennék a t. ur erkölcsi érzetében kétségeskedni, mint a t. ur az enyimben, midőn állítá: hogy a hazánk déli részén történt pusztulásokat vigasztalásul veszem; akkor én is állíthatnám: hogy a t. ur előtt ez mind közönyös, s csak ott talál diadalt, ha minél több haláljelt, s hullát talál; de én ezzel nem vádolom. Hanem, midőn minden politikai gyűlésekről, mozzanatokról, idegenek, nagy urak átutazásáról, fáklyás-zenékről, s talán majom-táncoltatásokról is folytonosan adta közléseit: egyházmegyénk életmozzanatai merőben jelentőség nélküliek voltak a t. ur előtt?

Felhivom hát önt program szerű mondatának érvényesítésére: *mentsük meg a megmenthetőket!*

Hagyja el ön a harangozó szerepet. Hisz a harangozó is, ha jelezte az égést, s már ébren van minden, ha jó érzéssel bír, elmegyén, hogy a gyuladásoknál oltson, vagy mentsen meg valamit. Jónás profétát is nem nagyon respectálják, hogy ő bizonyos növény levelei árnyékából leste Ninivé pusztulását, s boszuságára volt, hogy Jehova megkegyelmezett annak.

Magasztosak, szivrendítők Jeremiás profétának elégiai; de a Nehémias munkássága, buzgalma, lankadást nem ismerő tevékenysége, mégis vonzóbb, ki nemzete, s vallása helyre állítása ügyében tetteleg működött. Minket is inkább a Nehémias szerepe illet: nem anynyira keseregni, mint munkálni.

Tudom én, hogy a tudomány, a gyógytan tökéletesítése érdekében mily szükséges, hogy a bonc-tanár minél több hullának legyen birtokában; de mégis nagyobb vonzalommal viseltetem azon ember-barát orvos iránt, ki a csata mezőn, s halottas kamarában folytonosan az életjelt kutatja, s nagy öröme van, ha több tetszhalottat vizsgálhat az életnek. Nékünk is nem az a főkötelességünk, mint a halál bogaraknak, hogy csak folytonosan hullát keressünk; hanem a tetszhalott ébresztése, az életjel kutatása, s annak fejlesztése. Mily dicső Jézusnak működése, midőn Lázár-

nak mondja: *Lázár, jöjj ki.* Midőn a zsinagoga fejedelme leányát felébreszti e szókkal: *leányzó kelj fel!* Hasonlóan, midőn Péter is mondja: *Tá bitha, kelj fel!* és azok mind meg-elevenednek. Nékünk is t. ur, nem csak a halált kell jelezni, hanem a hol életjelt veszünk észre: meg kell tennünk mindent, hogy a tetszhalottak életre keljenek. És ha felkeltek, örvendünk nekik.

Téves a t. urnak azon állítása, mintha a desol. ügy a t. ur felépése következtében vétetett volna előbb tüzetes tárgyalás alá. Már 1823—24., 1844—45. és 46-ban ez a m. egyh. főtanácsnál mind tárgyalás alatt volt; ott azonban csak is a birtok viszonyban határozhatnak, a szellemi rész a mi körtünknek marad.

Mentsük meg hát a megmenthetőket! Mi ugyan folytonosan működünk 1850 óta e téren; a siker iránt sem pauszkozhatunk, népet azonban a legjobb akarat mellett sem tudunk teremteni. Egyházmegyénk benépesítése szellemdúsabb működésre vár, hátha a t. ur ezen segíteni képes leend. A t. ur azonban működő kezeit tőlünk, a legújabb időig, folytonosan megtagadta. Menyinyire nélkülöztünk pedig mi egy oly férfit, ki nek éles szemei fel tudják fedezni a „titkos hajszál rugót, mely az események óramutatóját irányozza”; ki, mint gyakorlati orvos, rögtön rátalála „tátongó sebre”; s tudja, mi a baj! s hogy kell gyógyítani; kilátja a falon működő „titkos kezet”; s írásának értelmét is meg tudja magyarázni, mint Balthasárnak Dániel proféta; ki a „történelmet nem a dolgok okai elrejtésére, s a hatalom legyezgetésére” tanulta; ki tudja, hogy „az ellenség széjjel jár, keresvén, a kit lenyelhesen; s ki a tények logikáját követi” mindig, habár az rossz vért is csinál némelyeknek. Egy ily férfura nagy szükségünk volt, és van; miért vonta el hát magát tőlünk; s miért, hogy csak is a legújabb időben közeledett hozzánk?

Igaz: szellemmel, a világ-irodalom színvonalára való emelkedéssel, a bölcseséggel, s a gyakorlati életrevalóságnak bölcséggel szarujával, meglehet, hogy mi domi-doctus falusi lelkészek a t. urat nem közelítjük meg; de azért, kár mégis, tőlünk félre vonulnia egy szent missio terén. Szelleme, irányeszméi vezérül szolgálhatnak nekünk, s tudja: a leglángesebb hadvezér is csatát, a közlegénység közreműködése nélkül, nem nyerhet. Legyen Nehémiasunk: a vakoló kanalat, s kalapácsot működtetjük mi egy bölcs építész vezérlése alatt; s örömmel csatlakozunk, hogy a romokból egy új Jerusalemet építsünk.

Mentsük meg hát a megmenthetőket! *)

Berkesz, 1871. jul. 26-án.

Almásai Sámuel.

TÁRCA.

Az ördögrül.

(W. Kamblí után.)

(Folytatás.)

A boszorkány-hit, és boszorkány-üldözés valóságos lelki betegséggé lett, ragályos örültséggé, kórsággá, mely ezereknél hallucinációt idézett elő, visiokat a látás, hallás és tapintás érzékei elé, melyek elhitették az illetőkkel, hogy ők meg vannak bűvölve; vagy hogy ők maguk, mint boszorkányok, összekötöttesben állanak az ördöggel. E lelki epidemia különösen nőket és gyermekeket ragadott meg, megmételezvé egész környezetüket. Csak ez

által bírjuk kimagyarázni a kispadra hurcoltakkak önvallomásait, melyekben a legkisebb részletekig terjednek ki a képzelődés által alkotott azon képeknél, melyeket az ördöggel való társalkodásuk-

*) Ezzel, a t. Medgyes és t. Almási Sámuel urak közt folyt szövegtartást is befejeztünk kívánjuk tekinteni. Egyszerűs mind, szívesen felkérjük t. ügybarátainkat, hogy elvek felett harcot mindig örömmel fogadunk ugyan; de legyünk óvatosak, hogy helyi érdekü polemikákat ne provokáljunk. A szerkesztő nem lehet mindentudó; s ha ő megbízik az író nevében, e név ne éljen vissza a bizalommal. Így szent lesz a békesség; és egyesített erővel munkálkodni anynyi, mint biztosítani az áldást. Szerk.

ról festettek; s ez által kimagyarázható, hogy az exorcismus, a képzelődés fokozása által, gyógyító hatást birt előidézni.

Egy további tényező, hogy a boszorkány-ügy rohamos elterjedést nyert, volt azon körülmény, hogy Németországon, a 15-dik században, a bizonyítékok előállítására nézve az eljárásban egy oly processualt hoztak be, mely a kinpad használását önkényüvé tette. Ugyanis, az elítéltetést kinek-kinek saját vallomásától tették függővé; ám, de megszokván mindenekben a belsőt tisztán külsőre vinni át, minden legkisebb aggodalom nélkül használták a kinpadot, hogy az önvallomást kicsikarhassák. S nem volt elég, hogy az elkínzottakat kényszerítették, önmagukat boszorkányokká tenni; kierőszakolták, hogy társaikat is megnevezék; kényelmes eszköz: egy perből százakat csinálni.

Szégyenletes, de be kell vallanunk, hogy a boszorkánypererek protestans földön is nem kevésbé buján tenyésztek, mint a katholikuson; de szükséges és jótékony egyszersmind, hogy világosan arról is számot adjunk, mi volt ennek oka. Nyilván az, hogy maga a reformatio nem volt képes egyszerre egy teljesen új világ-nézetet teremteni; az istenről oly tiszta fogalmat adni, mely mellett az ördögbe vetett vakhit többé helyet ne találhasson; s mindenek felett, mert maguk a reformatörök is a csodákba vetett hit és ábránd által még annyira át voltak hatva, hogy menthetlenül oda kellett állítaniok az áldásos csodák mellé a gonoszokat, a bűbájosságot, és boszorkányságot. Zwinglinél ugyan nagyon alárendelt szerepet játszik az ördög; míg ellenben, Luthernek úgy egyéni, belső fejlődésében, mint theológiájában, jelentékeny és hatalmas tényezőt alkot. Lang, Lutherről tartott előadásában a legmeggyőzőbben rámutatott, hogy Luthernek külső és belső életében igen sok csak azon esetben érthető, ha az ember megdondolja, hogy mennyire át volt ő is hatva korának azon vakhitétől, mely magába foglalta az ördögtől való félelmet. De minden esetre, a protestantismus volt az, mely megkezdte győzelmes hadjáratát a babona ellen; és a legnagyobb mértékben érdekes látni, hogy ismét csak Luther az, ki az első lökést adja a helyes eljárásra. Mert Luther magatartása és gondolkozása csakugyan más volt az ördöggel szemben, mint a catholicismusban ez gyakorlatban volt. Bár Luther is prédikálja: „ha az ördög megfogta a lelket; utána kapkod a testnek is; küld ragályt, éhséget, bánatot, háborút, gyilkosságot sat. Küld nyomort mindenkinek. Egynek láb-szára törik el; a másik vízbe hal; a harmadik gyilkol; ki intézi mindezeket? Senki: hanem az ördög!... Ha tehát, előre nem látott esetek jönnek elő: hogy ez tűzbe, az vízbe hull, ezek tisztán az ördög csapásai, ki mindig utánunk szúr, vág s örömet szerencsétlenséget okoz.“ Ugyan csak Luther tanítja: „Istennek szüksége van az ördögre, mint bakóra, a ki által büntetését és haragját végre-hajtja.“ De egész eredetisége előtör, midőn hogy e tölakodó gonosz léleknek, az ördögnek ellentállhassunk, a legjobb eszköz gyanánt ajánlja — az istenbe vetett tántorithatatlan hiten, a benső és „izzó“ imádkozáson kívül — a „nyers elutasítást.“ „Megvetéssel kell iránta viseltetnünk; ezt nem bírja elviselni büszkesége, s ő fut el tőlünk először.“ Hogy Luther Wartburgban ördögi visioival hogyan vesződött; s hogy egyszer tinta-tartóját hogyan dobta egy ily visio után, ismeretes; de ennél sokkal draszticusabban szokta magát viselni akkor, ha e visiók elalvásakor háborgatták, mert ilyenkor megvetését az ördög iránt oly póriason és közönséges modorban mutatta ki, hogy bővebb leírásába nem bocsátkozhatunk. Luther a legholyesbb tapintattal azt ajánlotta, hogy „az ördögről nem kell beszélni“; mert e megvetés az ördögöt lealázza a pórba; az iránta mutatott figye-

lem pedig felfuvalkodottá teszi. S ha mi az ördög helyébe azt tesszük, a mit tulajdonképpen jelképez „a vétket“ Luther ajánlatában — nevelési szempontból — oly igaz és fontos szabályt nyerünk, melyről óhajtanunk kell, hogy minden pap, tanító, apa és anya szívére vegye; mert a legtöbb vétket éppen az által szőlítjuk életre: hogy ellene beszélünk, azt gyalázzuk, s ellene harcolunk. Az örültek gyógykezelésénél is éppen ez a szabály, mint volt azon időkben az ördögösökkel: nem kell róla beszélni! Mentől kevesebb alkalm van az örültnék rögeszméjével foglalkozni, annál hamarabb elfeledi. Nó, természetesen, hogy Luthernek is jobb volt theoriája, mint praxisa; mert tényleg ő maga csinált az ördöggel igen nagy dolgot; mindig és mindenütt róla beszélt; annyira, hogy Zwingli jogosan lobbantja szemére az örökös „ördög“-öt. *) Egyáltalában, még nem volt akkor közel az idő, hogy az ördög felől alkotott hit méltó megvetésnek essék áldozatul; s hogy végre, egészen hallgassanak róla. Ellenkezőleg, a protestantismus, és éppen első sorban a lutheranismus tudományos szempontból kezdett foglalkozni az ördög felől alkotott hit tanával, minden számítás nélkül arra, hogy ez által vajjon teljes kiirtását fogja-e elérni? Ez iránynak köszönhetjük 1569-ben Feierabend Zsigmond könyvét „Theatrum diabolorum“ címen, mely első kísérlet e nemben, megírni az ördög történetét. Ebben elő vannak számítva az igazi ördög mellett: a szent, az okos, a tanult ördög; a tánc, az irás, a vadászat, a lomhaság, a pipere, a játék sat. ördögei, kiknek számuk összesen 2*,665,866; 746,664-re van téve.

Az ördög lételének minden itt-ott még meglevő hite mellett is, látható ebből, hogy személyes-voltának színei — protestans kezekben — már elkezdtek halványodni; és tulajdonképpen nem egyéb, mint az emberi bűnök személyesítője. És jóllehet, még némely kedélyeket betölt az ördög hatalmától való félelem: ám, a 16-ik század protestantismusának józansága megkezdte az abstractio processusát, melynek következtése az lesz, hogy az ördög csak mint elvont fogalom fog még létezni, de leszáll a szinpadról végképpen, melyen anynyi nyomort okozott. Mert bár a modern igazhítség feltámasztani iparkodik és esküszik nevére; de ez már nem a régi ördög, mely a mai orthodox prédikációkból és dogmákból kikandikál; és ha a régi ördög az isten majmolója volt, akkor a mai modern-orthodox, csak az ördög majmolója; egy szükségben segítő, a kiben azok sem hisznek, a kik prédikálják. Meggyőződhetünk erről, ha egy tekintetet vetünk arra, hogyan lépett fel az ördög a művészetben, s hogyan tűnt el ismét ama világosság és világ-nézet elől, melyet a tudomány teremtet.

II. Az ördög a művészetben.

Ha minden kételyt kizáró bizonyosságot akarunk magunknak szerezni arról, hogy valamely eszme minő befolyást nyert a a nép szellemébe, és minő hatalmat gyakorol annak érzületére, nem elegendhetünk meg azzal a megfigyeléssel, hogy ez eszme hogyan állittatik elő és fejlesztetik a tudosok munkáiban — melyek nagyon kevésbé mennek át a nép életébe —; hanem mindenek előtt, meg kell vizsgálnunk, hogy ez eszme minő alakot nyert ott, hol a művészet teremt; hogy a festő és költő képzelőereje hogyan fogta fel és testesítette meg? Kísértsük meg azért, vázolni egy néhány vonással az ördög történetét a — művészetben.

A mi az ördög külalakját illeti, magától érthető, hogy a

*) Így véltük visszaadhatni a Zwingli által schweizi dialcotsban ejtett „Tüffel“=Teufel-t. Ford.

zsidóktól, kik minden képző művészetet nélkülöztek, e tekintetben semmi utba-igazitást sem várhatunk. Az ó-testamentumból csak annyit tünik elő: hogy mint az angyalokat, úgy az ördögöt is emberi alakban képelték. Ennél tovább az újtestamentum sem megy; ellenben Jánosnak a „menyneyei jelenésekről“ írott könyve, phantasticus pokoli szörnyeivel, a motívumok gazdag kincsbányájával kínálkozott a későbbi századokban fejledzeni kezdő keresztyén művészetnek.

Az ördög külső-alakjáról alkotott képzelgéseket legelsőben Origenes egyházi atyánál találjuk. Ő a gonosz angyaloknak durvább testet tulajdonít, mint a jóknak; de minden esetre finomabbat, mint az embereknek. Egy más egyházi atya szerint, a daemonok teste lovegő-, vagy tűz-alaku; a kiket különben test nélkülieknek tart, szembe téve a boldog lelkek szellemi testével, a mely mellett úgy tüntek fel, mint árnyékok. Éppen ezért, a legrégebb keresztyén művészet, mely alakjait, jelképeit még az antik művészettől vette, úgy tünteti fel az ördögöt, mint egy szárnyas árnyékot. A manichaeismus úgy állítja elő a sötétség fejedelmét, mint két-lábu daemont, óriási dimensioju emberi alakban. Magától érthető, hogy csak hamar megkapja az ördög iszonyu alakját is, miután a rút úgy tünt fel, mint természetes kifejezése a gonoszságnak. Már a 9-ik század közepén kifejlődik az a kinézése, mely modorát átviszi a középszázadokba: holló-fekete; meztelen, ráncos felbőrrel takarva. Lábra kap továbbá az a képzelődés, hogy állat-alakká is átváltozik; de a hol mint ember jelenik meg, vagy borzadalmasan nagy, vagy éppen pulya. Caesarius, ki 1240-ben halt el, azt állítja, hogy az ördög a szél üvöltésében, és a fák recsegésében jelenik meg. Alakjára nézve most ló, kutya, macska, medve, majom, béka, sőt a kölni harangszónak éppen ökör-alakban jelent meg; majd emberi formában, mint csinosan öltözött férfi, vagy daliás katona, ha nőt kellett elcsábítani; majd ismét, mint nagy, sötétbe öltözött férfi rút tekintettel; mint vaskos paraszt; majd női alakban, fekete fátyollal, fekete köpenyeggel; sőt, mint repülő sárkány; mint árnyéknak tetsző test, mint szerencsen. Mindezekből, félreismerhetetlenül az a gondolat tünik elő, hogy a bűn különféle alakokban közeledik hozzánk. De nehezen kimagyarázható az, hogy az ördögnek egyik sajátja az, hogy hátulsó részszel nem bír. Hangja éles, mert mindig ég. Eltávozásakor iszonyu büzt hagy maga után. És veszedelmes az ördögre nézni, mert a setétség, és a pokol örök kángja szerzőjének egy tekintete megrázza, megfélemlíti és széttöri az emberi természetet, mely összedermed és kihál. Azonban, teljesen erőnyes emberek minden veszedelem és kár nélkül rá nézhetnek.

Abban a sokféleességben, melyben az ördögöt elő szokták állítani, nagyon nehéz, majdnem lehetetlen egy folyton haladó fejlődést megállapítani. Míg nem, a 13-ik században megkapja jellemző atributeumait: a szarvakat, hegyes füleket, a farkat és lólabákat.

Van egy ósrégi és szélesen elterjedett művészi felfogás, mely a setétség fejedelmének bizonyos visszataszító méltóságot kölcsönöz, őtet úgy állítja elő, mint a daemonok királyát, mint rettentő uralkodót. Így fogta fel Signorelli Lukács (1439—1521) az Anti-Krisztust, hajára és ruházatára nézve teljes egyformaságban magasztos képmásával, Krisztussal szemben; de széles arcának kifejezésében képmutató és szemtelen alávalósággal; továbbá Perugino Péter — Raphael tanítója — Jézus megkísértését festvén, az ördög egészen az atya isten alakjában lép a megváltó elébe, s csak apró, sarló alaku szarvai által felismerhető. A 10-ik századnak pedig egy miniatűr képén az ördög fejét — elég naiv módon — éppen dícsfény-sugarak veszik körül.

Szörny-alakban az ördög nem egyszer három fejjel van előállítva; vagy legalább három arccal, melyen mindenik szájában egy szegény bűnöst morzsol szét; sőt vállalai, térdei és más testrészei is iszonyatos fejekkel vannak elárasztva. (Dante 1265—1321) „Pokol“ című művében Dis-t, vagy Lucifert, az ördögök fejét, három borzasztóan vicsorgó és fekete, veres, és sárga színbe játszó arccal festi és ugyanannyi pár oly szárnynyal, minőket a szelmalmoknál használnak. Nem kerülheti el figyelmünket, hogyan vitték át az ördögre a szentháromságot. A 13-ik és 15-ik századból átjött francia miniatűr képek ugyanis, három fejűnek állítják elő „az abszolút rossz szentháromságát“; *) s ebből látható, hogy Servetnek e szerencsétlen kifejezését, melyre Calvin oly örömet hivatkozott, hogy annak megégetését igazolja: a művészet már századokkal megelőzte volt. A későbbi alkotásoknál már emberi és állati részek fordulnak elő tarka összevegyítésben. Orcagna madár- és féreg-alaku szörnyeknek festi az ördögöt; Raphael legtöbbszörre sárkánynak, irtoztató medve-állakkal; Michael Angelo pedig „utolsó ítéletében“, mint borzasztó, erőtől duzzadó, legyőzhetetlen emberi alakot, igen kevés állati toldalékkal.

Dürer Albert, a német művészet e nagy mestere, a reformatio korában, az ördögről való alkotásaiban, határokat nem ismerő északi kedvtelésének korlátlan szárnyalást enged mindabban, mit a képzelőerő és az eltorzított felöllehet; és éppen ezért, ördög-alakjai inkább komikus benyomást tesznek, mint ijesztőt. Hires festvényén „a lovag, a halál, és az ördög“, ez utolsót disznó-orrú, agyarral, és sórtével tünteti elő; míg többi részében az ember és a sárkány vannak egyesítve. A kifejezés nem megy túl a vadságon és tehetetlen dühöngésen. És mégis, egy sajátos gondolat van e képen megtestesítve. Az a nyugodt megvetés, melylyel a tiszta lélek néz le a gonoszra, mely azt hatalmas alá nem keritheti. S míg másutt mindig föld feletti segélyre van szükség, leverni a pokol hatalmát, holott Krisztus, az angyalok és szentek győzik le az ördögöt: itt egy bátor férfi — krucifixus nélkül is — elég mindezt végbe vinni; és nyugodtan, komolyan lovagol el az ördög és halál között a nélkül, hogy rájuk egy tekintetet vetne; a legpompásabb illusztrációja Luther szavainak: az ördöggel nem kell beszélni!

A legfőbb tárgyak, melyek alkalmat adtak, lefesteni az ördögöt és szövetségeseit: az utolsó ítélet; az angyalok bukása; és a megkísértési történetek. Ez utolsóról többesben beszélünk; mert sajátos, hogy ugyanazon időben, midőn a nagy szabású legenda-, és történeti festészetűl, mint külön faj, elvált a genre festészet, ez utolsó az ördögről való alkotásaiban az által érvényesítette magát, hogy a Jézus megkísértését teljesen háttérbe szorította a szent Antal megkísértésének előállításával. Ez utóbbi szentnél maguk az ördögök is egészen más nemű szabadalmakat vettek maguknak, mint az isten fiával szemben; sőt tovább menve, mondhatjuk: hogy az újabb festészet már többé nem a sötétség fejedelmével foglalkozik csupán, hanem egy rakás ördög lépett helyébe, melyek mindenféle csinyeket követnek el; és belőlük is tréfákat üznek. Bosch Hieronymus még egész odaadással fáradozik, hogy ördögei által félelmet idézzen elő; ő még egészen komolyan veszi az ördögbe vetett hitet: és mégis képei mosolyt keltenek inkább, vagy undort, mint félel-

*) „Trinité du mal absolu.“ A magyarnyelvben kissé „fa-vas-karika“: abszolút rossz és szentháromság; de a vonatkozásért megtartottuk e kifejezést. Ford.

met; míg végre, a 17-ik században a németalföldi festők, Höl-
len-Breughel, a két Tenier sat. teljesen bevezetik a humort
és kedélyességet a pokol rigioiba; néha vérig maró, majd a leg-
tréfásabb bohozatig. Most már az örvöngő eszeveszettség helyébe
a hypochondria szülöttei lépnek. Például mutatunk be e helyen,
Both Andrástól (1609—1650) egy compositiot, mely az ördögöt
ily bolondos módon tünteti föl: egy alárendelt ördög-
göcske, hegyes fülekkel, pisze-orr, fölsemüvegezve, boglyas áll-
szakállal, egy rövid, bő ujasba és hosszú, pötyögős nadrágba öl-
tözve: elébe áll egy buzgón imádkozó remetének oly test-mozga-
tások közt, melyek közepet foglalnak el egy betanított állatnak
tánca és egy ingerkedő gyermeknek oly magaviselete közt, mely-
lyel játszótársát meg akarja ijeszteni. A célzat: tisztán tréfa.
Nem csodálatos-e, hogy a művészet játékot űz az egész ördögös-
séggel akkor, midőn még mindenfelé az égig ér a boszorkány-
máglyák füstje? Mikor lesz még, hogy egy örvöngés, melyet a sza-
bad gondolkodás rég leszorított, mely felett a művészet és tudomá-
ny csak nevet: a nép tudatából is ki legyen irtva végképpen!
— ő.

(Folytatjuk.)

VIDÉKI ÉLET.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

(Folytatás.)

6) Ér-Körös. Lelkek száma 332. Volt ez egyháznak egy
kevés alaptőkéje is, de az a megkezdett templomnagyításra és to-
rony-építésre nagy részint felszedetett, s a kün lévő is felszedés
alatt áll. Van magtára is, mely 1870-ben 60 köbölre szaporodott
volt, de ebből is a torony-építésre 41 köböl értékesítettet.

Az iskoláztatás. Fiu és leány gyermekek együtt taníttatnak.
Az iskola hossza 2° 1'; szélessége 2° 1' 6"; magassága 1° 4".

Tanköteles fiu 20; leány 21; összesen 41. Iskolába jár fiu
17; leány 8; összesen 25.

Jelenleg nincs iskola-tanító, a lelkész, egyházi törvényeink
értelmében, eleget tett kötelezettségének, s a vizsgáló bizottság
kellő eredményt tapasztalt. Ámde, nem hagyhatom említetlenül,
hogy ezen lelkész atyánkfia is a tantárgyakra nézve a szülők ki-
vánságához alkalmazza magát, nem pedig a törvény rendelkezéséhez.

7) Ér-Szodoró. Lelkek száma 266. Van ez egyháznak
1050 frt. alaptőkéje, melyet néhai Szodorai Károly oly móddal
tett le Debrecen város takarékpénztárába, hogy a kamatokat $\frac{2}{5}$
részben az egyház, $\frac{2}{5}$ részben a lelkész, $\frac{1}{5}$ részben a tanító él-
vezze. E tőkének $\frac{5}{100}$ kamata pontosan kijár, de mivel a krasz-
namegyei, vagy nagykárolyi takarékpénztárban $\frac{7}{100}$ -re elhelyez-
hető volna, a vizsgáló bizottság útasította az egyházat, hogy az
egyházmegyei közgyűlés engedélyével e tőkét a debreceni taka-
rékpénztárból kivévén, a fennemlített pénztárak valamelyikében
helyezzék el.

Az egyház néhai főgondnoka, Nagy István kezénél egy
200 frt és egy 80 frtos alapítvány maradt s csak kötelezvények-
kel, de nem betáblázva levén, teljesen biztosítva nincs.

Az egyh. m. közgyűlés még a múlt 1870-ik évben megbizta
volt esperes Dombi Lajos atyfiát, hogy az alapítványi tőkét és
kamatait a hagyaték gondnoka, s a néhai testvére t. Nagy György,
ér-melléki főszolgabíró urral tisztázza, s illetőleg biztosítsa. Mi
eredményrel járt el a t. esperes ur, még nem tudhatni; azonban,
remélem, hogy a t. esperes ur erélyességén és a t. hagyaték gond-
nok ur becsületességén nem fog mulni, hogy az egyház ezen pén-

zéhez jusson. Anynyival is inkább, mivel a 200 frt egyenesen azon
birtok terhére volt végrendeletileg hagyományozva, mely birtok
most a kiskoru gyermekek nevére van telekkönyvezve.

Iskola hossza 2° 3' 3"; szélessége 2°; magassága 1° 1'.
Tanköteles fiu 22; leány 16; összesen 38.

És e kötelesek mind iskolába is járnak. A vizsgáló bizott-
ság kitünő iskolát talált, s a jeles képességű, s ernyedetlen szor-
galmi tanítót örömmel ajánlotta fel az egyházmegyei közgyűlés
becses figyelmébe, s biztosította őt, hogy mivel a kevésen hű-
nek találtatott, többre bízatik ezután.

8) H a t v a u; mint a fennebbi anya egyház filiája. E kis leány
egyházunk 116 lelket számlál s főképp két indokból kívánom
megemlíteni.

Először, és mindenek felett azért, mivel e kis egyházunk a
szó valódi értelmében megérdemli az „élő egyház“ szép neveze-
tét, a mit egyedül és kizárólag az egyház főgondnoka, T. Elekes
Károly urnak köszönhet, mert az ő egyháziassága, ügybuzgalma s
áldozatra kész példája biztosítja az egyház fennállását, s jövőjét.
De beszéljenek a tények:

Van az egyháznak 134 frt 80 kr. alaptőkéje. Van magtára
1871 évre ájtjőve 102 köböl.

A közelebről végre hajtott, s épp a vizsgálat napján esz-
közölt commassatio kihasítása alkalkalmával 16 hold birtokkal
szaporodott az egyház fekvősége az egyesek adományából, még
pedig kiszakítottat:

a) a beszolgáló papnak 6 hold 339 □ öl szántó, 1576 □
öl kaszáló; b) a tanítónak 8 hold 339 □ öl szántó, 1576 □ öl
kaszáló; c) az egyháznak 14 hold szántó.

Ezen felül, az 1868 XXVIII t. c. értelmében, iskolai alap-
nak kiszakított 10 hold földbirtok fele az ev. ref. iskola jövedel-
mét képezendi, melyet az egyház tőkésítendőleg szándékozik ér-
tékesíteni. És mindez eredményt e kis leány-egyház a t. főgondnok
urnak köszönheti, a ki méltón megérdemli, hogy neve a jók java
között említettessék; másfelől, az iskola jelen állása is megérdemli,
hogy e lapok hasábjain helyet foglaljon.

Tanköteles gyermek: fiu 14; leány 4; összesen 18. és
mind a 18 iskolába jár. Az egyház igyekszik is tanszerekkel a
lehető legjobban ellátni az iskolát, s e célra a múlt évben is 16
frt 27 krt adott ki. Az iskola hossza 2° 1' 9" szélessége 1° 4'
3"; magassága 1° 1' 6". Csekély terjedelmű biz ez; de elég ad-
dig, míg a célba vett diszes, s a törvény és kor-igényeinek megfe-
lelő iskola, s illetőleg tanterem felépül.

9) T. S z á n t ó. Itt a pátronusok hasonló buzgóságtól áthatott,
de mivel „potentes potenter agunt“ nagyobb mérvű adományával
találkozunk. És e jóltevőkben van ezen 269 lelket számláló egy-
háznak életalapja, s életreménye. E remény valósága az ujonnan
emelt, s még nem éppen egészen kész új diszes iskolában szem-
lélhető. E célra b. R a d á k Á d á m ö n g a még a múlt 1869. évben
adományozott 300 frtot o. é. A legközelebb letűnt 1870-ik évben
pedig gr. M i k ó I m r e ö n m l g a adományozott 354 frt 11 krt, s
csak így volt lehető, hogy a 300 frtnál többre került épület rend-
elésének átadható volt. Ámde e kegyes pátronusok mellett méltó
helyet foglal el t. K o v á c s i S á n d o r, helyettes főgondnok ur, a
ki soha ki nem törölhető, aranyánál tündöklőbb betűkkel örökítet-
te meg nevét az egyház életében, mert a kegyes adományozók in-
tentióját a legszebben értékesíti, adományait önzetlen kezelés
által megsokasítja, az udvar földjeiben szorgalmi jövedelmet pro-
dukáltat az egyház hivei által, s mindenben szép példával menvén

elől, nem engedi, hogy a buzgóság lelke elköltözzék az egyház kevés számú hiveinek kebeléből.

Nagy László.

(Folytatjuk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A magyarországi reformáció egyik kitűnő bajnoka, a nagy hírű Meliusz Péter, ki úgy is maradandó emléket vitt ki magának, mint az első magyar fűvészkönyv írója, a debreceni sirkertben van eltemetve, de sirja hollétét senki sem tudja biztosan. Azonban, az akkori városi jegyzőkönyvben oly körülményesen van leírva, hogy Meliusz a Doboszi-sirkertben, a nagyobbik domb tetején pihen s fölébe nagy követ gördítettek, hogy szorgalmas utánjárással pontosan meg lehet határozni. A debreceniek komolyan gondolnak is erre s e célra már 180 frt. gyűlt össze.

= Ugy látszik, hogy állandó rovatot kell nyitnunk az áttérések számára. A helybeli kegyes-rendűektől ismét egy közbecsülésben részesülő férfiú lépett át egyházunk kebelébe — Parádi Kálmán. Mindenki a legnagyobb elismeréssel nyilatkozik e férfiú tudományos képzettségéről; és azon qualificatiokról, melyeknek valóban örök-kár lett volna elveszni abban a nyomott helyzetben, melylyel e rendek lekötik azon szerencsétleneket, kik még tapasztalatlan korukban vannak — úgy szólván — feláldozva a szolgaság lemondásának; s lassankint mesterséges uton belenövelve abba a hivatalos hazug állásba, mely ellen a józanokosság, az emberi hajlamok, a szívnek minden csöpp vére és a természet egy élő, örök tiltakozás. — Ugy halljuk, hogy e derék férfiú a néhai Kócsi Károly helyét fogja betölteni. Igen örvendünk.

= Az erdélyi összes középtanodák igazgatóihoz. Fogadják az erdélyi összes középtanodák igazgatói, kik tanügyi művem számára az utolsó évtízről szóló statisztikai adatokat nekem megküldeni szíveskedtek, nyílt köszönetem. A brassói ágostai hitvallású főgymnasium és a nagyenyedi ev. reform. kollegium igazgatóit ismételve bátorodom felkérni a betöltés végett hozzájuk juttatott rovatos táblázatok megküldésére. Tisztelettel maradván sat. Kolozsvárt, 1871. aug. 4. Mátrai Ernő.

= Dömötör Bertalan, tassi lelkész előfizetést hirdet „Jézus története, s a keresztyén egyház eredete“ című könyvre, melyet usteri pap, Vögelin Salamon írt; s a munka jóvedelmét az egyháza által építendő temploma alaptőkéjének gyarapítására fordítja. Az ár 1 frt 50 kr., mely Tassra küldendő. Hiszünk, hogy jó munka; reméljük, hogy jól lesz lefordítva; de a felhívás oly frasisokban dagadoz és áradoz, mint akármely becsületes orthodox....

= Bécsből írják, hogy az infallibilitást tagadók száma — kik magukat ó-katholikusoknak nevezik — naponkint szaporodnak, még pedig parlamenti tagok, írók, szerkesztők, papok, tehát a társadalom legdecidáltabb rétegéből. Már meg is alakult a cselekvési párt, mely egyenesen ki akar válni az egyedül üdvözítő egyház kebeléből. Programja következő: a) a község visszszakapja eredeti jogát: maga választja lelkészét; b) a papoknak határozott fizetése lesz; c) a káptalanok, melyek az állam életerején élődnek, fölöszlhatnak; d) a mise az ország nyelvén szolgáltatni ki, s kinővéseitől megtisztítandó; e) a papok nőtlenége, mint a természetbe ütköző rendszabály, megszűnik egészen; f) a

gyónás eltörölendő; g) a képtisztelet, mely ellentétben áll a keresztyénség eredeti egyszerűségével, mellőzendő; h) az ereklje-szedelgés (valószínűleg, az azokkal való lelkiismeretlen kalmárkodás) teljesen megszüntetendő sat. Elég becsületes program — egyelőre; s ha hozzá vesszük, hogy ez egész Németországot, Schweitzot sat. foglalkoztatja: úgy csak örömmel fejezhetjük ki, hogy a csalhatatlansági dogma absurduma kezdi megteremni áldásos gyümölcseit. Hanem, azért Magyarország csendes; itt a Cirákiaiak, Simorok, Jekelfalusiak és Paulerek árnyékában oly hatalommá nőtt az ultramontanizmus, hogy a jóltevő mozgalom egyetlen egy vezetőt sem talált — még, míg a kath. casinok, e bagoly-fészkek, napról-napra szaporodnak.

„ARANY-KÖNYV.“

Nagytitiszteletű szerkesztő ur! Engedje meg, hogy az „Erd. Prot. Közlöny“ Arany-könyv rovatába az alább következőket feljegyezhessem. Ugyanis, gondnok tks. Majthényi Imre ur, ki az egyházi ügyek iránt tanusított lankadatlan buzgalma által, a vallásosság oltárára naponkint újabb meg újabb áldozatokat hoz, áldozat-készségének abban is szép tanujelét adta, hogy egy darab szántóföld évi termékének oda ajándékozása által segítette a m.-fodorházi ref. okkléziát a templomnak székekkel való beépítésében. Ez évben ismét felajánlá egy darab szántóföld hasznát azon célból, hogy azt nevezett ekklézia egy szószéktakaró megszerzésére fordítsa.

Miért t. adakozó ur fogadja, az érdeklettek nevében, hála köszönetem nyilvánítását. Isten nyujtsa hosszúra a gondos gondnok életét, hogy azt ekkléziánk javára még sokáig hasznosíthassa. M.-Fodorháza, július 30. 1871. Gönci János, babucfodorházi ref. lelkész.

= A szükségben levő özvegy papné és árvái javára adakoztak

41) Lészai Dániel, Szászvárosról	1 frt
42) Kovács Sámuel, déési lelkész	1 frt

Az előbbivel összesen: 64 frt 70 kr.

= A szent-lászlói égettek számára:

5) Lészai Dániel, Szászvárosról	1 frt
---------------------------------	-------

Az előbbivel összesen: 15 frt 50 krt

746—1871.

KÖRÖZTETNEK:

V.-hunad-zarándi egyházmegyénkben a dévai ének-vezéri és iskola-tanítói állomás. Fizetése: tisztéses lakás, 200 forint készpénz, négy öl tűzifa, temetésért 1 frt.

Pályázati határnap szeptember 10-ike.

A folyamodványok a hunad-zarándi esperes t. t. Dáné István aa.-hoz Szászvárosra küldendők.

Kolozsvárt, augusztus 4. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

55) Nagy-Enyedre. Sz. F. urnak. Előfizetés egész évre történt. A lapok innen pontosan küldetnek.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

A rom. kath. lyceum nyomdája Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, AUGUSTUS 17.

33. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Biztosítsuk alapítványainkat.

I.

Egyes egyházaink, fő-, közép- és elemi tanodáink élete, s fennmaradása iránti meleg érdeklődésünk iratják e szavakat: „biztosítsuk alapítványainkat.“ Hozzátok vannak e szavak intézve lelkészek, tanárok, és gondnokok, kik első sorban vagytok hivatva, hogy a vezetéstök alatt álló egyházak, s tanintézetek fennmaradásáról, mint kezetökbe letett szent hit-bizományról gondoskodjatok. A mit az ősök alapítottak, fentartani; sőt, hol lehet, öregbiteni: a jelen nemzedéknek esik hivatásszerű, vétek nélkül—mulaszthatlan kötelességébe.

Ha vizsgálat alá veszitek levéltáraitokat, s okmánytartó szekrényeiteket: az ott talált végrendeletekben, szerződés-egyességekben bizonynyára nem egy helyen, s nem egy példáját fogjátok találni hitfelekezeti elődeink, emlékekben áldott egyesei azon intézkedéseinek, melyek által egyes egyházainkat, mint azon külsőleg látható és phisikailag jelenkező úgy külön-külön, mint egyetemben az emberiség vallási, és erkölcsi miveltetésére és tökéletesbitésére, az emberi természetből kifolyólag, nélkülözhetlen vallásos társaságokat: fennmaradásuk céljából, jelentékeny alapítványokkal látták el. Nem egy példájával fogtok találkozni azon szellemileg emelkedetteknek, kik átértve Krisztus mondását: „elvéssz a nép tudomány nélkül“, felekezetünknek és nemzetünknek életét biztosítandók: a tudomány templomainak, a fő-, közép- és elemi tanodáknak, mint a szellemi élet tápadóinak, részint alapítása, részint a meglévőknek folytonos javadalmazása céljából tették az utódok elismerését, és háláját méltán kiérdemlő alapítványainkat.

Nem is kell talán mondanunk, hogy itt nem az egyszerű s mindenkorra letett, s az illetékes közegek által méltán feltehetőleg lelkiesmeretesen kezelt alapítványokról, hanem azokról szólunk: melyek időnkint pénzben, vagy terményekben (járadékok) az alapító fekvő javait terhelőleg, az azt öröklő jogutódok által fizet-

tetnek, vagy, fájdalom, sok helyt volna-
nak fizendő! És vajmi sok van ilyen erdélyi
ref. egyházkerületünkben!

Ezen többnyire évenként fizetendő pénz- és terménybeli járadékok, mint végrendeleti, vagy szerződés-szerű egyességen nyugvó alapítványok forognak most legnagyobb veszélyben, ezekre szól jóakaratu figyelemzetetésünk: „biztosítsuk alapítványainkat.“

Miben áll a veszély, s mikép elhárítható? Elmondjuk a tényállást, s megmutatjuk a célra vezető utat.

II.

A mig az ősiség fennállott hazai jog-rendszerünkben, ez intézmény — egy pár rendkívüli eset kivételével — általában tiltá az ősi javaknak örök elidegenítését. Az ősi javak a család, nem pedig az azt birtokló egyén tulajdonai voltak. Ennélfogva, mig egyfelől a család biztosítást nyert az ősiség intézményében javai fennmaradásáról; másfelől, az azon javakra végrendelet, vagy szerződés által egyházak, vagy tanintézetek részére teherkép fektetett évi járadékok is meglehetősen biztosítást nyertek. Legfennebb az utódok egyike, vagy másikának ritkán előforduló inpietása okozhatott időszerű, de könnyen elhárítható zavart az alapítványoknak kiszolgáltatásában. Ugy de, a jogintézményeknek is, mint minden más institutioknak megvan a maga élettörténete. Születik, él, leéli magát. Ugy vagyunk az ősiséggel is. A mig egykoron ez intézmény a magyar nemesség — Verbőcy „populussa“, mely a nemzetet jelenté — fentartó eleme, s katonai ereje kifejtetésének egyedüli alapja, s vitézséggel nyert babérainak egyik gyökere volt: a kornak változott irányával, mely más célokat tűzött ki a nemzeteknek és államoknak; a szellemi előhaladással, s nemzetgazdasági viszonyainknak bontakozásával, le kelle hullani azon békóknak, melyek előttünk a magán jogbiztonság és hitel utját elzárták vala. Egy ilyen békóvá vált volt már az ősiség is, mit az 1848-iki törvényhozás eltörölt, s az osztrák pátens részleteiben szabályozott.

Ez közvetve maga után vonta fent jelzett alapítványaink biztosítékának elenyésztését is. Emleltet alapítványokkal terhelt javak ma szabadon forognak kézről kézre, s jutnak szabad végrendekezés, vagy élők közti szerződések alapján tulajdon, vagy haszon-élvezeti joggal idegen, más — sokszor ellenséges indulatu — felekezetű, sőt nem keresztényen kezekre is, kiknek kisebb gondjuk is nagyobb annál, minthogy egy idegen felekezetű pap, egyház, vagy iskola részére az általuk birt jószágon teherkép fekvő alapítványt kiszolgáltassák. Ebben fekszik a veszély, mely sok egyház, és iskola életét és fennállhatását fenyegeti.

Hogy mindez nem pusztá szó, mutatja azon nagy száma az e tárgyú felterjesztéseknek, melyek időnkint felküldetnek az erdélyi ref. egyház-kerület igazgató tanácsához, s melyekben a ma fennálló jogrendszer által elfogadott telekkönyvi intézmény elvei, kevésszer engednek nevezett főtestületnek is utat az orvoslás nyujthatására.

Biztosítsuk tehát alapítványainkat, de mikép?

III.

A végrendeleti, vagy szerződési évenként járó alapítványok biztosítása kétféleképpen keresztül vihető

a) a telekkönyvbe való betáblázás által. A telekkönyv, mely végre-valahára a Királyhágón innen is, a hitel és magán jogbiztonság kiszámíthatlan előnyére néhol már elkészült; s remélhetőleg annak nem sokára minden község megbecsülhetlen birtokába jutand, oly közhitelességű okmány levén, mely az abba bevezetett birtok-testnek összes létviszonyait feltünteti: külön lapot tartalmaz az azon fekvő jogok biztosítására is. A zálog jogokon kívül, szolgálmi, életjáradéki sat. más jogok — ezek közt természetesen az alapítványok is — biztosítást nyerhetnek. Mely betáblázás által az alapítványos egyház, pap, vagy iskola, alapítványa erejéig, dologban a jogot (jus in re) megszerezvén, bár ki váljék a terhelt javak tulajdonosává, bár kitől, s bár mi címen szerezte légyen azt meg: az alapítvány kiszolgáltatására kötelezve léssen.

A betáblázás tehát fő, és soha el nem évülő biztosítékot nyujt.

A másik módja a biztosításnak

b) a megváltás. Köztudomásu, hogy a tulajdonos nem szívesen tűri a jószágon fekvő terheket. S így, a betáblázás elnézése helyett, az alapítványt inkább megváltani, mutatja magát hajlandónak. Nézetünk szerint az ez iránt mutatkozó készség elfogadandó akképpen, hogy az alapítvány évi járadéka, mint tiszta jövedelem vétetvén, kiszámittatik azon

tőke, melynek az 6⁰/₀-os kamatát képeznék. Ez összeg, vagy is, az örökre megváltott alapítvány törzsösszege, mint tőke, fennálló törvényeink szerint volna kezelendő, s annak kamatai az alapítványos részére kiszolgáltatandó.

— Föl tehát! a hol a telekkönyvek már elkészültek, azonnal; egyebütt annak elkészültével, igyekezzünk biztosítani alapítványainkat késedelem nélkül, hogy az elsőséget, s ezzel a biztosítékot el ne veszítsük. Kötelességünk ezt tenni: az alapítók, magunk, s a jövő nemzedék érdekében.

Dr. Kolozsvárador.

A „kepe“ kérdés.

M. Bogát, július 25-én, 1871.

A kepe-rendszer kérdéséhez kíván — nt. szerkesztő ur engedelmével — alól irott szólani, remélvén, hogy a tárgy megvitatása s kifejtése szempontjából, avatottabbak is hozzá szólnak.

Az egyházi jövedelem azon része, melyet „kepe“ név alatt ismerünk, hogy honnan vette e nevet, meghatározni nem lehet. Dózsa jogtanában ekképp van értelmezve: „Kepe“ néven nevezetik a papoknak, s iskolatanítóknak hallgatóik által fizettetni szokott jövedelmük.“ Ennek minősége, mennyisége, s a fizetés mikéntisége sem egyházi törvény, sem általános gyakorlat szerint ki nem jelölthetők; minthogy nem csak egyházmegyénként, hanem ugyanazon egyházmegyében egyházankint különböző az.

Ma már csak egyféle keperől beszélhetünk, arról t. i., melyet az AC. 1. R. 5. c. 1. cikke „eleitől fogva járn szokott papi, s illetőleg tanítói jövedelemnek“ nevez.

A kepe összege miből áll, Dózsa jogtanából olvashatni.

A „kepe“ tehát az egyházi hivatalnokok jövedelme „Méltó a munkás jutalmára“; ezen állítás anynyira igaz, mikint nem képzelhetünk emberi, társadalmi viszonyok között élő embert, ki becsületes munkája jutalmára igényt ne tartana. Azonban a lelkészi, és tanítói „kepe fizetésre“ bazirozott életpálya az, melyben a díjazás nincs a munkához arányosítva.

A lelkész és tanító, mind ketten nevelői az emberiségnek; a tanító a gyermekek, a lelkész az érettebb korok nevelője. Nagy horderejű munkára vállalkoztak, kincs bízott hűségükre, melynek megőrzése, s céiszerű nevelése, szaporítása sok tekintetben tőlük függ.

A pálya kezdetén vérmes reményekkel, lángoló, s fáradhatlannak látszó buzgalommal kezd munkálni a munkára hivatott: gyomlál, ront, irt, és tör, épít, és plántál. Menynyi nehézség, menynyi kőszikla, menynyi előítélet, menynyi önzéssel kell találkoznia mindenütt. Azonban, a hű munkás nem retten vissza az akadályok hosszsu sora előtt; nem áll meg az előmunkálatok bevégződésénél; tovább tör, s mindig irtva, tisztítva az utat, mind nagyobb-nagyobb terrenumot kezd mivelni, mig végre, minden akadályt legyözve, a jó mag termésére képesítette a mivelésére bizott földet. Enynyi siker örömében nem lehet elbi-

zakodnia, sőt éppen most kezdődik reá nézve a nemesebb munkálás, az építés és plántálás. Mindez nem kevés idő eredménye, s folytonos éber vigyázatot teszi szükségessé. Bizony, méltó az ily munkás jutalmára.

Vannak azonban számosan, kiknél a hasznos munkára való képesség nem, csak a munkadíj hiányzik; kik, ha egész odaadással nem dolgoznak az urnak örökségén, csak azért van, mert önmaguk s családjuk mikinti fenntarthatása gondja nehezül vállaikra.

Mi lehetne természetesebb, mint azt kívánni, hogy az emberiségnek, polgárzatnak, hazának fennebb érintett munkásai méltólag díjaztassanak, s az élet minden napi nyomasztó aggodalmaitól fölmentessenek?!

Rég érzett óhajlás ez, vajha valósulása soká nem maradna el!

Ugy hiszem, az erdélyi protestáns magyar papság és tanítószóra — kevés kivétellel — illik fennebbi állításom, hogy nincsenek kellőleg díjazva. De van még más baj is, az t. i., hogy a díj-levelükben megállított jövedékre sem számíthatnak biztosan.

Az egyházi törvények ugyan azt mondják, hogy a gondnok felelősség terhe alatt tartozik beszolgáltatni az egyházi hivatalnokok fizetését. Nem tagadom lehetőségét, sőt hiszem, tudom azt, hogy sok helyütt nincs e tekintetben panasz; azonban tudom azt is, hogy a törvény rendelkezése dacára is a kepe sokszor csak a papíron áll, s némelykor fele, máskor harmada, negyede hátralékban van. A gondnok — főleg ha erélytelen — nem tudja felhajtani, felvételni; sőt még szolgabírói rendelet után sincs kellő eredmény. Itt van már a baj, mely megoldandó csomóként áll. A lelkész és tanító elleni ellenszenvnek legtöbbször az a forrása, ha kellő szigorral megkivánják a díj-levelükben megállított fizetést. Nagy baj az is, hogy csaknem általánossá kezdett válni azon szokás, hogy a kepe fizető, ha szegényedik, vagy birtokát eladta, kénye, kedve szerint leszállítja bérét önféjüleg, s nem akar a díj-levelét értelmében fizetni.

A polgári törvényhozás intézkedett ugyan az iránt, hogy ha az egyházi előljáróság útján felszólíttatik valamilyen polgári hivatalos közeg segély nyújtásra, ne vonja meg azt, sőt foganatosítsa az egyházi törvényt. Fájdalom! itt is csalódásnak vagyunk kitéve.

Némely hivatalnok nem tartja kötelességének a segély nyújtást, s oly hidegen, oly közömbösen veszi az egyházi hivatalnokok kérését, mintha csak egy pipa dohányról lenne szó. Hetekig elhever az illetőnél a kérés, s mikor nagy későre megrendeli a falusi bírónak, hogy ezt, meg ezt felelősség alatt felhajtja, teljesítse: addig sokszor sokat kell nélkülöznie a haza, a nemzet napszámosának, s családjának. Fordul elő akárhányszor olyan eset, hogy nem tudja a szegény néptanító, mit fog enni holnap? mivel enyhíteni kis gyermekeinek, az önfeláldozó nőnek éhségüket?! s bizony sokszor jutnak eszébe a költőnek ama szavai: „ki fogja meg kezét, ki tartja fel, ha ő szszem omlának kint-terhével“!?

Ne vélje senki, hogy a kellőnél feketébb színben állítottam elő az erdélyi prot. magyar papság s tanítószó helyzetét; sőt, úgy hiszem, nem birtam kellőleg ecsetelni azon állást, melyben ők „vergődnek“; vergődnek mondom, mert „élet“-nek az ilyet nevezni nem lehet.

Ideje valahára, hogy e baj átértessék, átláttassék, s orvoslására a „lehető“ intézkedés megtéessék; mert hovatovább mind inkább gyengülni látom a „nép“, a „hallgatószó“ kötelesség-érzetét; s tágulni, lazulni azon viszonyt, mely a népet tanítójával egybe fűzi.

Pedig ennek nem lenne szabad megtörténni. A lelkipásztor legyen hiveinek atyja, tanácsadója, vigasztalója. Ne huzzuk ki lába alul azon talajt, melyen egyedül állhat meg biztosan, hiveinek bizalmát. Kitől kérend tanácsot, vigasztalást, az élet labirintjában könnyen eltévedő, vagy veszteségei miatt vérző szívű, ha folytonos surlódásban él tanítójával a kepe követelése miatt, ki ha elismeri is, hogy méltó és jogos a követelés, mégis némi idegenséget, hidegséget, bizalmatlanságot enged meg szívében tanítója iránt; hogy fogja iskolába küldeni az apa gyermekét azon tanítóhoz, ki őt fizetéseért megszólíttatni, kényszerülve volt?

A néptanítónak nem lehet, nem szabad exekutornak lenni; másfelől tisztességes jövedelemre van igénye. A szervezkedési kérdések keretébe, úgy hiszem, beillik ez is. Szólni e tárgyban nem időszerűtlen, s bizonyára: „hallgatni, nem arany.“

Tokaji János.

TÁRCA.

Az ördögről.

(W. Kambli után.)
(Folytatás.)

III. Az ördög a költészetben.

Itt, az ördöggel legelőször a színpadon találkozunk. Míg a pogányság keze a keresztyénségre súlyosan nehezedett, az érzék-bódító színház az ördög iránt való tisztelet gyanánt tünt föl; hisz, a világ a színészeket a legislegújabb időkhöz becsutellen embereknek tartotta. A színészek azonban nem sokára keresztyén védszentet kaptak szent Gervázban, ki a színpadon bohózatosan megkereszteltetvén, a keresztséget komolyan vette. Midőnképp a keresztyénség a pogányság fölött győzedelmeskedett, az egyház szolgálatába fogadta a színházat. Az egész keresz-

tyén isteni tisztelet érzéki és jelképes alakot öltött. Hogy valami a nép kedélyére benyomást gyakoroljon: annak érzéki alakban kell közelednie; miért is vallásos életének minden nyilkozata plasztikus külsőben jelenik meg. Így a keresztyén isteni tisztelet symbolico-liturgiái drámává lön, melyben a megváltás műve adatott elő; ennek előadása a templomban, a misében, egyházi körmenetekben sat. azonban nem volt kielégítő; egy tulajdonképi vallásos színmű jött létre, melyet eleinte természetesen papok szerveztek, előadtak és a templomban játszottak, de a mely idővel az egyháztól függetlenné lön. Midőnképp a templom már szűk volt, a színpad a temetőben, vagy templomok és kolostorok szomszédságában helyeztetett el. E nemű színművek közt legidősebbek voltak a karácsonyi és husvét-i játékok. Ezekhez járultak Fran-

ciaországban a XII. század folytán a számár- és bohóc-ünnepélyek, melyek szintén a templomban folytak le a papok közreműködésével; ezekben a legvadabb és legsikamlósabb tréfák és durvaságok fordultak elő és az egyháznak minden hivatala és szent cselekedete kigúnyoltatott. Teljesen megfoghatatlan volna, ha abban a korban, midőn az egész világ az ördög hitétől eltelve volt, annak drastikus alakja nem jelent volna meg azokon a deszkákon, melyek a világot jelképezik. Franciaországban a drama egy neme, neve Diablerie, közkedvességben állott; ebben legalább négy ördögnek kellett szerepelni. Ezek lehetőleg ijesztő alakokban jelentek meg, farkas- vagy kutyabőrben stb. állat fővel, tátongó szájjal, vicsorgó fogakkal, szarvakkal és hosszú fogakkal. Franciaországból az ördög a német színpadra került és a néphumor ott itt a gonosz elv szerepe mellett még a groteszk nevetséges alakokkal ruházta föl, melyben pokoli útjánál meg kellett jelennie; mert a husvéti játék a pokoli útig terjedt. Mivel a megváltási mű egész lefolyását akarták a nézők szemei elébe tárni, az ő szövetséghez is folyamodtak, sőt a teremtés történetét is megelőzték és az előadást Lucifer és angyalainak bukásával kezdték meg. Ez által az ördög drámai tevékenysége számára széles tér nyílt meg, ő a megváltási mű kezdetén és végén egyaránt szerepelt a színpadon. Ezen vallásos színművek nyoma már a XI. században lelhető fel.

A színpad, az úgy nevezett mysteriumokban, három részre volt osztva, mivel a jelenetek egymás mellettségét egymás fölttőség által akarták pótolni; legalul a pokol volt elhelyezve, közbül a föld és legfölül az ég. A pokol mesterséges kapu (a pokol torka) által el volt zárva, mely kinyílt, midőn az ördögök ki- vagy bemenni akartak; a színpad eleje semleges térség volt, melyen az ördögök is mozoghattak. Természetes, hogy az utolsó ítélet is drámailag előadatott.

Azonban, az ördög a színpadon nem csak mint az isteni büntető igazság végrehajtója, vagy mint a gonosz elv képviselője tűnik föl, hanem egyszersmind, mint bohóc, ostoba, rászédett, megcsalott ördög, mint tréfás egyén. A zsarnokból legelőbb ravasz rókává lesz, kiben az ördögi és bohózatos elem egyesül, míg az utóbbi az előbbi föltt tulsúlyt nyer; a XV. században már csak mint bohóc jelenik még a színpadon. A tréfás ördögből tehát kifejlődött a bohóc, a bajazzó, a német Hanswurst, ki oly sokáig uralkodott a színpadon. Így például, még Hans Sachs drámaiban is szerepel még az ördög, de egyházi jellegétől megfosztottan, csak lényének komikus oldala maradt meg. Miképp történhetett ez?

Az ördög legbensőbb lényében mint ellenmondás, mint tiszta tagadás lép föl és tagadás miatt el kell buknia. Szükségképpen önnönmagával jön ellenmondásba, így önnönmaga ellen működik; s ezért mindig a rászédett, a megcsalott. Amaz igazság, hogy minden bűnös kába, ily módon érvényre jut és pedig annyival inkább, minél kevésbé félték az ördögtől, minél jobban javult a világ helyzete. Az ördögnek tagadó természetéből keletkezik gúnyja s élce. Az élce lényegileg éppen az ellentétiségen alapszik: hasonlatosságot talál a legellentmondóbb tárgyak közt. Halljuk csak, mit mond a leghíresebb gúnyolók egyike, Heinrich Heine (Reisebilder, IV. k. 83. l.): „Már azt nem lehet tagadni, hogy a gúnyolás, a tárgyak ellenmondása föltti öröm valami gonoszra mutat; míg a komolyság inkább a jobb érzelmekkel rokon; az erény, a szabadságérzet és a szeretet nagyon is komolyak.“ Az ördögnek mindentűt és minden áron opponálni kellett; következőképpen, hogy unalmassá ne váljék, élceskednie; a hol a vallásos szín-

mű szerzőjének tehetsége ehhez nem volt elégséges, ott gorombaságokat adott s viszonzott; gúnyolódások és dorongolások helyettesítették az élcet; ép úgy, mint az életben. A bűnbeesési és kinszenvedési jelenetek ünnepélyes komolysága; a hosszadalmas theologiai vitatkozások és mystikus fejtegetések után: az ördög élce föltte kedves változatosság gyanánt szolgált; a néző büntetlenül nevethezt a félelmetesen, és ha végre valamely koronás dühöncsel, vagy nagy eretnekkel a pokolba szállott, úgy az tekintélyének, vagy népszerűségének épen nem ártott.

Már említettük, hogy mily szerepeket játszanak az ördögök Dante „Divina comediájában“. Ördögeinél azonban nincs meg oly fokbau az egyházi jelleg, hogysem azok a középkorban vagy újabb időben nagyon népszerűekké, s festői vázlatok tárgyává lehettek volna; csak a legújabb időben akadt a hatalmas florenci, nagy festőire: Jakob Asmus Larstens, Bonaventura Genelli és Gustave Doréban.

Az ördögnek művészi alakítására újabb időben legnagyobb jelentőségűvé lön a Faust-monda. Faust föltt a legrégebb népkönyv 1587-ből való. Faust mint tudós bűvész jelenik meg, ki esküjével Mephistopheles ördögöt megidézi. Mephistopheles kényszerítetteti, hogy számára a görög Helenát megszerezze; ez jelentékeny vonás, mely az ujonnan föltbredt humanismusra mutat, mely Homérban leli föl bibliáját. E Faust-drámák bábjátékok és népszínművek gyanánt adattak elő. Föltte érdekes, midőn látjuk, hogyan készül elő bennük az az újabbkori fölfedezés, hogy a legutabb ördögök tulajdonképen az emberek. Heine beszél, hogy egy hannoverai faluban lóvásár idején, egy szabad mezőn egy Faust-drámát látott előadni, melyben a megidézett ördög előbb különféle állatok, úgy mint disznó, ökör, majom alakjában jelent meg; de Fausttól mindig visszautasított azzal a kijelentéssel: neked borzasztóbbnak kell lenned, hogy félelembe ejtsél! Az ördög azután, mint oroszlán jelent meg, keresvén, kit nyeljen el; és midőn még mindig nem volt elég szörnyű, mint óriási kigyó. Még nem vagy eléggé borzasztó és szörnyű, mondá Faust. Az ördög szégyenteljesen ismét visszavonul; de most a legarányosabb és szép ember alakjában jelenik meg, vörös köpenybe burkolva. Faust csodálkozást fejez ki e föltt és a vörös köpenyes felel: nincsen borzasztóbb és szörnyebb, mint az ember; benne minden más állat természete rőfög és ordít és morog és sziszeg: ő oly tisztátalan, mint a disznó; oly brutális, mint az ökör; oly nevetséges, mint a majom; oly mérges, mint a kigyó ő az egész állatiasság vegyülméke.

A Faust-dráma classicus alakját, tudvalevőleg, Göthe által nyerte. Mephistophelese, az emberi bűnnek ez a tiszta jelképe, inkább bohóc, mint daemon; külsőleg lovag gyanánt tűnik föl, mint minden más lovag; vörös, arany-szegélyű ruhában, köpenykéje suhogó selyem, kalapján tollal és hosszú hegyes törrel. Ily alakban festi őt rendesen az újabb művészet, miként Heine róla énekl:

Er ist nicht hässlich und nicht lahm,
Er ist ein lieber, charmanter Mann,
Ein Mann in seinen besten Jahren,
Verbindlich, höflich, und weiterfahren.
Er ist ein gescheuter Diplomat,
Und spricht recht schön über Kirche und Staat. sat.

(Ő nem rút és nem sánta, ő kedves, ígésző férfiú, legjobb korában, tetsző, udvarias és világi. Okos diplomata és szépen beszél egyház, s állam föltt, stb.) Anynyi világos, hogy ez az ördög semmi rokonságban sem áll középkori egyházi eldödével és többé nem,

alkalmas arra, hogy a nép babonás hitét táplálja, ő tisztán jelképes aesthetikai alak; de a költészetben és képző művészetben szilárd lábra kapott, és e térről többé el sem űzhető: csak Lenau Fauszt-jára, Byron Manfred-jére, Wilhelm Hauff Memoiren des Satans-ára emlékeztetünk. Sőt úgy tesz, mintha a legújabb költészet a mephistophelesi alak csipős ingerét nem nélkülözhetné. A jelenkori festő művészet nagymesterei, Cornelius és Kaulbach is jónak látták a Göthe-féle Faust illusztrációja által a modern ördög alakját rajzolni. Eléggé különösnek tűnik föl mellette a keresztyén ördög, miként az Corneliusnak utolsó itéletében a müncheni Lajos-templomban és Schnorr képes bibliájában rajzolva van. Ott már nincsen valódi komolyság, mert azok csak képek képei. Ha a vétek sujtó hatalma alatt össze kell borzadnunk, oly képeket kell elénk adni, melyeket Hogarth festett, a ki az emberi bűnöket és szenvedélyeket jobban tudta, mint bárki más, tetőpontjukon vázolni és így a vétek önitéletét mutatni.

Vajjon az ördögnek alakja, mint jelkép és aesthetikai alak, ki fog-e valaha küszöböltetni a költészetet, s képző művészetből? Blomberg, kinek ily című iratából: „Der Teufel und seine Gesellen in der bildenden Kunst“ nem egy gondolatát vettük át, erre nézve azt jegyzi meg: „A jó és rossz nagy ellentétei, a szenvedély, a bánat, az emberi megkísértésnek ez általános motívumai, ép oly kevéssé fognak kimerítettetni a művészi vázlatban, mint az élet jeleneiben, és ép úgy mint a rossz, fog annak képviselője, a gonosz, alkalmas lenni új alakok és élcok fölvételére. Sőt kérdés, vajjon a művészet egyáltalában fogja-e nélkülözhetni, ha csak egy mindinkább inkább kecsgetető, szintoly méjji jelentőségű, mint háládatos tárgyról nem akar lemondani.“ E kérdést nem merjük határozottan eldönteni, mert ez összefügg ezzel az általánossal: mily állás illeti meg az allegoriát a művészetben. De már annyira haladtunk, hogy vagy tiszta allegoriát, vagy tisztán történeti, tárgyiagos vázlatot kívánhatunk, nem pedig a kettő keverékét, mint azt Kaulbach egy némely képében adni szereti; minket legalább Jeruzsálem pusztulásában az ördögök és angyalok mindig bántottak.

Ha azonban az ördögnek léteéről beszélünk festészetben és költészetben: meg kell emlékeznünk helyzetéről az énekes könyvben is. A XVI. és XVII. század dalköltői a protestáns keresztyénekkal az ördög nevét szorgalmasan énekelgették, és a modern orthodoxia épen jelentékenyen is haladt e tekintetben. Ez izetlenség fölött egy szót sem szólunk, az el van ítélve. Végre azonban, meggyőződésünket kimondjuk: minél tovább halad a képző és költő művészet a lélek festésében, annál kevésbé fog az ördög alakjára szorulni.

VIDÉKI ÉLET.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

(Folytatás.)

A vizsgáló bizottság örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy ő nagy méltóságainak, úgy mint a helyettes főgondnok urnak elévülhetetlen, s ez egyház életét örökre biztosító kegyes adományokra, s buggó pártfogásukra felhívja az egyház figyelmét, s kérje az egyházmegyei közgyűlést, meleg köszönetünk nyilvánítására. Én pedig nem állhattam meg, hogy a protestáns áldozat-készség eme meszsze világító lámpa-tornyaira rá ne mutassak e lapok olvasói előtt, s csak azt sajnálom, hogy tollam nem elég ékes, s nyelvem nem elég gazdag az érdem kellő méltányolhatására.

Az ujonnan emelt diszes iskolaházban van két szép szoba, és egy konyha a tanító lakására; a tanterem hossza 3° 4"; szélessége 3° 3"; magassága 1° 3' 8".

A felszerelés, az építés bevezetlensége miatt, még nem teljes ugyan; de mégis több, mint iskoláink legnagyobb részében. A teljes világítást nyújtó ablakok téli ablakokkal is el vannak látva.

Iskola köteles fiu 15; leány 14; összesen 29; iskolába jár fiu 11; leány 11; összesen 22; s a fel nem járó hét sem nevezhető iskola kerülőnek, a menyinyiben az iskolai szék által ruhátlanságuk miatt fel van mentve. (E felmentésnél áldásosabb lenne, ha az iskolaszék ruháról gondoskodnék; s nyomába házna a kegyes patronusoknak! Szerk.)

A tiszta és világos tanteremben tiszta és világos értelmű és képzettségű gyermekeket talált a bizottság. A tanítónak jó ajánló levél jövedőre.

A bizottságot a vizsgálat bevégezése után kellemetlenül lepte meg az egyház előjáróságának a lelkész ellen emelt azon panasza, hogy az egyház épületeiben gondatlansága által sok kárt tesz; jelesen, a ház belsejét rondán tartja, szabadon hagyott sertései a ház kertületét és falát fel-, és kiturják, s több ily nemű gondatlansága miatt az egyház előjáróit elidegeníti papi hazától. Valóban, nem csodálkozom, ha t. Kovácsi Sándor urnak rosszul esik, s fáj belépni e diszes épületnek füsttől barnított szobáiba, melynek felépítésére a hamvasztó égés után, egy nyár folytán nappali munkásságát, éjjeli nyugalmit ráfordította. Becsüljük meg, uraim, az ilyen egyháziasságban antik-jellemeket; mert ha ezek kidőlnék, ki tudja, lépnek-e ujak nyomdokaikba!?

Hogy a legszebb fény pontokat egymás mellé állítsam, térjünk be

10) Kraszna-Mihályfalvára. Szeretném ez egyházat minta-képnek úgy tüntetni fel, hogy a másolat ne legyen az eredetinek torzképe. Mert ezen 563 lelket számláló egyház valóban csodát mivelt. A mult évben végeztetett be a hamvaiból új diszben felemelkedett megragadó szép templom, mely több, mint 16000 frt kész pénzbe került, az egyház tagok által végzett kézi munkát és ingyen adományozott épületi anyagokat ide nem számítva.

A templomot szép terrace köríti, s faragott kő lépcsőzeténél csinos vas ajtó zárja el a bejárást. A belseje tökéletesen megfelel a protestantismus egyszerű világosságának, s midőn belép az ember, önkénytelenül nyitja fel Jákobbal ajkait: „bizony, e hely Istennek háza“. Valóban, e nép, s annak vezető szelleme, tks Berecki György ur megérdemelték, hogy a szeretve tisztelt főpásztor a mult nyáron személyes jelenletével örvendeztette meg őket, s ön maga tette a nép előtt örökre emlékeztetéssé a templom-szentelés magasztos ünnepélyét. A templom építésre az egyház tagjai kicsinyje és nagyra egyiránt évek óta hiven beszolgáltatták évi termésüknek húszadát, s most sem szünek meg a buzgóság ez áldozatától; mert a szép templommal szembe állítandó homlokzattal, hasonló szépségű papi lakot és iskolát szándékoznak emelni.

A templom-építésnek még csak vágya élt a nép szívében, s annak valóstításában vetett erős bizodalom csak a t. főgondnok ur erős lelkét töltötte be, mikor a következő jellemző eset történt. T. Toth József ur építeni akart, s egy nem meszsze lévő uradalomból száz öl fája lett volna beszállítandó. Mily szép alkalom ez az egyháznak 400 frtot keresni egy napi munkával! A főgondnok ur egyházi közgyűlést tart, s felfejti a népnek, hogy közös erővel beszállítva e fát, könnyen kereshetnének 400 frtot Ámde másnap éppen aratás kezdete volt s ekkor a mi népünk is tudja,

hogy az idő pénz, s így többen saját munkájokat nem akarták elhagyni a közügyért. Ekkor felemelkedik az ügy-buzgó főgondnok, s átokra emelvén kezeit, isten büntető haragját kéri a népre, mely isten ügyét önmagának feláldozni kész. A szegénytől meglepett nép meghajlik isten ügyének hatalmas képviselője előtt; s egy szívvel-lélekkel elfogadja az ajánlatot. Másnap a száz öl fa beszállítva, s később az aratás bevégezve lön, s az egyház gazdagabb 400 frttal. De a t. főgondnok ur most is áldja a gondviselést, hogy az aratásnak szerencsésen vége lett, s a nép szívében ez eset által még inkább megerősödött az istenbe vetett bizalom.

De adjuk meg mindenkinek a magáét. E szép eredmények létrehozásában nem csekély érdeme van az egyház csendes, de folytonos munkássága lelkészének, ki nemcsak ernyedetlen buzgalma serkentője a népnek, de sőt anyagi áldozatokban sem marad hátra.

Ez évben tett adakozások: T. Berecki György ur nejevel, a beszolgáltatott termény-huszonon felül, 100 frtot; t. Pap Albert ur 25 frtot; t. Költő László, lelkész ur, 20 frtot; több izraelita 10 frtot adományoztak orgonára.

Az iskola állása következő: iskola köteles fiu 34; leány 41; összesen 75; iskolába jár fiu 30; leány 23; összesen 53; görög catholikus 3. Az iskola hossza 3° 1' 6"; szélessége 2° 11"; magassága 1° 6".

Az iskola nincs felszerelve, az építkezés miatt, de az építendő új iskola teljes felszerelése elhatározva van.

A vizsgáló bizottság örömmel tapasztalta, hogy a tanító buzgalma nem csökkent, s a szép számmal egybegyűlt egyház tanácsosok előtt közölte a tanítóval a főpásztornak elismerését.

Van az egyháznak 2698 frt alapitőkéje, de, fájdalom e töke után több, mint 500 frt régiebb, s újabb kamat-hátrálék van.

Magtára 101 köből buza, 74 köből zab.

Soká időztem az egyház községnél; de azt véghetetlenül sajnálom, hogy a szép tényeknek méltó feltüntetésére képes nem valék.

11) Ákos. Ez egyház-község 998 lelket számlál. Ez évben a szaporodás 7. E konfirmált 34 ifju közül 25 írni és olvasni tudó volt; mi annak kifolyása, hogy az egyházunkban az iskoláztatásra mindig kellő gond volt fordítva. De lássuk az iskola állását. Iskola köteles fiu 54; leány 59; összesen 113; iskolába jár fiu 45; leány 18; összesen 63; nem köteles jár ref. fiu 8; ref. leány 2; izraelita fiu 1; leány 4; összesen 15.

A leányok hanyag iskoláztatása feltűnt a főt. püspök urnak is, s a múlt évi vizsgálati jegyzőkönyvre tett megjegyzése alapján, útasítva lön az egyház előljáróság a népoktatási törvény idevonatkozó §-nak szoros megtartására.

Azonban, némi méntségül szolgálhat ez évben az, hogy az elég tágas iskola-teremnek fala kidőlén, a tanulók a tanítói két kis szobába szorultak, melyek közül az egyiknek hossza 2° 4' 3"; szélessége 2° 1' 8"; magossága 1° 2' 6"; a másiknak hossza 2° 4' 3"; szélessége 1° 1' 10"; magossága 1° 2' 6".

Tanszerek meglehetősen megszerezték. A vizsgáló bizottság meglátogatván az iskolát, azt jó rendben találta, s örömmel fejezheti ki, hogy a főpásztor elismerése méltó egyénre esett.

Az egyház épületei, fájdalom, a lehető leggyengébb állapotban vannak, s mint fennebb említém, a nem rég épült új iskola fala be is dől. Ez utóbbi helyett, még ez év folytán, új iskola építése van szándékba véve, s e miatt az egyház ama tavalyi ígérete, hogy a templom ki fog vakoltatni, ez évben elmarad. Ámde, kár lenne az építészetileg legritkább templomok egyikét, rongált fe-

délzete miatt, s a mulhatatlan kijavítások elődázása által nagyobb romlásnak tenni ki. Ugyanis, e templom körfalával párhuzamosan, benn két oszlopsor emelkedik, mely külön fedél alatt, külön mennyezettel bír, s apró ablakiból gyér világot nyervén, benne ősi szent homály emlékezteti a belépőt a múlt századokra.

Az egyháznak van 888 frt tőkéje, de van 206 fr hátrálék és ezen felül 389 frt hátrálék-adó tartozása. A vizsgáló bizottság szigorúan megrendelte a hátrálékok felhajtását és az adótartozás lehető gyors lefizetését.

Magtára: buza 67 köből, zab 19 köből, múlt évi termés: 18 kereszt buza, még nincs elnyomtatva.

12) Szakácsi. Lelkek száma a lelkész fejében maradt; született 37, meghalt 33, özszeeskettetett 20 pár. A templom kulcsa most is a harangozónál áll, lesz-e a főt. püspök ur rendeletének fogantatja, majd meglátja a visitatio. (Ezt nem értjük; olyan furcsa! Szerk.)

Iskola köteles fiu 68; leány 78; összesen 146; iskolába jár fiu 54; leány 40 összesen 94; görög cath. fiu 1; leány 2; összesen 3.

Nota bene: a vizsgáló bizottság összesen csak 54 gyermeket talált az iskolában. Az iskola felszeretlen. Hossza 3° 4"; szélessége 2° 5' 8"; magossága 1° 2' 2".

A bizottság megvizsgálván az iskolát, megbotránkozott a tanító jegyzőkönyvében észlelt tömérdek mulasztáson s hibán; kereste az iskolai jegyzőkönyvben az iskola vizsgálók és a lelkész látogatásának nyomait; ez utóbbi állítólag gyakran látogatta az iskolát, azonban a vizsgáló bizottság komolyan megrendelte, hogy mind a lelkész, mind az iskola vizsgálók látogatásai alkalmával az iskola állását és neveiket rendesen jegyezzék be. Az egyház szándékozik közelebből új iskolaházat építeni.

Az egyháznak volt ez évben 659 frt bevétele. A számadásban nem volt bevéve m. Bölöni Sándor urnak 100 frt clenodiu-mokra tett adománya, melyet a lelkész kamatoztatott számadáson kívül; haszonnal ugyan, mert 38 frt. jövedelmezett, de szabályellenesen, s ugyanazért ez összeg és kamatainak, míg a hagyományozott célra fordíthatnák, számadásba vezetése elrendelve lön.

A malomból volt 59 köből buza és 3 köből málé bevétel a múlt évi maradvánnyal együtt, mely a málét kivéve, egészen eladatott.

Van az egyháznak magtára 86½ véka.

13) Sarmaság. Lelkek száma férfi 663; nő 595; = 1258. Konfirmáltatott 64 ifju, a kik 1, olv. egy kivételével, mindnyájan tudtak írni és olvasni. E szép eredmény az iskoláztatás lehető pontosságának köszönhető.

Tanköteles: gyermek fiu 80; leány 75; összesen 155; iskolába jár fiu 65; leány 59 összesen 124; izraelita fiu 1; görög kath. leány 1, összesen 2; tanterem hossza 5° 2'; széle. 3° 11"; magossága 1° 3".

Tanszerekkel még nincs teljesen ellátva; de a mi megjegyzésre méltó: a gyermekek, a legszegényebbeket kivéve, minden tankönyvet megszereznek. Az iskola megvizsgáltván, közepesnek találtatott, minnek legfőbb oka az, hogy az iskolai padok nem rég készülvén el, a gyermekek nagyobb része közelebből adatott fel. Különösen kevés eredményt látott a vizsgáló bizottság a számtanban, mire pedig legnagyobb súlyt ohajtana mindenütt fektetni. Ugyanazért, a tanítónak megrendelte annak alaposabb és nagyobb mérvbeni tanítását.

Van az egyháznak 145 frt tőkéje, melyet pénzül kamatoztat és 111 frt oly tőkéje, melytől bor kamatot vesz.

Az iskolának is van külön 37 frt tőkéje és külön bevételi forrásai.

14) Lompért. Lelkek száma 550.

Tanköteles fiu 30; leány 35; összesen 65. Az iskolába járókat talált a vizsgáló bizottság 26 fiut és 29 leányt; de ezek közül nagyon sok nem köteles iskolába járó.

A rendesen iskolázottak számát, a tanító kimutatást nem készítvén, fel nem jegyezhetjük, sőt a vizsgálatot is tanító nélkül hajtottam végre, s azon sajnós értesülést vettem, hogy igen gyakran képzelettel teljesen függetlennek, és nem akarván megérteni, hogy a pap az iskola igazgatója, kinek hire nélkül azt elhagyni nem lehet, napokig távol van. Pedig kár érette, mert igen jó tanító lenne, s kitűnő eredményt mutathatna fel, miután ilyen panaszok mellett is, iskoláját egyiknek találtam a legjobbak közül, s a szép öszhangzatos ének jól esett lelkemnek. Azonban, hanyagságánál nagyobb átká ez ifju embernek makacs, mérges, s függést ismerni nem akaró természete. Hoszszasan ismertetem ez iskolát, s tanítóját, mert reményem van, hogyha képességét érvényesíti és indulatainak a józan ész teszi urává, egyházmegyénk egyik kitűnőbb tanítója leendő. A tanterem hossza 3° 3' 1"; szélessége 2° 5'; magassága 2° 2' 1".

Ez egyházunk bor-tárát 1½ anynyi fejében kezelvén, e kezelés legfennebb a tőke pusztulását óvja meg, de jövedelmezőnek nem mondható; ugyanazért, utasítva lön az egyház előljárósága, hogy bor-tárát két anynyi fejében kezelje és akkorára növelje, a menynyi a község népességének megfelel s ez által igyekezzék meglévő adosságának törlesztésére.

Nagy László.

(Folytatjuk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Legújabb táviratok szerint, Magyarország hercegprímása, Simor János őexcellenciája is kijelentette, hogy az infallibilistákhoz csatlakozik. Az vessen követ magára, ki egy percig is kételkedett ennek lehetőségén;—mi azon csudálkoztunk volna, ha e dicsőséget, hogy attentatumot hajtsen végre az ország törvényei ellen, Bartakovicsnak s más ily nagynevű hazafiaknak engedte volna csupán. Csak arra vagyunk kíváncsiak, hogy a par excellence „ördélyi (sic!) püspök“ Fogarasy őexcellenciája — minden tiltakozás dacára — mikor jelenti ki hozzájárulását; mert hogy hozzá fog járulni, oly bizonyos, mint az, hogy a „könyvező szent szűz“ képe csodákat nem mivel és nem sir.

— A gyulafehérvári ultramontán „Egyh. és isk. hetilap“ megint belénk kötölözködik folyó hó 9-ről 32-ik számában, azon cikkekünk miatt, melyet e cím alatt közlénk „a miről Krisztus és az apostolok semmit se tudtak“ s még inkább, azon egy pár megjegyzésért, melylyel kísértük. Nem mülözhetjük azt, hogy ne figyelmeztessük kegyes kollégánkat mindenek előtt arra, hogy sajátágos eljárásnak találjuk, hogy ő támad, de a felelettel adós marad. Lapunk 11-ik számában a legkomolyabban interpelláltuk a szebeni árva-ház ügyében, holott árva gyermekeket convertálnak; vagy ha azt nem tehetik, akkor elútasítják; és öt hónap alatt nem nyertünk feleletet, mely azt bizonyítja, hogy „qui tacet, clamat!“ Ezt tudomásul vesszük. — Most ismét, azzal áll elő, hogy 1212 és 1870 közt még sok olyan dolog van, melyről Krisztus nem tudott; ilyenek Kalvin János és a mi lapunk badarságai; hogy mi félünk a szentelt víztől, mint az ördög a keresztőtől; s végül kérdi: hogy mi okon teszünk

mi kifogást a katolikusok szertartásai, s általán a szent dolgok ellen? Mindezekre felelni, kötelességünk. Hogy lapunkban minő badarságok fordulnak elő, azt olvasóink józan ítéletére bizzuk; de hogy önök ezekhez nem tartoznak, azt határozottan merjük állítani azon építhetön után, melylyel Kalvint megisztelek. Mi VII-ik Gergelyt, VIII-ik Bonifácot, III-ik Incét sem vádoljuk badarsággal, hanem elismerjük oly szellemeknek, kiknek önök, tulbuzgó servilis-kedésükben, még saruik szíjját sem oldhatják meg. De önöket odáig viszi a „szent furia“, hogy a badarság vádjával szennyezik be annak emlékrét, kit Montluc, pápista püspök, „a világ legnagyobb theologusának tartott“; Nisard pedig, ugyancsak pápista, így jellemez: Kalvin úgy bánik a bölcsészet, minden kérdésével, mint nagy író. Istenről való gondolataiban egy színvonalon áll a legnagyobb írókkal; s azokat úgy fejezte ki, hogy Bossuet elérte, de felül nem multa“. Ezek, itéletükben, még ellenségükkel szemben is, férfiak voltak, és nem az ultramontanizmus szolgálatában álló papagályok, mint önök. — — Hogy az ördög — a kit a pápista vakság teremtett — menynyire fél a keresztőtől, azzal nem foglalkozunk; mi a keresztet — protestans-voltunk mellett is — oly magasztos jelvénynek tartjuk, mely előtt tisztelettel állhat meg Krisztusnak minden igaz tanítványa, de nem imádatatjuk, sem nem használjuk fel arra, hogy csókoltassuk, s „péter-fillérek“ gyűjtsünk általa; a szentelt (!!!) víztől pedig bizony félünk, mint a vakítás mesterségének oly nyilatkozatától, melylyel a hivatalos hazugság hinti be a jó hizsemű együgyűség szeméit. — — A kath. szertartások ellen, mi soha se szólottunk; és soha sem szólunk — csak éppen, ha provocaltatunk. De akkor nem tartozkodunk kimondani: hogy önök kiviszik az iskolás gyermekeket az utcákra, fedetlen fővel; ott tartják 24 fok Reaumur verőfény alatt, saját és nem Isten dicsőségére; a betegekkel eljátszatják azt a tréfát, hogy a „könyvező szűz“ érintse meg, hogy felgyógyuljon, s így táplálják a könnyen hívő nép babonás hitét; isteni-tiszteletükben felhasználnak minden hocus-pocust, tarkábbnál-tarkább öltönyöket, zászlót, keresztet, szentelt vizet, tömjént, katonákat, lödözést; önök felszentelnek búzát, fűvet, vizet, stb. szóval: megtesznek mindent, hogy megmutassák: mi nem volt a Krisztus egyháza kezdetben; s mi ellenkezik legtermészetesebben a józanolossággal. Ezek ellen nem tehetjük, hogy olykor ne szóljunk, mint oly emberi institutiók ellen, melyek rég lejárták magukat. Mi éppen úgy nem hiszünk a csalhatatlanságban, ha ezerszer proclamálják is, mint nem hiszszük azt, hogy Fogarassy őcell. ki nem fogja hirdettetni e dogmát, Simor után, ha önök nem vállalnak is érte felelősséget. De soha nem szólunk a katholicizmus ellen; hanem az ultramontanizmust üldözni fogjuk tehetségünkhez képest éppen oly hévvel, mint a menynyire szeretjük a világosságot; s gyűlöljük az álszenteskedést. Ezért fogunk önökről beszélni mindaddig, míg tollunkat birni fogjuk, vagy ki nem csavarja egy önöknek kedves absolutizmus, és a censura. Akkor önöké lesz a világ; de addig mi is formálunk hozzá egy kis jogot!

— A Révész Imre által szerkesztett „Magyar protestans egyházi és iskolai figyelmező“ VII. és VIII-ik, julius és augusztusi együttes füzetét a napokban vettük. Részünkről igen kényelmes dolog lenne, hogy tartalmát közöljük; mondjunk egy pár frasist rá s megnyugodjunk, hogy kötelességünket teljesítettük. Olvasóink elfutnának felette szemekkel; s biztosan számítnának rá, hogy szeptemberben ismét olvasni fognak hasonló jelentést. A helyett mi ez alkalommal, komoly szót akarunk ejteni e füzetek érdekében hivatal-társainkhoz. Sokszor el volt mondva,

most ismétljük: egy protestáns papnak erkölcsi kötelessége, hogy a tudományos műveltségnek azon színvonalán álljon, melyet tőle megkövetel állása, és azon kötelesség-teljesítés, melyet magára vállalt úgy egyháza, mint hazája, és a vallásos-erkölcsi élet iránt. E kötelességet csak akkor teljesítheti, ha egyetlen egy factort sem szalaszt el, mely kulcsul szolgál a cél elérésére; egyetlen eszközt sem, mely útját egyengeti. És mint ilyenek kínálkoznak legközelebről azon folyóiratok, melyek kizárólagosan egyházi érdekekkel foglalkoznak. Külföldön egész irodalmat teremtettek ezek; és hogy mennyire lelki szükséggé váltak, mutatja azoknak virágzó fennállása. Nálunk e tekintetben még sok kívánni való van; nálunk megelégszünk, ha holmi selejtes prédikációs könyveket adnak ki, melyekben vajmi ritkán van köszönet; de komoly törekvést nem igen látunk arra, hogy alapos egyházi irodalom fejlődjék. Nem a tehetségekben van fogyatkozás, hanem a pártoló részvétben; abban az indifferentismusban, mely magával jól tehetetlen, s mely megöli a legdecidaltabb jóakaratot, a leglángolóbb lelkesedést is. Ez így tovább nem mehet; ha reformokról szeretünk beszélni: akkor nem szabad öszszedugott kézzel várni, míg a manna előnkbe száll: munkálkodnunk kell, és munkásságunknak ki kell terjedni mindarra, mi egyházi életünknek lüktető eleme; pártolásban kell részesítenünk azt, mely a szellemi részét teszi; föl kell karolnunk az irodalmat. És méltóbbat nem ismerünk — ez idő szerint — a magyar irodalomban, mint a fennebbi füzetek: akár a tudományos készültséget; akár a változatosságot tekintjük; akár azt a nemes intentiót, mely életre szólította. Mi hát ismételten melegen ajánljuk olvasóink, hivataltársaink figyelmébe, mint oly vállalatot, mely méltó, hogy minden asztalon helyet foglaljon. Ára negyedévre 1 frt, mely Debrecenbe küldendő.

— Minden commentar nélkül, de meleg ajánlattal közöljük ez „Előfizetési felhívást”. „A magyar Protestáns hitfelekezetek egyházi és iskolai szükségeseinek országos költséggel való fedeztetéséről, különös tekintettel a katolikus autonomiai mozgalmakra”. Irta Révész Imre. Különnyomat a magyar prot. egyh. és iskolai Figyelmezőből. Nagy 8-adrrét IV. és 130. lap. Bolti ára 1 frt. Előfizetési ára 80 kr. o. é. A honnan egyszerre, legalább öt példány előfizetési díja beküldetik, oda példányok postán, bérmentve küldetnek el. Nem szükséges bizonyítgatni, hogy mily rendkívüli fontos a tárgy, melyről a címzett mű szól. Nem volt s nem is lehetett szándékomban, minden oldalról felfogni és megvitatni e tárgyat, csupán némely főbb pontjait igyekeztem megvilágosítani annak, és ezt tettem a mult és jelen idők számos oly adatainak felhasználásával, a melyek a mi irodalmunkban ismerve és méltatva mindez ideig nem valának.

De nem pusztá ismeretterjesztés, hanem figyelem és érdekébresztés s némi gyakorlati hatás is lett volna az én célom. Lehetetlen az, gondoltam magamban, hogy az állam általi rendszeres javadalmaztatásnak igen nagy horderejű kérdését, a protestáns egyházi hatóságok s egyházunk javának számos egyes barátai figyelmökbe ne vegyék és pedig, a körülmények komoly intésénél fogva, nagy halogatás nélkül, minél előbb. Ezért siettem e munka megírásával s innen van, hogy mint magam is jól érzem, különösen szabatoság tekintetében sok ponton hiányos ez. Mentse ki ezt jó akaratom, a melylyel az ügynek szolgálni akartam. Egyházunk közügye érdekében, legyen szabad kérnem, különösen lelkészársaimat, hogy e művet főként világi férfaink között

minél szélesebb körben ismertetűi és terjeszteti sziveskedjenek. A nagytiszteletű es per es urakat is őszinte tisztelettel és bizodalommal kérem, hogy ha körözüvényeikben irodalmi műveket fel-emliteni szoktak: ne vonják meg becses pártfogásukat a címzett műtől sem.

Az előfizetési pénzeket minél előbb, legfeljebb a következő szeptember hó végéig kérem hozzám beküldeni. A példányok már készen vannak és azok bármely percben haladék nélkül szétküldetnek. Debrecen, 1871. augusztus 4. Révész Imre.

== (Pályázati hirdetés.) A kolozsvári polgári iskolához a menynyiségtanári állomásra pályázat nyitattik. A tanár szak-tárgya a menynyiségtan és mértani rajz. Míg azonban az intézet-nél minden szakra külön tanár lesz, köteles leendő más tárgyat is tanítani. A tanítási idő hetenkint 17 óra. Ez állomáson az évi fizetés 1000 frt o. é. oly módon, hogy az minden 5 évi tanárkodás után 100 forinttal gyarapítottatik, míg az 1500 frt maximumot eléri; szálláspénz nem adatik. Pályázni kívánók felhivatnak, hogy elméleti és gyakorlati képességüket tanúsító okmányokkal felszerelt folyamodásukat f. évi aug. 28-áig az iskolaszék elnökéhez, mlgs Nagy Péter urhoz adják bé. Kolozsvárt, aug. 11-én 1871. Az iskolaszék rendeletéből, Kovácsi Antal h. jegyző.

== (Értesítés.) A dévai állami fitanító képezdében folyó 1871 évi sept. 22-ik és következő napjain az 1868—XXXVIII-ik t. c. 102 §-sa értelmében, s a tanítóképezde szervezetének 33 §-ában foglalt útasításnál fogva az első tanképesítő vizsga, a ministeri rendeletek szabványai szerint, meg fog tartatni. Ezen vizsgát a románok itten anyanyelvükön is letehetik. Miről az érdekelteket azon megjegyzéssel értesitem, hogy szabályszerűleg fölszerelt folyamodványait sept. 8-áig Koos Ferenc képezdei igazgató fogja elfogadni. Déván, 1871 aug. 12-e. Szeremley Lajos, taufelügyelő.

„ARANY-KÖNYV.”

Tiszteletes szerkesztő ur! Sziveskedjék becses lapja „Arany-könyv” rovatába bejegyezni a következőket:

A peéri ref. templom javítási költségeinek fedezésére t. Ré-csei Zsigmond, egyházi gondnok ur, ajándékozott egy 50 frtos kötelezvényt. T. Sántha Imre, tövisedi birtokos ur, 10 frtot. T. Serli Ödön, n.-károlyi birtokos ur, 5 frtot. A peéri gör. kath. egyház hivei 5 forintot.

Fogadják érte az egyház nevében hálás köszönetét az egyházi előljárásnak. Peér, 1871. aug. 6. Surányi Gyula, ev. ref. lelkész.

NYILTPOSTA.

Sülelméd. Tiszt. K. P. urnak. Teljes példánnyal nem szolgálhatván, a beküldött előfizetést júliustól számítjuk 1872. június végéig.

Kozárvárra. Tiszt. N. D. urnak. A tévedesből küldött duplum-példányt visszavárjuk.

Dézsakna. A tévedés nálunk történt; elnézést kérünk. Most már rendbe van.

Kiadó-hivatal.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, AUGUSTUS 24.

34. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: kalmagyarutca 237 sz. —

Materialismus és theologia.

N.-E ny e d, 1871. aug. 8.

Az ellentétes nézetek, eszmék, rendszerek többnyire reactio szüleményei. Az emberiség fejlődésének története elég bizonyítékot szolgáltat ezen állítás igaz voltáról, akár az elméleti, akár a gyakorlati életet vizsgáljuk. A reactiot mindig a létezőnek fogyatkozásai, gyarlóságai idézik elő, s fejtik ki. A lélek örökös reform-törekvésében — mi végtelen feladata — bár legközelebből a meglevő hiányok kijavítását célozza, de ezt tulajdonkép csak végeredményében eszközli, eleinte mindig ellentétekre jut, ezeket tünteti fel; mi nagyon természetes, minthogy ama hiányok okairól, természetéről kezdetén rendesen nincs teljes ismerete, vagy helytelen szempontból vette vizsgálat alá a tárgyat, vagy eltévedt az okozatok leszarmaztatásában stb.; és így, a dolognak könnyebb oldalát, az ellentétet választja. Látni való, hogy ezen eljárásban lelkünk a reactiora ingert szolgáltatott tárgy iránt, ellenszenvénél, mivelta helytelen ismereténél fogva, többnyire méltánytalanságot, igazságtalanságot követ el.

Látjuk, hogy sok történész a mult idők intézményeinek birálásával, dicsőítésével, vagy korholásával saját érzelmeinek kíván igazságot szolgáltatni, s nem azon intézmények jogosultságának; nem ennek okait, létrehozó, vagy fentartó tényezőit fürkészi, hogy így természetes, helyes, vagy ellenkező voltak felett ítélhessünk; hanem általában kárhoztatja a tényeket, ezek pedig mindig s mindenütt jogosultak, még pedig azon alakban, melyben factoraik előidézni, és fentartani képesek. Hogy ezen alakok valamelyike, vagy tán mindenike sérti-e, vagy nem valamelyikünk érzelmeit, egyéni dolog. Voltaire a papság ledér magaviselete, durva visszaélései miatt az evangyeliomot gáncsolta, mintha ezt állította volna: a zsarnokságnak oka, a szabadság. Nem ismerve az evangyeliom mozgó szellemét, emberies elveit: a keresztyén vallást minden intézményeivel destruálni akarta a nél-

kül, hogy helyébe jobbról gondoskodott volna. A mit ő meg nem ért, bevégezte a forradalom.

Nincs különben a rendszerekkel is. Deismus, atheismus, spiritualismus, materialismus, orthodox, modern szavak, mind megannyi ellentétek, egymáson épültek fel. Az ellentétek előállása tehát természetes, s nem hogy gátolná az emberiség fejlődését, bár kisebb-nagyobb mértékben absurd állításokra vetemedjenek, sőt ezekkel együtt, minthogy csiszolóan hatnak egymásra, az emberiség fejlődésének éppen szükséges feltételei; mint az erény fejlődésének szükséges feltétele a bűn.

A materialismus, a spiritualismus és theologia némely a priori, traditionalis alapon nyugvó, regeköntösbe burkolt, lélektani bizonyítékok, és tartalom nélkül szükölködő okoskodásait látva, a visszaélések, ferdeségek, tévelyek által felbátorítva: positiv realitásában elbizakodva, ettől bátorítva, többé semmit sem törődve spiritualismussal, theológiával, a kettő felett monarchiai jogosultságát iparkodik bebizonyítani. Az anyag minden! a lélek is az anyag sajátsága működéseivel együtt, a lelki működések is csak electricai-physico-chemiai processusok eredményei. Igaz, lelki működéseink érzéki organumokhoz kapcsolvák, ezek által nyilvánulnak. Ezen állítása tehát sem a lélektant, sem a theológiát nem zavarhatja, sőt mindkettőt megerősíti azon véleményben, hogy a lélek *physica*; s mi is volna egyéb, mint *physica*, még pedig — tagadni nem lehet — magának a *physikának*, *materiának*, működéseinek öntudatával biró *physica*. Az anyag hallhatatlan; a lélek *physica*: tehát a lélek is hallhatatlan; eddig, s ennyiben ezen kölcsönös vallomások után békésen elférhetnek egymás mellett.

De térjünk már a dolog gyakorlati oldalára. Vizsgáljuk, mit eredményez egyik, vagy másik csak magára. A materialismus, anyagi elvénél fogva: érzéki élvadászatot, kapzsiságot, nyereszkedő szellemet, kalmár önző életet, korlátolt horizont, végre, tompaságot; a theologia, a *physica*, *chemia*, és lélektan számbavétele nélkül a priori okoskodásaival, hogy mit eredményezett, ott a történelem, elég részletesen el-

beszéli. De mégis valljuk meg őszintén, hogy még azon régi alakjában is, ottan-ottan nagy lelkesedésre ragadott egyeseket, nemzeteket és országokat, mit a materialismus csak magára soha sem eszközölt, nem eszközölhetett, s nem eszközölhet; mert egyáltalában, valamint az egész universumban, úgy az ember-materiában főmozgató erő a lélek, a gondolat. Mi az, a mi magát a materiát vizsgálni, boncolni bátorodik? A lélek. Miben találja az ember legfőbb örömét, boldogságát? Lelki működései legnevezetesebb, legfontosabb vívmányaiban, erkölcsi és vallásos eszméiben — a humanításban. S humanitását mi fejtette, és fejleszti időnkint? erkölcsi-vallásos képzei, melyeknek fölfejtésével, rendezésével, bölcselével eleitől fogva a theologia foglalkozott. Vagy ez a humanitás szó tán csupa ábránd?

Akkor honnan anynyi nemes önfeláldozása az igazságnak, a nemes civilisationak anynyi elszánt vértanuja? Prometheus, Sokrates, Jézus, Husz nem a humanitásnak herosai-e? Öntudatunk szabályai szerint tehát, a kötelességért néha lemondunk a materiáról, mert elutasíthatlanul érezzük magunkban, hogy csak úgy diadalmaskodhatik, maradhat fenn humanitásunk. Midőn Jézus Krisztus a keresztfán lelkét az atyának ajánlotta, akkor ünnepelte az erény legnagyobb diadalát! Valaki pedig lelkét érettem és az evangéliomért elveszti, az megtartja azt. (Márk. VIII. 9.)

Az organicus materiában tehát, melyről Pál apostol minden materialistánál emelkedettebben szól, midőn azt mondja: „a test a léleknek temploma.” I. (Kor. VI. 19.) csakugyan a legfőbb mozgató erő, maga a gondolkozó lélek a nélkül, hogy metaphysikai értelmet kapcsolnánk hozzá. Tehát a lélek öntudatos működései, vagy a materialista nyelven: a materia öntudatos jelenségei, tüneményei, sajtáságai azok, mik bennünket vonzanak, melegítnek, emelnek.

A lélek háztartásán kívül is, nem anynyira a materiában, mint ennek jelenségeiben gyönyörködünk. A gazda vajjon a talajban gyönyörködik-e inkább, vagy annak arany kalászaiban; a kertész a föld humusában, vagy kertje diszes, tarka virágaiban? Ebből nem következik, hogy a talajjal tehát semmi gondunk; sőt ellenkezően, annál nagyobb figyelmet fordítunk rá, minél több örömet és hasznot ígér gondozásunk által. A lélek talaja a test, de a földolog, a lényeg ránk nézve: humanitásunk; ki ezt tagadja, keresse fel Darwin-féle őszülőit, s mulasson közöttük. Humanitásunk fejlesztésében minden nemű ismeretünk organumul szolgál. A történelem bizonyítása szerint eleitől fogva, a theologia volt legfőbb organuma, ép-

pen humanizáló természeténél fogva; s minthogy a lelki jelenségeket nemcsak magukban véve vizsgálja, hanem az egész mindenséget, mozgató erőivel kapcsolatosan, viszonyítva, bátran állíthatjuk, hogy a philosophiának legmagasb része, sőt a menyinyiben lelkünk legfőbb működéseit és viszonylatait, erkölcsi-vallásos, tehát legfőbb törvényeinek fejlődését, ezeknek a gyakorlati életre való alkalmazását tárgyalja, mondhatnók: a legfőbb philosophia.

De ez alatt nem ez, vagy ama hagyományos theológiát értjük, hanem a lélek, az evangéliom theológiáját, melyet a humanitás legfőbb organumának kell tekintenünk, szellemének mozgató erejénél, elveinek általános, emberies voltánál fogva. Igaz, hogy az evangéliom is hagyomány, történeti hagyomány; de minthogy az általános emberi öntudatnak evangélioma, olyan fenkölt erkölcsi-vallásos eszméktől ihletett férfiak szava, kik a kereszt kinaitól sem rettentek vissza, szellemére és elveire nézve kifogástalan, a civilisatio leghathatosb tényezője, erkölcsi-vallásos életünk fejlődésének örökös tankönyve!

A fennebbi okoskodás nyomán könnyen eldönthető, melyik felsőbb rangú, a materialismus, vagy a theologia?

A materialismus tegye meg a magáét az ipar, kereskedelem, gazdaszat mezején, gyárakban, kohókban sat. de ne bántsa az ember spiritualismusát, theológiáját; ő ennek csak szolgája, s ura nélkül még gondolkozásra sem képes.

Az emberiség őszmivelttségét, a lélek különböző irányzatu működései eszközlik; minden működés jogosult, s tiszteletre méltó, a menyinyiben szellemi háztartásunk őszhangzatára iparkodik. A természetben, úgy a szellemi élet mezején, tagadhatlan az őszhangzat, s az erre való törekvés.

A különböző ismeretágak, rendszerek, mint gyökérszálak, csak eszközök, instrumentumok a nagy őszhang létrehozásában: mint festő kezében ecset és festék vagy hangművésznél a hangszerek. Mindeniknek bizonyos adatot kell szolgáltatnia a humanitás nagy és szent elvéhez; a melyik elmulasztja, csak élődi, pártütő. Minden működésnek, mozzanatnak tehát, melyet gondolat vezet, in ultima ratione, egy concentricus pontban, az ember humanitásában egyesülnie kell. Ezen egyesülés pedig történik a theologiában, és a theologia, mint a humanitás legfőbb factora által!

Garda József.

Ez is interconfessionalis ügy.*)

Főtisztelendő és méltóságos püspök ur!

Folyó hó 6-ról 248—71 sz. alatt kelt felhívását, melyet a főtisztelendő ur egyszerű hátratózott, tehát kevés tiszteletet mutató formában vett az erdélyi kir. biztosságtól — és a melyben kötelességemmé tétetik, hogy az ev. ref. vált-férfi — — — — és rom. cath. hajadon — — — — közt kötött házassági szövetség megkötésére nézve, kolozsv. rom. cath. plébános Lönhard Ferenc által feljelentett panaszos ügyben nyilatkozatomat meggytegyem; tisztelettel vettem, alázatos jelentésemet a következőkben teszem meg.

Mindenek előtt meg kell vallanom, hogy Lönhard Ferenc ur panasza, és ennek következtében, a Fogarasi Mihály őexcellentiája felterjesztése az erdélyi kir. biztossághoz, oly benyomást tett rám, mint ama mese: „ad rivum eundem venerant lupus et agnus, siti compulsi. .“ Ők ártatlanok; és mi, illetőleg én: tiszteletlen a törvénnyel szemben, tehát bűnös. És mégis örültem rajta, mert ez által adva láttam az alkalmat, hogy végre-valahára tisztába jöjjünk az iránt, hogy a törvény végrehajtására megbízott közegek ez ügygel szemben — a melyben egy protestans lelkész van vádolva — oly lanyhasággal, és bűnös indifferentismussal fognak-e eljárni, mint akkor, midőn mi emeltünk vádat egy katholikus pappal szemben. Értem: a reversalisok kérdését. A különbség csak az, hogy mi a vádat tényekkel bebizonyítottuk; az ők vádaskodásuk, illetőleg panaszuk, nélkülöz minden alapot.

Ugyanis, mi a tényálladék a jelenlegi esetben?

Szamosfalvi lakós, N. N. ev. reform. vált. férfi; nőül akarja venni, ugyanott lakó X. Y. rom. kath. hajadont. A fennálló interconfessionalis törvény 9. §. értelmében, mindkét fél lelkésze felszólítandó a kihirdetésre. Én hivatalomnál fogva, felveszem a hirdetést, míg a helybeli rom. kath. plébános, Lönhardt Ferenc ur, akadályokat gördít elébe azon okból, mert mint % veszsző alatt mellékelt és felküldött tanuk által kiállított bizonyítvány mondja, „én azt sem mondom, hogy kihirdetem, s azt sem, hogy nem hirdetem mindaddig, míg az illető ref. papi széki végleges elválási okmányt illető ítéletnek pontjait nem látom.“ Miután e két tanu által kiállított bizonyítvány kezeim közt volt, én leány-egyházközségünkben — Szamosfalván — mint a hol az illető jegyesek laktak, kihirdettettem, s a törvényes idő lejárván, miután semmi akadály be nem jelentetett — mint a % alatt mellékelt bizonyítvány tanusítja — folyó évi jan. 31-én, ünnepelesen megeskettém.

Ez a tényálladék szárazon; bár kötelességemnek tartom felemlíteni, hogy jan. 29-én csakugyan vettem a Lönhard Ferenc ur 70--1871 sz. alatt kelt átiratát, melyben bevallja; hogy a válásról szóló bizonyítványban, melyet c) alatt mellékelni szerencsés vagyok, nem kételkedik ugyan; de nem potolja az eredeti hiányát; s hogy ő felszólította N. N-t. az eredeti reproducálására; mert csak akkor mondhatja meg határozottan, hogy kath. nőt vehet-

feleségül. Továbbá, főlemlíti a hitelvi akadályt azon szempontból: nehogy az 1868-ik LIII. tv. 10. §. ellen vétessen; s végül, hivatkozik jogérzetemre. Sajnálattal vallom be, hogy e levélre — bár szándékomban volt, a megtörtént házasság után rögtön felelni — bokros elfoglaltatásom miatt, mindez ideig nem tehettem meg válaszomat. Az udvariatlanság vádján kívül azonban, ez semmit se változtat a dolgon, miután — úgy látszik — Lönhardt urnak volt elég ideje, a megtörténtekről delatorai által kellő tudomást szerezni.

És most, miután a dolog elbészélése által magam elismertem a bevégzett tényt: nem csupán magam iránti kötelességet vélek teljesíteni, midőn elmondom azon elveket, melyek vezettek ezen házasság megkötésénél; hanem egyszersmind erdélyi ev. reformált anyaszentegyházunk számára is követelem azon jogokat, melyeket a törvény szentsége biztosított; és a melyekből míg a törvény tisztelete minden polgárnak erkölcsi kötelessége — ki nem fogadhat sem a kolozsvári plébános; sem a gyula-fehérvári rom. kath. püspök.

Miután pedig az ellenem emelt vádat — hogy annál nyomatékosabb legyen éppen az 1868-ik évi LIII-ik t. c. 10. §. alapították, nem mellőzhetem, hogy meg ne tegyem rá megjegyzésemet.

Allásomnál fogva, e törvény-cikket sokszorosán figyelmem tárgyává tettem; és most ismételten át-, meg átforgattam. De akár az alkotmányos polgári törvényhozás természetét és méltóságát; akár józan-gondolkodásmódomat; akár lélekismeretem sugallatát kérdezem meg: mindezek nevében határozottan tagadom, hogy az érintett egész törvénycikkekben avagy csak egyetlen szó, vagy csak legtávolabbi intentio is foglaltatnék a különböző felekezetek hitelveiről. Nem létezett ugyanis egyetlen-egy — alkotmányos — parlament, mely valaha annyira megelégedett volna magáról, hogy az általa képviselt népnek egy részére ráerőszakolni akarta volna azt, hogy mit higgyen; annál kevésbé teheti azt most, századunk felvilágosodott követeléseivel szemben. Voltak országgyűlések hazánkban is fájdalom —, melyek keserű emlékét nem törölhetik el a századok, hol a vallásos üldözések miatt — melyeknek áldozatai gyanánt mi voltunk választva — vallásos kérdések voltak tárgyalva; sőt a gyászos emléktű „conburantur“ törvény becikkelyeztetett: de ezek mind oly rövid kivételei voltak a gyűlöletnek és a lelki vakságnak, melynek visszaidézését nem akarom feltenni azokról sem, kik ez alkalommal — vádlói m.

De általában véve, egy országgyűlés határozataiban csak odáig mehet, hogy az állam polgárainak cselekedetei felett hoz törvényt, mert csak kizárólagosan ezek eshetnek beszámítás alá; de hogy azokba elegyedjék, melyek subjectiv-voltuknál fogva egyedül Istennek ítélete alá tartoznak: ez bűn volna, melyet állásának méltósága repudeal; okatlan megelégedkezés, melyet józan észszel feltenni egy ily hatalomról oly roszakarat, melyet mi magunkról elhárítottunk.

Menynyivel kevésbé elegyedhetik ily tisztán „in spiritalibus“ érdekű kérdések eldöntésébe ma egy országos képviselői törvényhozás: midőn a vallások teljes jogegyenlősége, és a lelkiismeret szabadsága minden felvi-

*) Közöljük e feliratot e vitás kérdésben, mely úgy lehet, útasítással szolgálhat lelkésztársaink számára, s mely jelenleg a kultuszministerium előtt áll. Szerk.

lágosodott ember lelkében bevégzett tény; s midőn bármi nemü kényszerítő, vagy megszorító határozat e tekintetben igazolná, hogy „*summum jus, summa injuria*“. Nem, az 1868-ik évi törvényhozás, minden körületekintő tartozkodása mellett is, jóllehet nem egy tekintetben hiányos interconfessionalis törvényt hozott; de nem lehetett szándokában inquisitiót állítani fel, mely bíraskodási jogot gyakoroljon az egyesek hite és lelkiismerete felett. Hová vezetne az ugyanis, ha a törvényhozás oly különböző felekezeti államban, mint hazánk, mindeneknek külön hitelveit venné sinormértékül egy oly szövetkezés megkötésénél, mely — helyesen-e, vagy nem, nem tartozik ide, — a legmiveltebb államok példája szerint, ma már nem egyéb, mint polgári szerződés. S ha szinte nem ez állott is ez alkalommal törvényhozásunk előtt, hanem tisztán isteni institutionnak vette is a házasságot: még akkor sem mellőzhette volna, világosan kifejezni, hogy hitelvi — dogmatikai — akadályokról akar beszélni ama fejezetben; — ha pedig ki nem fejezte világosan ki emelhet vádat ellenem, hogy én a törvény szellemét is megegyezőnek találok a törvény betűivel; s mindenek felett, megegyezőnek canonainkkal, melyek bőven és tisztán megmagyarázzák azt, hogy minő akadályokra kell figyelemmel lennünk a házasságok megkötésénél. Egyházi és polgári törvényeinknek ily egyező összefüggése teljesen megnyugtató, és jogot adott arra, hogy fennevezett jegyesek részére igénybe vegyem a törvény által körülírt modalitásokat; s végre-hajtsam, a mint végre is hajtottam, a házasság megkötését.

És most lássuk, hogyan járt el kolozvári plébános, Lönhard Ferenc ur e vitás kérdésben.

Mellözöm ama jezuistikus felelet bírálatát, hogy „azt sem mondom, hogy kihirdetem; s azt sem, hogy nem hirdetem“ — holott a törvény követeli, hogy határozott felelet adassék; — csupán arra szoritkozom, a mi ez után következik: „mindaddig, míg az illető ref. papi szék végleges elválasztási okmányt illető ítéletnek pontjait nem látom“. Ez oly követelés, mely kiméletlen kézzel markol bele hívünk azon jogába, hogy jövőjét intézheti függetlenül és egyszersmind, törvény iránti tisztelenséget involval; hogy ne mondjam, tisztán protestáns autonomiánkból folyó belkormányzatunknak és ügyeinknek, törvénykezésünknek kispionirozását célozza.

Jól tudja mindenki, a ki akarja, hogy mindezek nem titkok; nekünk élet-feltételünk a nyilvánosság; nyitott ajtoknál kormányozzuk anyaszentegyházunkat; hozzuk törvényeinket; mondjuk ki ítéleteinket; és népképviselőt alapján — tehát józan fogalmak szerint, mert alkotmányosan — szervezett gyűléseken választott közegek által, melyek az eskü szentsége által köteleztetnek köteleességeik teljesítésére, administraljuk mindazon ügyeket, melyek akár kül, akár belügyeinket érdeklik. Minden intézkedésünk tudtával történik az országos hatóságoknak, melyek védelmünkre vannak kötelezve; s melyek iránt — az illetékesség határáig — minden tisztelettel viseltetünk; s állunk mindenek felett, felsőges urunk, királyunk védelme alatt, kinck magas személyével szemben elismerjük a „*jus supremae inspectionis*“. Ez oltalom az, mely manifestalta magát legujabban is, midőn az 1868-ik évi XLVIII-ik t. cikk által

kezünkbe hagyta a reformatio kora oltá háborítatlanul birt jogunkat a „*matrimoniale forum*hoz.“

Mi e jogunkat használjuk is, mint oly szent öröksé- séget, melyet az összes ország törvényhozó hatalma garantirozott számunkra; s mint ilyet, követelhetjük is, hogy birtoklásában megvédelmezzon. És e tekintetben a törvényhozás méltósága minket teljesen meg is nyugtat ugy az erkölcsi, mint az anyagi garantiákra nézve, hogy autonomiánk háborítatlan birtokában intézhetjük ügyeinket.

És most, azzal a törvénnyel szemben, melyet az országgyűlés hozott; apostoli királyunk az eskü szentségével megpecsételt; melynek célja az, hogy autonomicus belkormányzatunk által biztosított békénket élvezhessük; mely jótékonyságát kiterjeszti összes ref. anyaszentegyházunkra és annak minden egyes tagjára: most előáll egy subalternum kath. plébános, és inquisitiót követel egy hívünkkel szemben, ki nem csak protestáns hitelveink, hanem országos törvényeink értelmében szabad, független, intézheti sorsát, s felhasználhatja jövője boldogságára mindazon feltételeket, melyek rendelkezésére állanak egy becsületes állampolgárnak. Ha erre joguk volna a kath. lelkészeknek; ha ők ily nemü követelésekkel állhatnának elő, és nekünk engedelmeskedni kellene; ha kötelezve lennünk, elismerni részükről egy superarbitrium forumot: akkor autonomiánk oly arcul-csapást szenvedne, hogy számunkra nem maradna egyéb hátra, mint az eperjesi véres napok megaláztatása; és a gályák kinszenvedése. Elismerhetjük-e mi ezt? Mi, kik ilynemü dolgokban csak a legfensőbb hatalom jogát tiszteljük; mi, kik a régi absolut fogalmakon fennállott cancellariákkal szemben is győzedelmesen állottuk ki a zaklatásokat: most, alkotmányos kormányzat formái közt, egy simplex kath. lelkésznek engedelmeskedjünk? Ez annyira volna, mint lemondani múltunk dicsőségéről, s törvény által biztosított élet-jogunkról; annyira volna, mint elismerni ama tulkapásokat, melyekkel maguk számára még ma is biztosítani akarnák az „állam-vallás“ visszaéléseit, s ezek által a korlátlan suprematiát az egyesek lelki életén.

Mert, hogy erre törekednek, eléggé bizonyítja ama visszaélés, melylyel még Fogarasy Mihály őexcellentiája is, bona fide, pompázik, midőn az erd. kir. biztossághoz tett felterjesztő panaszos levelére nem átálja ráírni, hogy „Erdélyi püspök“, holott mindenki tudja, s tán őexcellentiája is megengedi, hogy rajta kívül még a törvényesen bevett vallásfelekezeteknek püspökei is itt laknak ez ország-részben, kik közül mindenik megelégszik azzal a tisztességgel, hogy saját hiveiről nevezze magát, s nem követel absolut méltóságot, mint ő excellentiája. De nem; nem elégsznek meg a gazdag vagyonnal; a hiveik feletti korlátlan hatalommal; a felekezetiességük részére még ma is biztosított joggal és tisztességgel, melylyel minden józanokossággal ellenkezőleg a törvényhozásban bírnak: még a más vallásu hivek felett is lelki zsarnokságot akarnának gyakorolni — illetéktelenül.

Ez az, a miért el nem ismerhetem Lönhard Ferenc urnak azon jogát, hogy hivatott még más egyéb bizonyítványt is követelhesen, mint a minőt az éppen producat.

Vagy tán, e bizonyítvány nem bir a törvényességnek minden kellékével? Hivatatosan van kiállítva, küllői egyházmegyénk törvényes közege és feje, az esperes által; el van látva hivatalos számmal, és a szokott pecséttel; egész a részletességig terjed, midőn még napját is felhozza, melyen a vég-ítélet kimondatott; hogy felperes nő már férjhez is ment; s így „a férfi házassága útjában sincs e tekintetben semmi akadály.” Mi kell még? Vajjon nem olyan mű zaklatás-e ez, mintha valaki azt követelné, hogy a kereszt-levél nem elég; hozzák el számára az eredeti anyakönyv egész volumenét.

De más különben is, a ki fogalommal bir csak némileg is törvénykezésünkről — pedig ezt fel kellene tennem arról, ki törvényszegéssel vádol — tudni fogja, hogy az eredeti ítélet a felperest illeti; s alperes számára — ha kívánja csupán — adunk ki másolatot; de ha költeni nem akar, van joga megelégedni egy simplex bizonyítvánnyal, melyet tartozik elismerni mindenki olyannak, mely őt teljesen rehabilitálja.

Ezek így levén, miután én hívemre nézve teljesen biztosítva voltam, hogy házassága útjában semmi akadály nem létezik; miután a rom. kath. plébános oly feleletet adott, mely a megtagadással azonos, miután oly felételhez kötötte, melyet kívánni nem volt joga; miután az 1868-ik LIII-ik törvénycikk 9. §. értelmében a fennirt feleletet törvényes időben és tartam alatt kihirdettem; miután a rom. kath. nő a házasság megkötése előtt, két tanu: —

— — — és — — — előtt, hozzá intézett kérdéseimre határozott feleletet adott, mely szerint ő e szövetségbe minden lelkiismeretbeli szorongatottság nélkül lép: úgy hiszem, hivatalomból kifolyó kötelességet teljesítettem, midőn irott feleletet ünnepélyesen megesketttem.

Ime, a panaszos ügyre tett alázatos nyilatkozatom, illetőleg feleletem. Megtettem azt a készséggel és tartozással, melyre állásom kötelez; azzal az őszinte nyíltsággal és meggyőződéssel, melyre felhívott lelkiismeretem akkor, midőn azzal vádolnak, hogy protestáns anyaszentegyházunk autonomiáját védelmezvén, az országos törvényeken sérelmet ejtettem. Én tisztetem a törvényt, és megtartom; de azt is nyilvánítom, hogy mindaddig, míg a törvény nem parancsolja rám, hogy figyelembe kellennem a kath. dogmákat: mindaddig — hivatalos állásomban is — a menyuyiben nem sértem sem a lélekismeret szabadságát, sem a vallásos szertartásokban senkit nem botránkoztatok (a törvény korlátai közt): ezután is figyelmemen kívül hagyom.

Fogadja főtisztelendő és méltóságos püspök ur alázatos tiszteletem kifejezését.

Kolozsvártt, ápr. 13. 1871.

Szász Gerő.

ev. ref. első-pap és esperes.

TÁRCA.

Az ördögről.

(W. Kamblí után.)

IV. Az ördög bukása.

(Utolsó közlemény.)

A XVI. és XVII. században az ördögbe vetett hitnek hatalma még nem volt megtörve sem a kath. egyházban, sem a protestáns orthodoxiában; de a protestánsoknál már nagyrészt az emberi vétkek alaki képviselőjévé lesz. Az ördögbe vetett hit ellen Anton van Dale, hollandi orvos, intézte az első tudományos támadást (1685-ben). Ő azt állította, hogy az ördögbe vetett hit a chaldaeusmusból a judaismusba, és innen a kereszténységbe szivárgott; a mit továbbá a pogány hitrege költők isteneikről beszélnek, azt a keresztények az ördögbe ruházták át. A barátok a babonás hitet meggondolatlanul tovább terjesztették; végre, a kegyeskedő család, az egész ördögi apparatust arra használta fel, hogy magának előnyököt és tekintélyt szerezzen.

Az ördögnek általánosan rettegett hatalma ellen Balthasar Bekker, amsterdami hitszónok, intézte a leghevesebb megtámadást „die bezauberte Welt” című könyvében (1691—1693). Bibliai igazhitésége ugyan nem engedte meg, hogy az ördög lételetét egyenesen tagadja; de hatalmát teljesen semmisnek állítja. „Az ördög”, így tanít ő, „istennek foglya, és ezzel vége van; az angyalok mindenütt isten szolgái, a büntetésben úgy, mint az emberek feletti örökösben.” Bekker továbbá azt bizonyítja, hogy a keresztény hitigazsága nem férhet össze az ördög közönséges hitével. „Egy istentagadó”, mondá, „nem szorul más fegyverekre, mint ama véleményre, melyről e könyvben beszélek, hogy

az egész kereszténységet fenéki fölforgassa, és melyet magunk adunk kezébe, midőn az ördögről úgy beszélünk, a hogy róla beszélnek. Hogy ezt észre nem vették, az, nézetem szerint, onnan ered, hogy mi az isteni tiszteletéről szóló tant egyszerűen elfogadjuk, azokkal az alapokkal, melyekkel az bizonyítják a nélkül, hogy vizsgálóknak, miben rejlik a bizonyíték ereje.” Az isten mindenhatóságára hivatkozik, hogy bebizonyítsa, mikint az ördögnek semmi hatalma sem lehet, és jogosan mondja: „midőn így cselekszem, bebizonyítom, hogy nem akarom az embereket ördög féllökké, hanem istenféllökké tenni.” „A boszorkányságot sehol sem találjuk, mint ott, hol azt hiszik. Ne higyjetek tehát többé benne, és nem is fog többé létezni.” És nagy naivitással jegyzi meg: „előkelő hittudósok maguk mondják, hogy az ördögöt nélkülözhetjük, és azért mégis egészen jól taníthatunk az üdvösségre, mert az írás maga sem tanít arra, hogy ördög létezik angyalaival.” Hány jelenkori orthodox, ki magára erőszakolja az ördögbe vetett hitet, osztja szívében e véleményt!

Bekker természetesen nem volt képes korának gondolkozásmódját rögtön megváltoztatni, megfosztatott hivatalától, és a cáfiratok egész özöne rohanta meg őt, de az általa adott eszmé akadálytalanul hatott, és végre érvényre jutott.

A XVIII. század kezdeten Thomasiusban a boszorkányság és ördög babonás hitének bátor ellenzőjére akadunk. Ő főleg a testi, személyes ördög fogalmát ad absurdum bizonyította. Az ördög történetirója gyanánt 1733-ban egy névtelen angol író lépett föl „Az ördög története” című iratával. Az előadás gunyos; az ördög az esztelen, az erkölcsi rossz képviselője gyanánt tűnik föl, mely az emberiném történeti fejlődésével alakját változ-

tatja, miért is az ördög különböző időkben különböző módon lépett föl, vagyis inkább különböző tevékenységet fejtett ki.

A XVIII. század orthodox, és rationalisticus papsága közt heves vita támadt az ördögbe vetett hit fölött. Semler és Teller, mint az ördög leghatalmasabb ellenei lépnek föl, de abból a zavarból, hogy Jézus tényleg maga tanította az ördög hitét, csak úgy tudnak megmenekedni, hogy ezt alkalmazkodásnak nyilvánították ki, Jézus t. i. a kor felfogásához alkalmazkodott, midőn az ördögről beszélt a nélkül, hogy a felfogást osztotta volna. Teljesen téves álláspont.

Ez idő tájt az ördög iránti érdeklődés új táplálékot nyert. Pater Johann Joseph Gaszner, katolikus plébános által Klösterliben (Chur püspökségben), ki minden betegséget az ördögbe vezetett vissza, és állítólag 20,000-nél több esetben ördögűzés által gyógyulást eszközölt. Halála előtt néhány évvel azonban Gaszner e nyeglesége véget ért, miután II. József császár, és IV. Piusz pápa ellene nyilatkoztak.

Sajátságos segílyre akadt az ördög Köster gieszeni tanárban. Ő így vélekedett: „Föltéve, hogy az ördög pusztá előítélet, úgy mégis bizonyos, hogy miatta sok ember egyik vagy másik büntől tartózkodik. Legalább, politikusán szólva, jobb volna, az ördögöt megtartani, mint azt, különösen a közönséges ember előtt, megtagadni.“ Ez is álláspont! és bizonynyára olyan, melyet tulajdonképp a modern igazhivők százaukint elfoglalnak. Nekik eszükben sincsen abban az ördögöt, melyet másoknak prédikálnak, hinni, de az policáj gyanánt szolgáljon a buta köznép között, melyet becsületes félelemben s tiszteletben kell hogy tartson. Köster továbbá így vélekedik „Az ördög kiküszöbölése az egész vallást megingatja, és végre romba dönti; mert az által nagyon is megtámadjuk a szentírást, mely az ördög tanát magában foglalja; ha ezt tagadjuk, tagadjuk amannak isteni tekintélyét.“ Ebben a jó embernek teljesen igaza van, csak „az egész vallást“ „az egész orthodoxia“; és „a szentírás isteni tekintélyét“, „a bibliai babonás hit“ helyesebb kifejezéseivel kellett volna fölcserélnie. A rationalisták azzal yalaszoltak neki: a reformátorok a purgatoriumról szóló tant szintén megszüntették, ez pedig ismét csak arra szolgált, hogy a közönséges ember ijedségben tartassék, az ördög éppen nem egyéb, mint mythologiai fogalom. A mily nagy érdem volt az, hogy az ördög babonás hitét a keresztyén gondolkozásmód köréből kiküszöbölni igyekeztek, oly anyira megbocsáthatlan, hogy az írásnak erőszakos magyarázata által a fogalmat a bibliából is eltávolíthatni hitték. Csak az ó- és újszövetségi iratoknak méjjebb irodalmi tanulmányai, és egy tisztultabb történeti érzék, mely arra alkalmas, hogy Jézus személyét történetileg fölfogni képesek vagyunk: győzhetik le az ördögbe vetett babonás hitet, a nélkül, hogy Jézust, s kortársait kisebbítenők.

Ha azon okok után kérdezősködünk, melyek az ördögbe vetett hitet megbuktatták, úgy a mult század rationalisticus theologusainak kell megadnunk a bálás tiszteletet, hogy e tekintetben nagyot és sokat tettek; de szint oly nagy érdeme van az ujonnan föléledt bölcsészetnek, és a természettudomány akkoráig nem is sejtett föléledésnek. Csak midőn a kérdés méjjebben vizsgáltatott, s megtanultunk a bün lényege fölött komolyabban gondolkodni, és magunknak világosabban számot adni, csak akkor sikerült legalább a gondolkozó embereknél, az ördögbe vetett hitet tökéletesen legyőzni. Az újabb mystika és orthodoxia ugyan ismét megkönyörült az ördögön, „hajlamból“, mondja Hase; de egy holttestnek ily mesterséges föltámasztása nem akar sikerülni. A menyinyiben az ördög rehabilitatioját célzó kísérletek csakugyan

jóhiszeműek és őszinték; alapjában csak kísérletek maradnak, melyek a gonosz fogalmát és eredetét vizsgálni, és az ördögöt a képzelődés hagyományából kivetkőztetni, vagy a gonosz természetéből az egyházi és népies ördög-személyiségét kidomborítani akarják. A legtöbb haborzik személyesítés és személyesség, jelkép és tárgy, kép és fogalom, képzelet és eszme között.

Az ördög felől való képzelődés, mikint azt az ó-szövetségben fölleljük, és az egyház tovább fejtette: vizsgálatra érdemes és nem tekinthető gondatlan gúny tárgya gyanánt; e meggyőződés indított minket a jelen cikksorozat megírására. Vizsgálataink végére érve, teljes határozottsággal kimondhatjuk: nincsen ördög; de nem feledkezünk meg Göthe találó szavairól: „a gonosztól megmenekedtek, de a gonoszok megmaradtak.“ Nem hiszszük, hogy az ördögbe vetett babonás hitnek legyőzése által a vétek hatalmát is legyőztük; de igen is tudjuk, hogy ez által megtettünk egy fontos lépést a vétek legyőzésére. Egyrészt ugyanis, tisztában ismerjük föl a vétek lényegét, és már ez által is sokat nyertünk, ha tudjuk, ki, és hol az ellenség; másrészt, annál komolyabb kötelességünk, de annál nagyobb bátorságunk is: a vétek ellen harcolni. Az ördög tanának kétségbe vonhatlan érdeme: hogy határozottan kimutatta az összefüggést bensőnk gonosz vágyának, és felebarátaink vétkének összefüggését, és élesen kijelölte azt a szolgaságot, melybe a bünös kerül, midőn szabadakarátának elvesztésével szenvedélyének rabszolgájává lesz; de ha a véteknek van is ragályos hatalma, és ha ez a gonosz tettnek átka, hogy folyton gonoszt kell szülnie, azért még sem létezik a gonosznak positiv hatalma, a sötétség országa, melynek alapját egy egységes, önmagában teljes gonosz elv képezné; és azért nem létezik természetesen ilyes birodalom fejedelme, gonosz szellem.

A vétek tisztán tagadás, és az is marad; a vétek nem szín önnönmagában, hanem árnyék, mely minden színt elhomályosít és fölszi; kezdetben oktalanság, elme-gyengeség, hiba és fogyatkozás; teljes kifejlődésében a vétek minden esetre gonosz akarat, de mint ilyen is, mint az akaratnak öntudatos ellenmondása, a megismert jóval és eszméjével szemközt, az nem teremtő, nem egészséges hatalom, nem elv; hanem önnönmagában teljesen ellenmondásos valami, és azért erőtlén. E fölfogásnak azt szokták fölhányini, hogy az ördögöt megtagadván, az embert teszi ördöggé. Ebben csak annyira az igaz, hogy mi a felelősséget, és vétek okát az embernek tulajdonítjuk, nem pedig egy kivüle álló átlombeli lénynek; de lát nem éppen abban fekszik-e világnézetünk magasabb erkölcsi értéke? A legnagyobb erő elfáradna, és a legelszántabb bátorság elbuknék, ha egy rémes és képzelt szellemvilág ellen folyvást kellene küzdenie; de ha tudjuk, hogy csak magunk ellen kell küzdenünk, egészen másképp áll a dolog. Hogy a bün ily fogalmával a megszentetés és önmegtagadás komolysága, és buzgalma nem csökken, azt a történet bizonyítja. Hajdan a lelki betegségeket egyes egyedül az ördögnek tulajdonították; a szegény elme-betegeket ördögtől megszállottaknak nyilatkoztatták ki, és mi volt kezeléstük? Gonosztevők gyanánt bezárták, és meg is gyógyítottak egyeseket — exorcismus, azaz képzelő tehetségök erőszakos folköltése által, mi alatt a legtöbben még méjjebben sülyedtek az örültség sötét éjjelébe. Mai korunk a zavart elmében betegséget lát, de távol van attól, hogy a betegségnek szabad folyást engedjen; sőt igen is kész minden áldozatot hozni, hogy a szerencsétleneket, kik belé esnek, abból megmentse; az örülteket józanokossággal és szeretettel ápolja, és számtalankat ment meg ez által. Így fog a bünös elleni kegyetlen dühöngés az ördögbe vetett hitnek bukásával megszünni, de a bukott íránti

könyörtület nem fog a vétek iránti közönynyé, vagy elpuhult érzékenységgé fejlődni; és a büntetés komolysága nem fogja a szeretetet megtagadni, és éppen ez által fog jobban hatni. Ezért félre az ördög hitével, a félelem e vallásával, mert „rettegés nincsen a szeretetben; hanem a teljes szeretet kirekeszti a rettegést.“ (I. Ján. 4. 18.)

r.

VIDÉKI ÉLET.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

(Folytatás.)

Még lenne egy pár egyház, melyeket megjárván, beilleszhetnék ide és egy pár, a melyeket még meg sem vizsgálhattam, mert egyik idő ellensége a másiknak. Azonban, ez ismertetésben nem annyira minden aprólékoság felemlítése, mint inkább a kiválóbb jó, avagy rossz jelenségek feltüntetése, s az ezekből származó következtetések levonása volt célom.

Ugyan azért vessünk egy rövid visszapillantást ez ismeretetésre.

Iskoláink közül egy sem felel meg — nem a kor kívánalmának, de a legszerényebb igényeknek sem. Avagy, vegye magának a türelmes olvasó a fáradságot s tegyen egy kis utánszámítást: minden iskolánál feljegyezve találja annak térmértékét, — fel az iskola kötele és tényleg iskolázottak számát. Viszonyítsa azokat, s úgy találja, hogy a tényleg iskolázottaknak sem elengedő — kivált a téli hónapokban — az iskola belterjedelme, hogy abban ép testtel szivhassa a tudománynak gyakran zavaros lévegőjét. És a bútorzat? Négy földbe vert cövek, s rajta két szál deszka: ime, ez az asztal; négy cövek s öt hűvelyk széles gerenda: s kész a pad. És a padlázat!!? Hah, mikor lesznek bepadlatozva iskoláink!!? Sőt némely tanító (Csaholy, sat.) azt a fáradságot sem veszi magára, hogy az iskola földjét a nagyobb fiukkal egyenlővé hordassa meg, s a nagyobb leányok által letisztítsa a gerendázatot. És az ablakok? Egy helytt kalapommal dugtam be az ablakot, hogy képes legyenek kiállani a légvonatot; más helyen az ablak papirosa úgy meg van foldozva, hogy reggel 10 órakor, a midőn beléptem, nem tudtam pincébe megyek-e? És a mi nem csekély fontosságú — a többnyire együtt tanuló két rendbeli gyermekek részére van egy oly nyomorult, ronda „bizonyos hely“, a minél még a legutolsó falusi kocsoma mellett is jobbat találni; másut meg éppen nem is tartják szükségesnek, ilyet állítani. Minek? Hisz, az iskola a szemérem csirájának kiirtására van felállítva!

És a tanfelszerelésről tán jobb lenne nem is szólan, mert még a leglobb iskola, a legerősebb egyház kebelében sincs kellő tanszerekkel ellátva. Ha lelsz egy fali olvasó táblát (többnyire Indali-féle, a mit én sokkal jobbnak is találok) és egy fekete táblát: megköszönheted, hogy legalább enynyit találtál.

A mi a tanítókat illeti, sokat kiemeltem közülök, s kiemelve legyenek mostan is azok. Ámde azért, kérem, e dicséretemet csak az adott viszonyokhoz mérni. Mert hogy azok is, kiknek buzgalomról, munkásságáról a legnagyobb elismeréssel szóltam, s kiknek iskolájára most is örömmel emlékezem, mondom, hogy, ezek is a kor színvonalán állának: tán még maguk sem hiszik. De az adott viszonyok közt megtesznek mindent, a mit lehet. Sőt még azt sem mondhatom, hogy „a milyen a fizetés, olyan a munka“; mert ha a vékáuként beadott szeméthez mérné a tanító a maga munkásságát, bizony mondom néktek: éhezhetné és szomjuhozhatná a tudományt a falusi muzsák serege. És itt eszembe jut,

hogy nagy kár volt az enyedi egyházmegye azon fontos indítványát, mely a naturale kepe átalakítását célozta, a feledékenység tengerébe meríteni. Egy nagy emberünk mondta egykor, hogy a naturale kepében, a pap-tanító és hiveik között lenni kellett patriarchális viszony van megtestesítve. Jaj, ha a szegény patriarchát búza helyett rosta-aljjal, és must helyett vízzel táplálták volna: nem tudom, hogy oly szépnék volna-e festve a patriarchiák kora. Egyébiránt, nagy és legnagyobb embereink nagy szerencsétlensége, hogy fogalmuk sincsen a falusi egyházi élet nyomorúságairól, s arról az undorító magyar döllyről, melylyel egy nyomorult véka szeméért a legutolsó kondás is szegődvényességének tartja a papot és tanítót. Sajnos, de e képben egy vonás sem tuloz, sőt az egészet öntapasztalatom szomorú képe gyanánt tartám az olvasó elébe. És pedig teszem az ügynek a maga egész meztelenségében előállítását azért, mert a baj teljes ismerése lesz első lépés annak orvoslásához; s mert a teljes idő már rég elérkezett, a mikor népnevelés ügyünket ne csak ajakinkon hordozzuk; hanem tegyük is már valamit, s annak kifejlését a felekezeti érdekek megóvásának örve alatt ne gátoljuk. A szilágyságban az ev. ref. tiszta magyar elem compact egészet képez, hol sem vallásom, sem nemzeti-ségem veszélyeztetve nincs. A „hol csak lehet nem fizettünk“ dicső korszakában ragadjuk meg azért az állam által nyújtott kezét, s annak segélyével, protestáns felvilágosultsággal vezessük előbb magyar nemzetünket a tudományok, vagy legalább ismeretek mezején. E mező az, a melyen így szólok lelkeim egész meggyőződésével: „üsetek, csak hallgassatok meg“. Ha rosszat szóltam, tanítsatok jobbra. Ám ha jól beszéltem, engedjétek tovább menni a nevelés szent ügyének érdekében, s legyetek meggyőződve arról, hogy vallásom szent előttem is, de nemzetem művelődésének szolgálva, annak is szolgálni reményelek. *)

Nagy László.

(Folytatjuk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Per varios casus et fata, kezünkbe akadt egy reversalis, melyet ezennel közölni, kötelességünknek tartjuk:

Reversalis.

Mely szerint alólirt házasságkötő személyek ily egymás közötti szabadakarattól folyó megmáshíthatlan egységre léptünk.

1. Én N. N. mint rom. kath. nő ígérem s magamat kötelezem, miszerint lelkiismeretesen fogok arra törekedni, hogy a) leendő férjem X. Y-nal hitvallásomat — melyet én soha el nem hagyok — megkedveltessem; b) hogy leendő minden nemű gyermekeinket a rom. kath. hitvallásban növelem s növeltetem.

2. Én X. Y. mint hely. hitvallású férfi a rom. kath. egyház szándéka szerint akarván házasságra lépni N. N. rom. kath. nővel, ígérem s magamat kötelezem a) hogy nevezett leendő nőmet hitvallása gyakorlatában nem csak nem fogom soha háborgatni, vagy attól elidegeníteni, hanem inkább azt magam is tiszteltben fogom

*) E passusokkal jól tudjuk, hová céloz tiszt. barátunk; de még sem értjük egészen. Azt teszük e: mondjunk le felekezeti iskoláinkról; adjuk át a kormánynak; illetőleg, legyenek köztünk a többet ne gondoljunk velők? Mert ha így érti, megválljuk, mi a kérdést megoldva teljességgel nem látjuk azon összegekre gondolva, melyeket az állam e célra évenként fordít. Gondoljon utána sokszoros határozatainkra, s be fogja látni, t. barátunk, hogy azon úton haladván, melyet magunk elébe tűztünk: a legcorrectebb és legáltalásosabb eljárás. „Bővebb próbára“ utasítottatik. Szerk.

tartani; b) hogy mindkét neven születendő gyermekeimet a rom. kath. hitvallásban kereszteltetem s nevelendem.

Kelt, Sz.-Udvarhelytt, nov. 14. 1865.

Előttünk: Házasulandók:
C. D. X. Y.
E. F. N. N.

Coram me:
Carolo Tilier,
cooperatore

Név aláíró:
Tilier.

E documentum oly kiáltó bizonyítványa a törvények lábbal tapodásának és a jezsuitai semmitől viszsziadni nem képes arcátlanságnak, hogy előttünk majdnem feleslegesnek látszik gloszákkal kísélni. Az interconfessionalis törvény, mely meghatározza, hogy a fiu követi az apa, a leány az anya vallását, arcul van ütve ama factiosus stílusálás által, hogy szabadakarattól van kötve e szerződés, s köti egy oly pár ember, kik közül az egyik csak keresztet von nevé elébe, mert írni nem tud. Hogy a rom. kath. nő kötelezettségei némi valószínűséggel bírnak, azon nem csodálkozunk; de azon a butaságon lehetetlen nem csodálkozni, mely e reversalist fogalmazta, — valószínűleg e név-aláíró ur — hogy egy ref. férfit szabadakarattól (!!!) nyilvánítja, hogy a rom. kath. egyház szándéka szerint akar házasságra lépni. Hol van ebben logica; kivel akarják elhitetni a pápista pap urak, hogy ez eszeveszettség rajtuk kívül, mások előtt is hitelre talál, s hogy ez nem az ók machinatiojuk, mely által erkölcsi nyomást gyakorolnak egy protestáns emberre, ki élte legünnepélyesebb pillanatában mindent ígér, részint a helyzet különössége miatt; részint, mert ha ezt nem teendő, jövődjének földjébe már elvetné azokat a magvakat, melyek megkeserítenék életének nem egy percát kath. nőjével, vagy férjével szemben, ki teljesen foglya a papnak, ki a gyónás által korlátlanul uralkodik felette. Arról nem is akarunk beszélni, hogy vajjon van-e becsületes joga bármely felekezeti papjának, az ország törvényeinek megtartásán kívül, egy más vallású polgártól bármi nemű írásos szerződést kivánni, kieroszakolni, vagy elfogadni? E dolgokról beszélni fogunk még; csak azt jegyezzük meg, hogy jobb lenne semmi törvénnyel sem bírni, mint olyannal, melyet szabadon sértegethet az ultramontanok tág lelkiismerete — büntetlenül.

— Mátrai Ernő egy nagyobb szabású tanügyi művéhez, Magyarország erdélyi területén fekvő összes középtanodáinak a múlt évtizedről 186°/₁—186°/₇₀ szoló részletes statisztikai adatait egybegyűjtve, az ev. ref. tanodák táblázatait rendelkezésükre bocsátá. Lapunk tere nem engedi, hogy a bennök felölelt tíz tanév adatait részletesen adjuk, hanem közöljük a főbb, és lényegesebb számokat a következőkben: a nagy-onyedi főtanóban a tanulók összes száma 4,636; a kolozsváriiban: 3,615; a marosvásárhelyiben: 6,966; a székelyudvarhelyiben: 2,849; a szászvárosiban: 1,413; a sepsi-szt.-györgyiben: 3,602; összesen 23,081; melyből vallására nézve ev. református: 19,419; nemzetiségére nézve, magyar: 21,315. Érdekesnek tartjuk még megjegyezni, hogy a középtanodákból felsőbb tanfolyamra átmenvén, theológiát is végzett: 233. És nem kerülhet el figyelmünket, hogy fennevezett tanodáinkban ama tized alatt 1783 rom. katolikus tanuló látogatta ez intézeteket a nélkül, hogy akár az „absoluta praedestinatio” a fejébe akartuk volna erőszakolni; akár hűtleuségre akartuk volna csábítani az „egyedül üdvözítő” egyház kebeléből. Jó lesz ezt figyelembe venni azoknak, ott a tulsó táborban, kik olyan fá-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

radhatatlanok a buzgóságban, hogy a „compelle intrare”-elvet megvalósítsák mindazokon, kiket a szerencsétlenség körmeik közé hajt. Nem csak maguk a számok; hanem, ez eljárás is amaz intézetektől, melyek protestáns áldozat-készségből tartják fenn életüket, hogy használjanak közös hazánknak: bátran oda számítható a cultura történetéhez.

— Főlkérésre, figyelmeztetjük az illetőket, hogy az egyházi főtanács titkára: dr. Horváth Mózes.

781—1871.

KÖRÖZTETNEK

Gyula-fehérvári egyházmegyénkben:

a) A sárdi másodosztályú lelkészi állomás; évi jövedelme 465 frt o. é. pályázati határnap október vége.

b) A sárdi tanítói állomás; jövedelme 280 frt o. é. pályázati határnap september vége.

A folyamodványok gyulafehérvári esperes t. t. Elekes Károly aához Gyulafehérvárra küldendők.

Kolozsvárt, aug. 18. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

782—1871.

Kézdi egyházmegyénkben a lécfalvi isk. tan. állomás; fizetése 232 frt o. é. és tiszteséges lakás.

Pályázati határnap september 20-ika.

A folyamodványok kézdii esperes t. t. Szini János aához (K.-Albis u. p. A.-Csernáton) küldendők.

Kolozsvárt, aug. 18. 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

792—1871.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a szent-erzsébeti isk. tanítói állomás; fizetése 257 frt o. é.

Pályázati határnap september vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperes t. t. Karácson Mózes aához Sz.-Kereszturra küldendők.

Kolozsvárt, augustus 21. 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

801—1871.

N.-enyedi egyházmegyénkben az ó-tordai 2-ik papi, illetőleg a felsőbb osztályú fitanítói állomás.

Kötelessége: a) minden harmadik hétben a papi szolgálat;

b) a felsőbb osztályú fískolát vezetni és tanítani.

Fizetése: a) 450 o. é. frt évnegyedenként utólagosan fizetve;

b) szolgálati hetében a stola.

Folyamodási határnap sept. vége.

A folyamodványok n.-enyedi esperes n. t. Basa Mihály aához Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, augustus 23. 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, AUGUSTUS 31.

35. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Első és második Péter. *)

Huszonöt éves pápai jubilaumának alkalmából, a hírlapok szerint, tetszett IX. Piusnak, magát II-ik Péternek nevezni. És ezzel e vén ember, ismét megcsinálta egyikét azon rossz élceknél, melyeket időnkint mások mulattatására, világgá szokott bocsátani. A Péter apostollal való összehasonlítás ott mindig felszinen volt; és azt is tudjuk, hogy mi volt alapja. Péter apostolról ugyanis azt tartják, hogy Rómában működött; ott egy keresztyén gyülekezetet szervezett, tán éppen alapított is; és huszonöt évig római püspök is lett volna. Éppen így IX-ik Pius is, huszonöt évig töltötte be a római püspöki állást. Továbbá, azt mondják, hogy Péter apostol a többi tanítvány és apostol fölött elsőséggel bírt; és hogy a maga idejében a legfőbb püspök volt és olyannak is tartott. 1871 jun. 18-val tehát IX-ik Pius is, mint egy n e g y e d százados, minden püspökök felett állott. Miért ne nevezné hát magát II-ik Péternek; s miért ne tartanák annak mások? Hogy Péternek Rómában tartzkodása, és ott történt martyr-halála történetileg egyáltalában be nem bizonyítható; hogy püspöksége, és főpapi méltósága mondán, csak föltevésen alapszik, melyet mint valódi t é n y á l l á s t szerettek hirdetni a második és következő századok római püspökei azért, hogy a maguk előnyére a primatusságot biztosítsák természetesen, mindezeket Rómában már rég nem engedik meg. Soha még zavarba nem jöttek ott, ha arról volt szó: hogy vallásos, vagy történeti igazságot meghamisítsanak. S avagy, nem használhatnák-e fel igen kényelmesen ama sajtóságot szavakat Máté evangéliumából (16, 17—19.)? Nem ezt mondja-e ott Jézus Péternek: „te Péter vagy, és ezen a kősziklán épitem fel az én anyaszentegyházamat; és a pokol kapui nem vehetnek azon diadalmat?” Nincsenek-e ott rá bizva a menyország kul-

csai? Nincs-e neki hatalom adva: kötni és oldani a földön, mely érvényes a mennyben is? És nincs-e szó arról, midőn Péter e vallomást teszi: te vagy Krisztus, az élő Istennek fia! hogy ő akkor közvetlen ihletés és isteni kijelentés hatalma alatt állott? S ha már egyszer Pétert Rómába hozták; s ha már egyszer az a monda, hogy Péter, mint első római püspök, huszonöt évig minden püspökök felett állott, a félre vezetett tömeg hitében történetté vált; ténynyé, melyhez a kritikának nyulni nem volt szabad: minő biztos alap volt megvetve a római püspökök primatussága számára; ha még hozzá vesszük, hogy a mester evangélioma szerint, a hatalmat maga az isten fia ruházta Péter apostolra! Hogyan ne támaszkodtak volna rá biztosan az állítólagosan Rómában volt tanítványnak és apostolnak következő utódai: hogy nem csak Péternek hatalmát, hanem a vele közölt isteni inspirációt is örökölték? Bizony, a Máté neve alatt meglevő evangéliomnak szerzője nehezen gondolt rá, hogy elbeszélésével egy oly institúciót segít megalapítani, melynek ha netán voltak is holmi hasznai; de átka a valódi keresztyénségre és az egész emberiségre nézve borzasztóan végzetessé lett. Ám, ez evangéliom zsidó-keresztyén szerzőjének akkor, midőn Pétert Krisztus által „felmagasztaltatja, az volt célja: hogy a zsidó-keresztyénség elsőbbséget tündöklő fényben állítsa szemben a paulinizmussal. A többi evangélisták nem is tudnak semmit Péternek e felmagasztalásáról, mint a keresztyén egyház alapjáról és kősziklájáról, János sem; mert az ő neve alatt ismeretes evangéliomnak utolsó fejezete, nyilván csak a Péter és általa Róma számára és előnyére csinált toldalék.

Ekkint lopták át tehát szerencsésen Pétert római első püspökké. Állítólagos utódai, természetesen, semmi fáradságot sem kiméltek, hogy a Péterhez kötött mondanak előnyeit minden tekintetben kizsákmányolhassák, s belőle elvonták a legszélsőbb és legszigorubb consequentiákat. A legutolsó a pápai cselhatatlanság, a melynél tovább menni már nem is lehet; mert már csak az volna hátra, hogy a pápát

*) E cikket azért közöljük a „Zeitstimmen aus der reformierten Kirche der Schweiz“-ból, hogy lássák barátink és ellenink, hogyan gondolkoznak és irnak ott e tekintetben; ezért örömezt engedjük át lapunk e kiváló helyét e szép tanulmánynak.

S z e r k .

istenné deklarálják; s ez már benne foglaltatik a csalahatalanságban. S ki tette mindezt? II-ik Péter; akarjuk mondani, a pápa, a ki a monda Péterén kívül az egyetlen, ki Rómából, mint főpap és Krisztusnak helytartója huszonöt évig kormányozta az egyházat; IX-ik Pius; ő, ki szerencsésen beledolgozta magát abba a szédítő eszeveszettségbe, hogy közvetlenül isten szellemének befolyása alatt áll; ő, ki megkísérti a földön mindent kötni és oldani, s mindazok ellen, kik oda megtérni nem akarnak, felzúditja átkainak viharját. Azonban, tán megengedi nekünk ő szentsége, hogy az első és második Péter közt felállított hasonlatosságot egy kissé tovább vigyük, hogy teljesen beláthassuk annak jogosultságát.

Midőn Jézus a Genezareth tava körül megkezdte nyilvános működését, élt ott egy halász, Simon, ki ifjúságában még sejtelmével sem birt annak, hogy ő egykor embereket fog halászni; s alapító társ leendő arra a vallásos társaságra nézve, mely az egész földön elterjedt. Ez emberben lenni kellett valami kiválónak, mely felül emelkedett a közönségesen és a középszerűn: a szellemi erőnek és az akaratnak valami oly nyilatkozata, mely Jézust ösztönözte, hogy éppen őt szólítsa fel legelőször munkatársnak. A mesternek bizonyára már többször lehetett alkalmá, bepillantani ez embernek benső, vallásos életébe; s azon meggyőződést merithetni, hogy e derék és hivatásának megfelelő halász nagyon alkalmas lesz ama célra: mely isten országának megalapítása. Nem sok idő múlva, legalább Márk evangyelioma szerint (3. 16.) Jézus e mellék-nevet adja neki, — P é t e r, azaz, kőszikla, a kemény, ellent állani képes, a kitartó; valószínűleg, a jellemnek bizonyos érdekére célozva, mely egyszersmind — a mint gyakran szokott lenni — össze volt kapcsolva azzal az átadással és kitarással, mely szilárdan tör a kitűzött cél elérésére. Hogy Jézus Simont Péternek nevezte, s hogy ez azon kőszikla, melyen a keresztyén anyaszentegyház felépül: ez nyilván későbbi zsidó-keresztyén magyarázat; s a Máté szerinti evangyeliom szerzőjének toldaléka. Vajjon, a mesternek bizodalma tanítványával szemben jogosult volt-e? Ezt csak az elfogultság tagadhatná. Péter őszinte szeretettel csüngött urán, mesterén; és legtöbbször körében mulatott. Ő volt az, ki a legünnepélyesebb órában — mint egy menynevei fény által bevilágítva — bizonyosságot teszen, hogy a Jézus az igazi Messiás, az Istennek fia. Dacára annak, hogy örömet engedte magát elragadtatni a perc benyomásai, és az őt átölelő környezet által, s így következtelenségekbe esik: mind a mellett, bensőjének

alap-feltétele, és meggyőződése rendületlenül állott. Nem egyszer megingott, midőn egy tekintetet vetett a jövőbe, hol szenvedések várták, melyek sehogy sem voltak öszszeférők a zsidóknak reményeivel a Messiás eljövetele felől, sőt Jézust is viszzatartani törekedett a Jeruzsalembe való meneteltől: és mégis ott állott a megvetett, és megfeszített Messiás mellett; s megosztotta szenvedéseit ő érette. És bár ünnepélyes órában háromszor tagadta meg urát „b i z o n y n a l“; de hűsége nem volt megtörve a megtagadott iránt; sőt azután csak annál inkább, és szilárdabban nyilatkozott. Nem egyszer fejére nőttek a körülmények, s egy asztalnál kellett ennie tisztátalanokkal és pogányokkal, és így áthágta a zsidók törvényeit, parancsait: s alapjában mégis hű volt a zsidó nézletekhez; zsidó-keresztyén maradt. Ekkint, minden ellenmondások dacára, melyek inkább külsőségekre vonatkoztak: benső lényének tulajdona volt a szilárdság, és kitartás.

Vannak erős jellemeik, melyekkel ellenkező véleményeik dacára, össze kellett férnie; de vannak olyanok is, melyekben a szívósság a már egyszer megállított nézetek és meggyőzések mellett és az érdekesség s kérlelhetetlenség az ellennézetűekkel szemben abban szokott nyilatkozni, hogy azokat megtéríteni igyekszik; fáradhatatlan a buzgóságban, hogy proselytákat csináljon. Péter apostol inkább az utolsókhöz, mint az elsőkhöz tartozott. Pál egyszer Antiochiában a következő kérdést intézte hozzá (Pál 2.): „ha te zsidó levén, pogány módra élsz, és nem zsidó módon; miért kényszeríted a pogányokat zsidó módra élni?“ Már ebből nyilván való, hogy Péter egész átadással a zsidó-keresztyénség álláspontját foglalta el; s azon nézetben volt, hogy istennek országában polgár-jogot csak az nyer, ki magát előbb teljesen alá veti a zsidó törvényeknek. Ezen kívül, még a Pál-féle levelek több helyéből látható, hogy Péter, mint „o s z l o p“, más oszlopok, Jakab és János, mellett: határozottan a s z a b a d Pál-féle álláspont ellen lázított. A kísérletek, Pétert és Pált legalább anynyiban egyértelemmel levőknek tüntetni fel, hogy Péter semmit se tudott a Pál-féle községekben megfordult zsidó-keresztyén küldöttekről: anynyival inkább eredmény nélküliek, mert az irat — melyre építették — tendentiosus, t. i. az Irenaeus szellemű apostoli cselekedetek, melyek egyetértésről beszélnek. Amaz állítással, hogy Péter kérlelhetetlenül buzgolkodott a zsidó-keresztyénség érdekében, és elvőből ellene volt Pálnak: vajjon, erkölcsileg vád alá jöhet-e? ki gondolna arra. A ki egész meggyőződés-

sel áll egy vélemény és párt mellett: annak hinni kell, hogy ellenfelét legyőzni, kötelessége; legalább is megvan a lélektani jogosultság. Így volt Péterrel is.

Ime, nagyjából ama vonások, melyek az apostól képét alkotják, kinek a keresztyénség körül szerzett érdemeit bár távolról sem lehet összehasonlítani a Páléival; de percnyi gyöngeségei és zsidó egyoldalúsága mellett is, még mindig elég nagyok. Péter minden esetre egész ember volt; szikrázó, erélyes, buzgó és derék munkálkodó az urnak szolgálatában, kinek evangéliomát leginkább zsidó országban prédikálta. Egy volt azon nemesek közül, kik az igazságnak, egy nagy eszmének szolgálatában, az életnek kényelmeit, örömeit, sőt magát az életet is feláldozni készek; kik semmit se csinálnak abból, ha nélkülözések, lemondások, üldözések, vagy éppen élet-veszélyek közt, csak munkálkodhassanak isten országáért. Szent nem volt; de egy jó, becsületes tanítványa Krisztusnak; méltó a keresztyén utókor hálás megemlékezésére. Mikor és hogyan halt meg, ki tudná azt megmondani; de halálával egy élet végződött be, melyet áldás kísért a keresztyén egyházban.

— — ö.

(Vége következik.)

Kepelhordási elmélkedések. *)

Itt van, sőt néhol már el is telt a papi fizetés kiszolgáltatásának első felvonása — a kalangyabér adás. Bő anyagot nyújt ez időszak az elmélkedésre.

„Mégis csak jól van dolga a papnak! viszik a sok, jó gabonát, melyért nem is kellett fáradoznia; nem munkált; nem veritékezett”: így gondolkozik, így beszél a világi, még pedig nem csak az, ki a munka fogalma alatt csupán a testi erő megfeszítését és használatát érti, hanem mások közül is sok. „Ki él könnyebben, mint a pap? Neki meghozza adóját gazdag és szegény egyaránt” így sohajt fel nem egy, s irigy tekintettel vizsgálódik csűrőskertje körül. S legyen bármily nagy az egyetértés pap és hallgatók között: igen kevés azok száma, kiknek ily alkalommal szívők és eszök meghasonlásba nem jó a papság eszméjével. Szeretné, ha máskor igen, de bér adáskor soha sem volna pap. És ez nem marad mindig rejtett gondolat. Igen gyakran kezdete sok átkos viszálynak. Általán ez az egyik érintkezése a papnak hallgatóival, mely nem hogy nyereséges volna az egyetértésre, s ebből származó lelki öröm és erkölcsi tökéletesülésre nézve, sőt a legtöbb helyen egyedüli ok az egymás közti egyenlenségre, mi — úgy hiszem — legelőbb és leginkább kockára teszi az eredményt. Szeretném hallani: mikint indokolják véleményüket azok, kik a szives és bensőbb egyetértés szempontjából vélik minden áron fentartandónak a képét?

És jóllehet a nagyobb rész irigy szemmel tekint a

papi hivatal — képzete szerint — kényelmességére; ámbar mindenik jól tudja, hogy gyermekéből nem csak pap, de miniszter is lehet: még sem lehet rábírní, hogy gyermekei közül egyet bár taníttasson. Semmi sem fáj jobban, mint, midőn látom, hogy minden 2—3 barom mellett egy-egy gyermek legelész és növekedik, a munkátlanlás, romlottság, butaság kopár, vagy éppen mérges növényeket termő mezein. És itt ismét bőven elmélkedhetnénk az ide tartozó dolgokról, mint a népoktatási törvény; annak gyakorlati alkalmazása; a tanítók tehetsége, anyagi állása; egyházi államunknak a nép oktatására fordítható anyagi erejéről sat.; azonban nem lévén most célom: visszatérek a kepehordáshoz, hogy: lássam a papot is az áldás közepette.

A pap? Ő örül, ha bevégeződik azon időszak, mely egyedüli, mikor pírulva, megalázódva kell hogy megálljon hivatala geniusza előtt. Mert nem tekintve azt a lealázó modort, melylyel a falusi, tanulatlan nép adja a papbért: a józanon gondolkozónak igazság érzete támad fel a papbér aránytalan kiszabása ellen. Hát: van-e közteher a világon, mely nem tekintve erőre, tehetségre, egy aránt nehezédjék mindenkire? Vagy, ha van: igazságos-e? Vau-e igazság abban, hogy a száz holdas birtokos anynyit fizessen, mint a ki mindennapi élelmét is napszámja után keresi; hogy az, a kinek úgy is bőven van, negélyezve veszen egy morzsát, míg a másik könnyes szemekkel mindenét adja oda? A papi kepe így van kiróva. Itt nincs különbség gazdag és szegény között. És én — részemről — ha kellőleg respektálni tudnám is mindazon okokat, melyeket a keperendszer okvetlenül fentartása mellett felhozhat: nem hiszem, hogy legyen, ki ezen aránytalanság mellett megállhat, józan érveket tudjon felhozni. A kepe aránya nem egyezik az igazságossággal, ezt jól tudja, érzi a pap, és mégis vennie kell.

Ezen aránytalanság következménye aztán az is, hogy a pap sokszor éppen azzal az elvvel jön összeütközésbe, a melynek apostola; azt kell sokszor tekinteten kívül hagyania a gyakorlati életben, a minek kellene, hogy minden beszédének magvát alkossa; a lesz élete által illuzoriussá téve, a ui a keresztyénség legelső, legfőbb elve, élető szelleme — a szeretet. Hiszen akárhányszor olyantól kell elvenni a képét, sőt nem egyszer felhajtani, kinek megfordítva a pap kéne hogy adjon, ha a könnyőreletesség igéje nála testben akarna mutatkozni. Ezt is látja, érzi is sok pap, és fizetését még sem hagyhatja. Mert, könnyű azt mondani: legyen a pap az olyanok irányában elnéző; de, ha ez elvül mondatnék ki, akkor kezdődnek az igazi bábéli zavar, és az egyházi törvényszékek folytonos ülészése. Mert hát ki lenne itt bíró? melyik sors, vagy állapot az irányadó? A papok változnak. Egyiknek szűkebb, másoknak bővebb a szemmértéke. Ki tudná a hallgatóságot mind anynyiszor ahoz alkalmazni. Ha a kepe a hallgatók tehetségével arányban állana: ez az eset nem fordulna elé.

Horváth Sándor.

(Vége következik.)

*) E kérdés oly égető seb a prot. pap életén, hogy e cikknek is közlését indokoltak tartjuk. Szerk.

TÁRCA.

Az egyházi főtanács üléséből.

Kolozsvárt, aug. 28.

Szerkesztő barátom! Köszönettel vettem megtisztelő felhívásodat, melynek értelmében jövőre az én igénytelenségem tiszteleendő az egyházi főtanács üléséről, a jelentéstétel becses lapod hasábjain. Vettem fölhívással egyidejűleg lapod eddig megjelent számain is, melyekből — sit venia verbo — kissé megütközve láttam, hogy eddigi jelentést-tevőd már az év márciusának 12-kével elejté tudósításai fonalát; mert az „E. P. K.” 21-ik számán innen hiában keresek az egyházi főtanács üléseiről jelentést, s ez utóbbiban is inkább eddigi r. t.-dnak elmékedéseit, mintsem referádáját látom. Hogy tehát a jogfolytonosság, és a historiai egymás után elvén csorbát ne ejtsünk: engedj meg, hogy mielőtt tulajdonképi föladatom megoldásához kezdenék, előbb hidalgam át a multat a jelennel, így aztán bizton haladhatunk odább a jövőbe.

Én részemről csak annyit kívánok itt megjegyezni, hogy tudósításaim a tárgyilagosság hangján és formájában lesznek tartva, s ez által remélem, mind a t. szerkesztő, mind a t. olvasó helyeslését ki fogom érdemelni.

Lássuk tehát a lehető legrövidebben a május 14-én innen tartott ülések főbb és fontosabb tárgyait, rövid átnézetben.

A május 30-án tartott ülés nevezetesebb tárgyai valának: A kükküllői egyházmegye iskolái részére az államsegélyből félre tett 400 frt utalványoztatott, 11 iskola számára. A hévizi egyház nem jelentéktelen tökéjét a lelkész illetéktelenül kölcsön adván, s a kölcsön adásnál, mint látszik, alakoskodva járván el, a kötlevelek azonnali betábláztatásával bizatott meg az esperes. A pénztárnok fölhatalmazást nyert, hogy a m. sáji után kiutalt 21 frt 23 kr, és 23 frt 31 kr legelő-kárpótlási összeget fölvegye, a maros-vásárhelyi főtanodánál rendszeresített egyik állam ösztöndíjra — Lakatos Sámuel tanulmányait bevégezvén — Mátyás Sándor terjesztett föl. Veres Sándor, ó-brctyei volt tanító, jogtalanul beperelvén egykori egyházát, Dáné Károly fölhatalmaztatott ez ügy elintézésére.

A június 11-iki ülésen elláttattak a következő tárgyak: Az oktatásügyér rendelete, mely meghagyja, hogy a 32 évet be nem töltött egyének idegen helyen történt haláláról értesítendő a születés helyen anyakönyvet vezetők, köröztetés végett áttétetik főt. püspök atyánkfűához. Kis Károly, algondnok, jelentése következtében, melyben Timár Károly vizaknai gondnokot arról vádolja, hogy a kárpótlási ügyben nem tiszta kézzel járt el, Timár Károly fölhivatik feleletének megtételére. A sz.-szent-királyi egyháznak, temploma fölépítésére, kárpótlási összegéből 1400 frt utalványoztatott. A makkfalvi iskola előjárósága utasítást kérvén, hogy mily állást foglaljon el a tanfelügyelővel szemben, s továbbá az iskola épület kijavítására, fölterjesztett költségvetés alapján, 393 forintot kérvén: az elsőre nézt utasított, hogy tartsa magát a mult évi 401. számú rendelethez, mely szerint az alapító végrendelete értelmében, ez iskola az egyházi főtanács hatás köréhez tartozik, s így a tanfelügyelőséggel ne érintkezzék; az utóbbira nézt pedig a kért összeg utalványoztatik. Vád emeltetvén, hogy a maros-ujvári egyház presbyteriuma törvénytelenül állított össze: Basa Mihály esperes jelenté, hogy e vád alaptalan, mi tudomásul vétetett. A hadügyminiszteriumtól a katonák lelki gondozá-

saért engedélyezett összegből Elekes Károlynak 40, Bodrogi Sámuelnek 30 frt utalványoztatott, mi az illetőkkel közöltetik. Egy jelentés alapján Péterfi József esperes az iránt való nyilatkozat tételre szólíttatik föl, ha igaz-e, hogy a bergenyei egyház fekvősegeit Nagy Pál bitorolja? A nagy-enyedi tanári értekezlet indítványozván, hogy az egyházkerület küldjön a maga költségén valakit a londoni kiállítás tanulmányozására és megösmertetésére: ez indítvány elejtetett, pénz szűke miatt, s azon okból is, mivel a világtárlat amugy is szakértők által lesz hivatalosan ismertetve. — A belügyminiszterium utasítást adván, hogy a fogarasi egyház vámjoga mikint lenne megváltható; ez utasítás közöltetik az egyházzal, s a tanácskozások vezetésére Kis Károly gondnok kéretik föl. — Az oktatásügyér tudatja, hogy Sándor Mózes második tanfelügyelőt megintette ugyan a dályai iskolával szemben követett hatalmaskodó eljárásáért; egyszersmind azonban ezennel kimondja az iskolára, a törvény értelmében, az első foku megintést, minek következtében az esperes fölhivatott, hogy az iskolának a törvény követelményének megfelelő állapotba helyezéséről gondoskodjék.

A június 25-én tartott ülés jelentékenyebb tárgyai ezek valának: Almási Sándor esperes fölhivatik, hogy a láposi, domokosi és koltói egyházak megszüntetett déznája iránt a tanuskodó adatokat terjeszse föl. — Székely Gergely főgondnok fölkéretett, hogy a kökői egyház egy 1850-ben 99 évre zálogba adott földnek örök áron való eladását intézze el. — A sz.-bagosi egyház új sessionak eladása forogván fön: az egyház az erre vonatkozó te-lekkönyvi kivonatok fölküldésére utasított. — Elek Károly, sarmasági lelkésznek és a sz.-kövesdi egyház administratorának megengedtetik, hogy az utóbbi egyház papi réjtjének felét használhassa. — Almási Sámuel a hidalmási egyház építkezési alapját 30,000 téglában, és 12 köb-öl köben mutatja ki; tudomásul vétetik, s említett aa. fölhivatik: tegyen jelentést, hogy az építkezés mennyire haladott. — Az udvarhelyi főtanodánál levő Gazda-féle alapítvány élvezete Német Vincétől, rosz tanulás címén, elvétetik, és a szintén rokon Gazda Gyulának és Bólának adatik. — A bürkösi egyház kérdés alatt álló korcsma-jogára vonatkozólag, Alsó-Fehérmege főispánja megküldvén az 1865-ben fölvevett jegyzőkönyvet, mely azonban a jog alapos voltát kellőleg nem tanusítja; tehát az esperes szólíttatik föl, hogy a netalán létező adatokat fölterjeszse. — Az agyagfalvi egyház malom-vám jogát el akarja adni 1000 v. frton, mi azonban addig meg nem engedtetik, mig mostani jövedelmének mennyiségét ki nem mutatja. — Réthi Mihály, pávai tanítónak 30 frt utalványoztatott az államsegélyből; R. M. azonban időközben megválván az állomástól: a segély az ottani iskolai alapra fordittatik. — A székely-udvarhelyi egyházmegye meg akarván vonni a tanító-képezdének adott eddigi segélyt: az egyházi főtanács megtiltja ezt, s utasítja az egyházmegyét a segély további kiszolgáltatására. — A székely-kereszturi növelde az utóbbi időkbén hanyatlásnak indult, mint látszik, az eddigi nevelőné elmozdítása következtében; a nevelőné követeléseket is támasztott az intézet ellen, melyeknek jogos, vagy jogtalan voltát azonban a gondnokság eldönteni nem képes, nem vezetvén a növelde alapjáról rendes számadás. Ennek következtében a gondnokság utasított, felelőség terhe alatt, a számadási ügyek tisztázására.

A július 7-iki ülés főbb tárgyai valának: b. Bánffy Dániel,

dobokamegyei főispán, fölkérés következtében, tudósítja az egyházi főtanácsot, hogy a választói iskola, hivatalos jelentés szerint, a tanító által elhanyagoltatik, az iskola-szoba éléstárnak használta-tik sat. Miután az esperes is fölszóllított korábban ez ügy megvizsgálására: az egyházi főtanács újabban megsürgeti az esperest jelentés tételre. — Spányik Józsefnek, kérésére, megengedtetik az érettségi vizsga letétele. — A k.-esküllői egyház dézma bejelentési ive a földtehermentesítési alapigazgatásnál elveszven: az esperes fölhivatik, hogy ujlag állítsa ki azt. — A szükeréki egyház fekvőségeinek árverés útján való eladása megengedtetik. Kikiáltási ár, egy már tett ajánlat folytán, 1200 frt. — Timár Károly megtévén a jun. 11-iki ülésen fönforgott kérdésben válaszát: a dézma-kárpótlás ügyében, melyre nézve gyanusított, a luth. consistorium fölvilágosítását kéri ki az egyházi főtanács. — Fölmerülvén, hogy a cegei egyház 2000 frtnyi követelése, gróf Wass Ádám ellenében, veszélyeztetve van: az esperes gyors intézkedésre hivatik föl. — B. Radák Istvánné végrendelete, melyben, hallomás szerint, a kolozsvári egyház és főtanoda részére alapítványok foglaltatnak, a kolozsvári törvényszéktől átkéretik — Az alapítványi oklevelek rendbeszedésére — azok biztosításának tekintetéből — bizottmány neveztetik ki. — A tordosi, vizaknai, és szeszvárosi egyházak dézma-kárpótlásainak kiadása iránt a luth. consistoriumhoz sürgető átirat intéztetik.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

(Utolsó közlemény.)

És a protestáns buzgóság? No, azt ám újra kell teremteni: mert volt-nincs. Csak egy tér az, melyen vérig sérthetők vagyunk, önkormányzatunk aggodó-gonddal őrizett tere, de felfogni azt, hogy e dicső joggal szép, de terhes kötelességek is járnak s megértetni azt, hogy hiába építünk a népnek templomot, s belé lélekemelő orgonát, ha a nép gyermekeit képessé nem tesszük, hogy valódi emberekké legyenek: csak a nevelés által lehet. Azért, nevelni a népet s ez által a prot. szellemet, (Község i iskolákban? Szerk.) ez az első és legszentebb kötelesség.

A visitatio milyen, és milyennek kellene lennie?

Nem akarom felhozni a multat, mikor az egyházi vizsgálat csak arra szolgált eszközzül, hogy esperes, jegyző és director kiteleltessék, s illetőleg meghizlalják lovaikat, s ökreiket, s ráadásul haza szállítsanak félesztendőre való zabot. Tempus passati. A vizsgálatnak három ága van.

1-ső s legfontosabb az iskola. Ki azt nem tartja a vizsgálat legfontosabb ágának, ne menjen körútra, mert csak béres szolgálga lesz, ki legfennebb betekint az iskolába, de még kötelességét sem teljesíti egészen. Azonban, ha vannak, kik ezt nem teljesítik, nagyon tudom érteni; mert nagyon szeretném én azon központi barátaimat, kik a vizsgáló biztosokat szigorú bírálat alá vonják, s eljárásaikat sokban hibáztatják, csak három egymásután következő nap elküldeni, hogy iskolát vizsgáljanak; hogy 2—3 óráig a a fennebb leirt bűzhödt légű szűk helyiségekbe üljenek, s tudom, hogy életkonyhájuk merőben össze romlik

2-ik nem kevésbé fontos ága a vizsgálatnak: az egyház anyagi állása. Rosz számadások rosszul felszerelve, megölő betűi a vizsgáló bizottságnak. Gyakran megtörténik, hogy a visi-

tatio egészen új számadást készít. Ám de e számadás nem járt az egyház közgyűlése előtt is; így a megerősítés csak egyoldalú. A mellett, a napi munka; nem kevésbé a járatlan utak fáradalmai által elcsigázva: akkor fog e munkához, midőn nyugalomra kelle-ne hajtani fejét.

3-ik Már kevésbé fontos, de annál unalmasabb az ünnepléses vizsgálat. Itt Benkő János görgényi esperes barátom gratiájából 26, mond huszonhat kérdést kell feltenni a lelkész és egyház-tanács elébe. Meg kell kérdezni egész ünneplésséggel: van-e magtár, pedig évek oltá ez képezi az egyház jövedelem forrását. Megkérdezzük, hogy van-e bortár, pedig erre közvetlenül számadásra kell vonnunk a tavalyi gondnokot és egyházi előljáróságot, mikép történt a múlt évben azon negyvenes hordó tartalmának véletlenségéből történt elfolyása. Meg kell kérdezni — hivi előtt — az 50 évig protestáns buzgósággal működött lelkészt: megvannak-e canonicus könyvei, sat. sat.

E vizsgálati kérdő pontok igen jó szolgálatot tennének a bizottságnak, mint utasítás; de mint filum, a melyhez szorosán kell ragaszkodni, nehézkes, sokszor szomorúan nevetséges, s nem célszerű. Nem a kérdő pontok sokaságában, hanem szigorú után nézésben van a vizsgálat ereje. *)

Végre;

4-er nem a vizsgálatnak, hanem a vizsgáló bizottság munkálkodásának kellemetlen kiegészítő része a több, mint 12 féle rovatlan beszédese. Ez azon visszataszító ok, a melyért önértetes ember nem vágyik a vizsgáló bizottság tagja lenni, mert fél, hogy minden lépten-nyomon arcába vágják, mint tette egy derék, közbecsülésben, s egyházi közszolgálatban megöszült paptársam, midőn a fizetendőkre került a dolog — nevezvén a visitatorokat, s köztük jó magamat, nem kevesebb, mint rablóknak. Pedig vajh nincs-e igaza!?. Fizess vagy fuss pap, tanító, egyház: Agentiára; gen. és part. synodusra; képezdésre; püspöki fizetésre; zilahi iskolára sat. sat. Nő de, kedves paptársam fizess az özvegy-árvai részvényt, add be filléredet a papi olvasókönyvtárra, s fizess meg a mátkapárok után a mátká-és himlő oltási díjt. Végre, ti erélytelen vidéki esperesek zsinati osztalékaitokat veszítetek; ha a krajcáros élőtökének rendszeresített fizetésekre szükséges részét fel nem hoztátok. Pedig a név- és jegyzőkönyv ára is felszedendő, ha az esperes vagy jegyző magából nem akarja kifizetni.

És most lássuk mik ezekre nézve a vezetésem alatt működött vizsgálóbizottság indokolt javaslata? Kezdjük a végén, s úgy menjünk visszafelé.

Ezen jelzett fizetések legnagyobb része, mint indokolatlan eltörölendő, a többi része módosítandó. Csak egyet említek. Mi jogosultsága van 1867 február oltá az agentialis fizetésnek a felelős magyar kormány mellett és azzal szemben? Még Bécsből önkény kormányozta országunkat, s abban a vallás ügyét is, volt értelme, sőt szükségessége érdekeinket képviselő agensnek, de most az agens szükségességét vitatni guny lenne a kormány őszintesége ellen. Aztán meg ott van az interpellatio joga, s ha ez nem hasz-

*) Mi úgy hisszük, hogy Benkő János barátunk tökéletesen helyesen cselekedett, midőn e kérdések elfogadását ajánlotta; és a zsinat, bölcsen tette, hogy elfogadta. A visitationak kell elég okosnak, szemeknek lenni: hol, mit, megnyit kérdezzon, vagy hallgasson el. A jó hadvezér alkalmazza magát és tehetségeit a helyzet követeléseihöz és győzedelmet arat. Nem e kérdések a hibások; hanem egyéb. Fogunk erről beszélni még. Szerk.

nál, a szabad sajtó. Ergo az agentia eltörleendő. A többit most még nem tartom szükségesnek szellőztetni. Majd rájön arra is a sor.

De a fizetés módja is átváltoztatandó. Eddig ha pénz kellett ott volt a szegény pap és tanító, azokkal könnyen elbánunk — fizessetek tehát; — a világiak csak akkor királyi papság, ha jogukat kell követelni, de mikor fizetni kellett (tisztelet a nem kevés kivételnek az intelligens osztályból) felénk fordult az anekdota szerint, s minket ösztönzött szólásra. Ezen fizetendőkre nézve, minden egyházmegye képviseleti közgyűlésének behatólag kell intézkedni, s a leghelyesebb módozatot, s indokolt rovatokat az egyházkerületi közgyűlésen megállítani. Azonban az így megállított, s országosan kötelező fizetéseknek ne a vizsgáló bizottság legyen executora, hanem az illető pénztárnok írja ki a részlete s kimutatást, az egyházmegye pedig osztassék fel több aprobebb körökre, ezek mindenikében legyen egy collector, s ez a meghátározott időre befizetett összegeket, s a hátrálékosok névsorát terjeszse be a pénztárnokhoz, a pénztárnok pedig tegye át az egyházmegye közügyigazgatójának további lépések megtevése végett. Így nem mehet feledékenységbe a jövő évi can. visitatioig a hanyag fizetők neve, s a vizsgáló bizottság nem lesz ijesztő rémlyel, melytől félni kell, mint a tatárjárástól.

Az egyház vizsgálati mostani kérdő pontok szolgáljanak útmutatásul a vizsgáló bizottságnak, de a tényleges kérdések megrövidítve dolgoztassanak ki, s részben a vizsgáló bizottság belátására legyen bízva a kérdések szaporítása. A mi pedig legfőbb, a vizsgálat ideje, a téli hónapokról, tétessék át májusra, vagy szeptemberre. Itt eltekintve attól, hogy (és ebben épp a Szilágyságot nézem) a téli hónapok alatt az úttalan útakon veszélyeztetve a biztosoknak nem csak egészsége, de néha még élete is (ebben megtartanak engem, a kik a Szilágyságban visitáltak); eltekintve attól, hogy a vizsgálatra menni kötelezettek éppen a téli hónapok alatt hagyják legnehezebben oda többnyire terhes családjukat, ezen egyéni viszonyoktól, mondom, eltekintve, lehetetlen lelkiismeretesen referálni téli vizsgálat után az egyház igen sok vagyonáról. Pl. hogyan irhatom én azt jó lélekkel, hogy az egyház erdeje jó karban van, ha a helyszínén meg nem néztem? Míképpen győződöm én meg arról, hogy az egyház tiszteletben tartja halottait, s a temetőt nem használja legelőnek, ha ki nem megyek oda? Ezek s több más okok kellőleg indokolják a téli vizsgálat megszüntetését. Hogy aztán a vizsgálat mikor történjék meg, azt az egyházmegyére bízom. Azonban, minden esetre szükségesnek vélném, hogy az igen tisztelt egyházmegyei gondnokok is, avagy egy-egy világi képviselő vegyen részt az egyház látogatásban.

Végül, az egyház látogatást nem kéj-körütnak, hanem terhes, munkás kötelességnek akarván tekinteni; illő napidíjjal állapítanék meg a biztosok részére, hogy aztán követelhessek lelkiismeretes munkát. Most egy biztosnak egy egyháztól, ha mindjárt 2—3 nap kell is folytatni a vizsgálatot, a szilági egyházmegyében 1 frt és 5 kr, id est egy frt és öt kr jár. Avagy azt mondjátok: nem vagyunk mi béres szolgálk. Én pedig erre azt válaszolom Jézussal: méltó a munkás a maga bérére.

A mi az egyházak számadásait illeti, én ezeket merőben elvonnám a látogató bizottság munka-köréből. Erre nézve a véleményem következő: alakíttassék mindenik egyházmegyében egy, vagy a nagyobbakban (Maros, Szilágyság sat.) 2—3 számvevőszék, melynek kötelessége legyen az egyházmegye köz- és özvegy árvai pénztárnokainak, valamint az egyes egyházak számadásait megvizsgálni, s a felmentő, vagy elmarasztaló határozatot indokolt jelentés kapcsán a közgyűlés elibe terjeszteni. Ennek eszközölhetése végett az

egyes egyházak kötelessége lenne, hogy a keblileg megvizsgált, s kellőleg felszerelt számadást legkésőbb április 1-ig küldjék el a számvevőszék elnökéhez. Az elnök a beérkezett számadásokat ossza ki az ülnökök között. Az elnök a talált hiányokról eleve kérjen felvilágosítást, még szükség esetében a szomszéd egyházból átküldött biztosok útján is (pap és világi képviselő). Az ülnökök a munkával elkészülvén, a számvevőszék vegye a referátát beható tanácskozás alá, s megállapodásáról vegyen fel jegyzőkönyvet. Az így átvizsgált számadás terjesztessék fel a legfőbb számvevőszékhez.

Egyébiránt én itt csak jelezni akartam az eljárási módozatot, annak mikintjét azonban megállítani nálamnál hivatottabbak tiszte leend. Annyit azonban ismételtén és határozottan állithatok, hogy a számadások az eddigi módon gyakorolt vizsgálása nem előmenetelére, de épp romlására leend az egyes egyházaknak.

Végre, az iskolákra nézve ismételtén, s határozottan kijelentem, hogy ezek szoros, s lelkiismeretes vizsgálata kell, hogy a bizottság legfontosabb kötelessége legyen. És pedig felekezeti ugy, mint községi iskolában, márt. i. ha ez utóbbiban van hitünk sorsossa. Mert ha egyebet nem, annyit van jogunk, sőt kötelességünk megtudni, s illetőleg ellenőrizni, hogy gyermekeink a valóságban igen-e, s ha igen, miként taníttatnak?

Ime, vedd türelmes olvasóm — a ki vagy — az adottakat azon meggyőződéssel, hogy a legőszintébb szándékkal vannak leírva. Azok pedig, a kik hivatva vannak ez ügyhez hozzá szólni, ne azt nézzék, hogy ki, hanem azt, hogy mit mondott, s ne rejsék véka alá előlünk világitó fáklájukat. Isten velünk.

Nagy László.
sz.-somlyói ref. pap.

Egyházi élet Déván.

Édes barátom! Napjainkban a vallásos élet virulásáról írni, a ritka esetek közé szokott tartozni. Szerencsésnek érzem magamat, hogy én ma ezt tehetem. E hó 13-án az itteni ref. templomban olyan ünnepélynek voltunk tanúi, melyből örömmel győződhettünk meg, hogy Déván az evangyeliom melege nem aludt ki a szivekből. Konfirmációi ünnepély volt, de nem olyan censura féle, melyre csak imitt-amott látunk egy-egy ásitózó hallgatót; hanem a milyen a tiszta vallásosság édes szülőtte szokott lenni. Tudod, hogy a mi köz istenitiszteletünk, látványosságával nem szokta templomba édesgetni a más felekezetbelieket. És a mi egyszerű templomunk ma mégis zsufolva volt városunk több felekezetű előkelő hűveivel. Nem is bánták meg az ott töltött rövid két órát. Tizenhárom leány és hét fiú növendék élt ma legelőbb urvacsorával. A vizsgát szabatos, lélek és szívmelő egyházi beszéd előzte meg az élő kenyérről. Ifjú lelkésznünk, e jeles beszéde, és ennek szabatos előadásával nem csak a hallgatót ragadta magával, hanem elmondhatom, hogy ma vetette meg alapját szép hirnevének. Írás nélkül beszélt közel három-negyed óráig; de a fenkelt eszmék, a gyönyörű nyelvezet és szabad előadás perceké változtatták a negyedeket. Az ifjak, egytől egyig, értelmesen és bátrau feleltek, meglátszott, hogy nem betűt, hanem lelket vettek mesterrüktől. Az urasztalánál mondott agenda, és a letérdelt ifjak felett mondott áldás oly lélekből lélekre, szívből szívhez szólók voltak, hogy alig alig maradt, főleg női szem, szárazon.

Nem is lehet az másképpen, ha a lelkész az élő Krisztust prédikálja. Innepély után a növendékek és ezeknek szülői, a lel-

készí lakba siettek, megköszönni a lelkésznek szíves fáradozását. Igen helyesen, mert az ilyen elismerés lelkesítőleg hat, főleg az ifju apostolok további működésére. Az egyház előljárósága sem mulasztja el, megtenni mindent, mivel lelkésze irányában a hív működést kellemsé teheti. A papi telket körül kerítettette, a lakon több célszerű ujtást tétetett.

Hanem ezért még korántsem mondhatjuk, hogy a célt elértek volna. Sok itt még a teendő arra nézve, hogy Déván ref. egyházunk régi fénye föllobogjon. Engedd meg, hogy rövid szavakkal körvonalozzam. A papi telken a csürt és mellékleteit, az imádság tartja. Magának a paplaknak ablakai kicsinyek, és a szobák e miatt sötétek. A templom szomszédjában a milyen diszes a nemzeti casino épülete és kertje, épp olyan disztelen rom halom a templom kökerítése. Ezt szét kellene bontatni, a követ ölszámra eladni, és árrából diszes rostélyos kertet állítani, milyen a templommal szemben fekvő államképezde kertje előtt van. Így aztán a város is talán kedvet kapna, a templom előtti ronda térre kertet állítani, s ekkor elmondhatnók, hogy templomunk nem csak a legszebb ponton fekszik Déván, hanem az élő templomok vallássóságának is legdiszesb példányképe.

Iskolánk a mult évben nem volt. A képezde elnyelte a gyermekeket, kiknek vallásos neveléséről a buzgó lelkész gondoskodott. Nem tett ugy, mint a zárdafőnök, ki őt tanító jelöltért felvett a kormánytól 100 frtot; de a gyermekeket nem tanította. Fizessen a kormány azokért is 100 frtot, aztán ad a zárdafőnök egy ifju barátot. Ez aztán a cura pastoralis! Pedig szóról szóra így történt. Hanem hát, a ref. hitű leánygyermek is, hova jártak a mult évben iskolába? „Ez így nem maradhat. A tanítói állomást be kell tölteni, és a leánygyermek tanítását a tanítónak szoros kötelességévé kell tenni.“ Kimondotta ezt az előljáróság, és hiszem, hogy életbe is léptetendi. Mind egyházi, mind nemzeti tekintetben életkérdés ez reánk nézve, mert a nő-egylet által az öszön felállítandó leánynövelde képtelen leend, e város minden leánygyermekét kebelébe fogadni. De aztán tanítónk fizetését is 200 frtről feljebb kell emelni, ha sikert akarunk látni. Ime, ugyebár, van még teendők? Reméllem, hogy mindezekről, mint megtörténtekről, fogok egykor írhatni.

Déva, 1871. aug. 13.

Szerető barátod

K. F. s. k.

KÜLÖNFÉLÉK.

== A mint értesülve vagyunk, a jövő vasárnap, sept. 3-án fogják megtartani az unitarius atyafiak, itt helytt, évi rendes egyház főtanácsi ülésüket. Igen szívesen vennők, ha róla némi tudósítást közölhetnénk. Azért, hogy egy kérdésben némi feleselésekbe bocsátkoztunk, azt hisszük, hogy semmi ok sincsen, mely egymástól elválaszson. Legyenek meggyőződve, hogy mi atyafiságos szeretettel viseltetünk irántok; s nincs semmi távolabb tőlünk, mint megzavarva látni azt a testvéries egyetértést, mely példányul szolgálhatott bárhol, s melyet fentartván: erőnk forrásává válhatik mindnyájunkra nézve!

* **Muzeum-utcai óvodánkban s gyermekkertünkben** tegnap próba-tét tartatott, nagy számu érdeklődők s azok közt a nyári póttanfolyamra bejött tanítók jelenlétében. Az intézet vezetője, Csoma János, valóban meglepő bizonyosságát adta annak, hogy szakképzettséggel, egyszerűséggel, gyöngéd bánásmóddal a kisdedek körül mily siker-dús munkásságot lehet kifejteni. A Fröbel-féle foglalkozásokban (papir- és vesszőfonás, kocka rakás,

agyag munka sat.) bámulatos jártasságot, s ügyességet tanusítottak a 3—5 éves gyerekek, kiknek száma jelenleg meghaladja a 150-et. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy egyházunk, nem csekély áldozattal, még ez év folytán, egy második, ugyancsak a Fröbel rendszer szerint berendezett, ily nemű intézetet nyit meg a hidelvé, melynek vezetésére Pestről, egyikét a legkitűnőbb szak-képzettséggel bíró egyénnekneq hívta, s nyerte meg. Vajha több egyházaink is követnék e téren is kolozsvári egyházunk nemes példáját!

== **A fehérvári kath. lap, multkor tett megjegyzéseinkre, mindössze anynyit felel, hogy a badarságokat nem Kálvinnól értette, hanem mind lapunkról.** Egy másik ujdonságában pedig, a nagy-szebeni állam-gymnasiumot illető holmi polemiája következtében, Simon Péter tanárt elnevezi „szakavatott részeg disznónak.“ Nó már, ítélje meg minden halandó, kinek csak némi fogalma van a társadalmi tisztességről, vagy az irodalmi decorumról: hogy ilyen emberekkel lehet-e szóba állani? Ha tényeket sorolunk elő s feleletet kérünk: hallgatnak; ha rendre utasítjuk, oly férfi felől ejtett hamis ítéletünkben, ki századának egyik legnagyobb embere volt: egyet csavarnak a dolgon, s akarják ütni azzal, hogy minket marnak meg orozva. El vagyunk rá készülve, hogy e sok színű praepost, canonok, abbas, plébános et caeteris paribus, kiknek kényelmes asyllumot nyujt a püspöki residentia Fehérvárt, s egyéb dolguk sincs, ma-holnap ránk is fognak dobálni abból a szemézből, melyben ők fet-rengenek. Tudomásul fogjuk venni s átadjuk az utálat megvetésének; de nem követjük e téren; hanem megmaradunk azon határok közt, melyet megkövetel az irodalmi tisztesség és a becsületes munka.

* **Timár Lajos, mérari ifju lelkész társuk, ma tartja esküvőjét sz.-udvarhelyi tanárunk, Kis Ferenc kedves leánya: Ilonával.** Az esketést Iapunk szerkesztője, a vőlegény jó barátja, végzi. Tegye Isten áldotta a szerető szivek e szövetségét!

== **Beküldetett szerkesztőségünkhez „A francianyelv levél szerinti önoztatása, Robertson tanmódja szeriut.“** Irta P. Nagy Sándor. 1. kép; 1. levél. Egy levél ára 30 kr. Megrendelhető szerzőnél Debrecenben; vagy Aignernél Pesten. A miket elmondunk az angolnyelv megtanulására kiadott e nemű levelekre, azt ez alkalommal ismételtetnők. Alaposság, a legapróbb dolgokra kiterjedő részletesség, gondosság teszik e leveleket ajánlatosokká; s mindenek felett, hogy a mi nyelvünk sajtásága sincs figyelmen kívül hagyva, hanem mindenütt elég észszerűen combinálva az utasításokban. Melegen ajánljuk mindazoknak, kik megtanulni vágnak franciául.

== **(Értesítés.)** A zilahi állami tautító képezdében az új tauév folyó évi október 1-én veendi kezdetét; a beiratások, s ille-tőleg felvételi vizsgák september 25—30 napjain fognak tartatni.

Felvétetik minden oly ép testű növendék, ki 15-ik évét már meghaladta, s az anyanyelv, számvetés, földrajz, és történelemben legalább anynyi jártassággal bír, a megnyit a gymnasium-reál, vagy polgári iskola négy alsó osztályában tanitanak.

A belépni kívánó növendék erről vagy nyilvános iskolai (helyegmentés) bizonyítványt köteles előmutatni, vagy felvételi vizsgának kell magát alávetnie.

Korát mindenki keresztlevéllel, testi épségét orvosi (bélyegmentes) bizonyítvánnyal köteles igazolni.

A kik állami segélyben részesülni óhajtanának, figyelmeztetnek, hogy a helybeli polgári hatóságtól kiállított, s az illető lelkészi hivatal által megerősített szegénységi bizonyítvánnyal, vala-

mint a fennemlített okmányokkal felszerelt, s a zilahi állami tanítóképző igazgató-tanácsához intézendő kérelmeket legfeljebb szeptember 20-ig, Faluvégi Albert képezdei igazgató urhoz beküldeni sziveskedjenek. Az igazgató-tanács gyűléséből. Zilahon, augusztus 13-án, 1871. F a z a k a s J ó z s e f, igazg. t. jegyzője.

— A porosz kath. püspökök folyó hó 3-án értekezletet tartottak egész csendben Fulda városában. Hogy mit végeztek e „sötétben olázkodók“, még nincs nyilvánosságra hozva. De vasárnap, aug. 6-án, valamenynyi berlini kath. templomban felolvastattak egy 15 §-ból álló iratot, mely élesen támadja meg a porosz kormány rendszabályait, s végül kiközösíti mindazon katholicusokat, kik a csalhatatlanság dogmáját el nem ismerik. Mind ezt csak azért közöljük: mert élénk figyelemmel várjuk, hogy vajon Bismarck herceg is oly boldog nyugalommal fogja-e ezt elnézni, mint Jirecek, meg Pauler; a világnak e két legjámorabb, és legistenfélőbb kultus-ministere.

— (Figyelmeztetés az egyházi reform-egylet közgyűlésére utazóknak.) Az egyházi reform-egylet tisztelt tagjaival tudatom, hogy a következő vasuti és gőzhajózási társulatok részeseitik egylettünk tagjait a vasutakon a 2-dik és 3-dik osztályban; a gőzhajón 1-ső és 2-dik osztályon $\frac{1}{2}$ díjas kedvezményben: 1. magyar kir. államvasut. 2. cs. kir. szab. kassa-odelbergi. 3. alföld-fiumei vasut, nagy-várad-észéki része. 4. cs. kir. osztrák állam vasut. 5. cs. kir. déli vasut, Magyarország minden vasuti hálózatát, ide értve Horvát-Tórországot, és a trieszti gyorsvonat kivételével. 6. tiszavidéki vasut, és 7. első szab. dunagőzhajózási társulat, ide értve mohács-üszögi vasuti vonalat is. E féldíjas utazási kedvezményben minden egyleti tag részesülhet, ha igazoló jegyet szerez magának. Igazolójegyet Somogyi Rudolf ref. gymnasiumi tanár urhoz (Pest, szenátér 6. sz.) forduljanak. Ugyanekkor nyilatkozzanak a tagok a végett is, hogy óhajtanak-e mérsékelt díjért vendéglőben, vagy magán házaknál ingyen lakásban részesülni.

A vasuti féldíjas jegyek érvényesek oda, és vissza szeptember 20. október 20-ig. Pest, aug. 25. 1871. Kovács Albert, egyleti titkár.

— Miképp készülnek a búcsujáró helyek. Vas megye Kis-Bér községének határában közelebb egy új búcsujáró hely támadt, melyet a nép már is sűrű tömegekben kezd látogatni. A dolog eredete, mint a „Vas megyei L.“ elbeszéli, a következő: Kis-Béren lakik egy izraelita szatócs, a kinek portékája az újabb időben — nem tudni, mi okból — nem igen akart fogyni; gondolkodott tehát, hogyan csinálhatna közönséget, s a mint gondolkodott, egy ötlete támadt, melynek kiviteléhez azonnal hozzá is fogott. A kis-béri határban van egy kis erdő, az erdő szélén egy kis patak, s a patak partján egy vén odvas fa. A mi Jakabunk lyukat vájtatt a vastag odvas fa kérgén, melyen át egy betanított fiú a fa üregébe belerejtőzvé, koronkint a következő szavakat mondja az arra eljáró munkás népek: „Emberek, jöjjetek ide imádkozni, mert a szűz Mária visszaérkezett!“ Megjegyzendő, hogy a kisbériek azt hiszik, miszerint e helyen volt már egyszer Mária, de onnan a nép gonoszsága miatt Kis-Mártonba költözött. A csodás szavaknak híre futott messze vidékre is, s most számos népcsoport érkezik Kis-Bérre a szűz látogatására. A tömegek közt rendszeren egy öreg aszszony szemlélhető, ki időközönként a fára felmutatván, áhitatos borzadályal susogja: „Nini, ott a szűz Mária a fa tetején!“ Csodálatos azonban, hogy csak ő látja, senki

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

más; még a vasvári plébános és prior sem láthaták, kik pedig a csoda hallatára szinte kirándultak Kis-Bérre, hanem azért a népcsoportoktól, s Jakab elégtől mosolylyal szemléli a tömegeket, melyektől a már oda járó bábosok is szép vámot vesznek.

* Lapunk bezártakor vesszük a hírt, hogy gyalui lelkész-társunk, a derék Kónya András, élete 62-dik évében, hosszas szenvedés után, f. hó 29-én meghalt. Özvegyet igen, de árvaikat nem hagyott maga után. A hű szolga porai nyugodjanak békében!

„ARANY-KÖNYV.“

— A szent-lászlói égettek számára:

kis- és nagy-dobai lelkész Botka Károly ur buzgólkodása folytán adakoztak:

Szabó Miklós szolgabíró ur 1 frt, Dobai Zsigmond ur 1 frt, Botka Károly ref. lelkész 1 frt, Báthori György tanító 10 kr, Dobrai József 10 kr, Marcin Ferenc 10 kr, Csapó P. Elek 10 kr, Marcin Mihály 10 kr, József Sámuel, izraelita, 15 kr, Papp Mihály 10 kr, Bogdándi Dániel 10 kr, Kupec Héléna 10 kr, Mezei Farlas 40 kr, Balogh Károly 10 kr, Csapó Lajos számadó gondnok 10 kr, Krémer Mihály, izraelita, 15 kr, Végh Dániel 5 kr, ifj. Kiss Mihály 10 kr, Tunyogi Ferenc 10 kr, Lőke Ferenc 10 kr, Kis Bálint 10 kr, Szathmári Mihály 10 kr, ifj. Végh András 10 kr, Kis József András 5 kr, Nagy Károly 5 kr, Dobai László 5 kr, összesen 50 frt 50 kr.

Az előbbivel összesen = 21 frt.

Nagytisztelétü szerkesztő ur! Kutyfalva, augusztus 11. 1871.

Komoly törekvésünk, egy az újabb kívánalmaknak megfelelő, felekezeti-iskolát állítani az egyházban, s minthogy első helyen célszerű iskolaház építéséről kell gondoskodnunk, kötelességünknek tartjuk e célra tett áldozatokat nyilvánosságra hozni. Első helyen mélt. gr. Degenfeld Lajos ur ónga méltóztatott 50 o. éfrtot adományozni, oly feltétel mellett, hogy míg az iskola építés elkezdődne e pénz folytonosan kamatoztassék. Míg a későbbi eredményekről szerény tudósításaimat beküldeném, legyen szabad a nemes gróf és egyházunk képviselőjének hálás köszönetünket nyilvánítani e szép tettéért, ki az urtól nyert talentomokkal híven sáfarkodik.

Nem hagyhatom említés nélkül, hogy m.-ludasi postamester t. Hanc Pál ur romlodozott tornyunk fedésére 5 o. é. frtot adományozott, fogadja az egyház őszinte köszönetét érte. Maradok tisztelettel Nagy Domokos, ref. pap.

816 -- 1871.

KÖRÖZTETIK:

Kolozs-kalotai egyházmegyénkben a b.-hunyadi fitanítói állomás, fizetése tisztességes lak és 600 o. é. frtot meghaladó jövedelem, terményben és készpénzben.

Ez állomás, mely eddigelé változó volt, az illető egyházközség folyamodványa következtében a f. évi közssinaton állandósított, és a közssinat e határozata az egyház főtanács legközelebbi ülésében meg is erősített.

Pályázati határnap sept. vége.

A folyamodványok kolozs-kalotai esperes t. t. Szakács István aa.-hoz Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, augusztus 28-án, 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.